Bernd Ruland
Moszkva szemei

FORDÍTOTTA
TIHANYI VERA

SZERKESZTETTE
MÉSZÁROS ANDRÁSNÉ

SZAKMAI LEKTOR
BORUS JÓZSEF

A BEVEZETŐT
RADÓ SÁNDOR
ÍRTA

Bernd Ruland

Moszkva szemei

Két lány Hitler ellen

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1976

Bernd Ruland

Die Augen Moskaus

Zürich, Schweizer Verlagshaus AG, 1973

© 1973 by Schweizer Verlagshaus AG, Zürich

Hungarian translation © Tihanyi Vera, 1976

Bevezető

Bernd Ruland könyve a szovjet hírszerzéssel foglalkozó számos mű között a legnagyobb figyelmet érdemli meg becsületes, fasisztaellenes hangvétele, az események korrekt elemzése, a közölt tényanyag abszolút megbízhatósága, egyszersmind a mű rendkívül izgalmas tartalma miatt.

A könyv tulajdonképpen kiegészítését képezi *Dóra jelenti* című memoárjaimnak, mert arra a mind ez ideig meg nem fejtett talányra ad választ, hogy milyen úton-módon került a fasiszta német hadvezetés legmagasabb szintű információs központjából a szovjet hírszerzés kezébe óriási mennyiségű szigorúan titkos hír.

A szerző a második világháború alatt a német hadsereg hírközpontjában szolgált mint távíróstiszt, és így alkalma volt megfigyelni, hogyan szivárgott ki Svájcba nap mint nap két Hitler-ellenes távírósnő révén a szigorúan titkos híranyag. A szerző, bár maga nem vett aktívan részt a két lány merész akciójában, most, 30 év után, miután az egykori gépírónők erre felhatalmazták, fellebbenti a fátylat a történtekről, és bátran kiáll azért, amit tett, azaz, hogy nem jelentette fel őket, és évekig szemet hunyt ténykedésük felett. A lányok (ma persze meglett asszonyok) a könyvben, érthető okokból, álnéven szerepelnek, de közjegyzőileg hitelesített igazi nevük haláluk után napvilágra kerülhet, hogy legalább az utókor leróhassa majd köszönetét nagyszerű, halálmegvető bátor tettükért.

Bernd Rulandnak az eredeti táviratok ma nem állhattak

rendelkezésére, ezért csak a *Dóra jelenti*-ben közölt híranyagot elemezhette, mégpedig majdnem tételesen. Ennek során plauzibilis választ ad arra a kérdésre, hogyan kerülhettek a memoárjaimban közölt egyes táviratokba azok a tévedések, amelyeket a nyugati kritika nagy örömmel kipécézett. Meggyőző és vitathatatlan dokumentációja erejével minden kétséget kizáróan cáfolja meg a jobboldali nyugatnémet „hadtörténészek" legújabb állításait, miszerint a szovjet hírszerzés híranyaga csak másod- vagy harmadkézből kapott mendemondákon és nem kompetens forrásokon alapult. Ez a legújabb beállítás a nyugatnémet reakciós hadászati irodalomban valószínűleg ellensúlyozni akarja ugyanennek a reakciós sajtónak éveken keresztül hirdetett tézisét, hogy ti. a szovjet hírszerzés messze túlszárnyalta a fasiszta Német Birodalom hírszerzését, beépülve a náci hadsereg legmagasabb vezető szerveibe, és így eldöntötte a második világháború sorsát. „Moszkva nem tudott semmit, ellenben Luzern (a svájci hírszerzés központja) tudott mindent", ahonnan a szovjet hírszerzés csak néhány hírt tudott ellesni – így a legújabb magyarázatok. Nem így van – mondja Ruland –, igenis „Moszkva mindent tudott", mégpedig a legfelső náci hadvezetési központból; ez azonban nem jelenti azt, hogy a hírszerzés lett volna a döntő tényező a második világháborúban, jut el végkövetkeztetéséig a szerző, megerősítve és igazolva mindazt, amit emlékezéseimben én is megpróbáltam kifejteni.

Azzal a meggyőződéssel ajánlom ezt a könyvet az Olvasó figyelmébe, hogy olyan objektív olvasmányt tart a kezében, mely sokban hozzájárul a második világháború alatt folyó titkos háború megismeréséhez és értékeléséhez.

Dr. Radó Sándor

Ez a könyv provokációval kezdődik

Az egyébként annyira alapos egykori német Abwehr azon tisztjeinek ajánlom, akik nyilvánvalóan aludtak a háború idején.

Ezzel a könyvvel aligha szerzek barátokat hírszerző szakkörökben. Volt német Abwehr-tisztek támadnak majd engem, a kívülállót, aki elég merész hozzá, hogy beavatkozzék az ő „hatáskörükbe". Ezenkívül alig akarják majd elhinni, hogy a hírszerzés máig legnagyobb rejtélyének ilyen egyszerű a megoldása.

A hivatásos elhárítók és kémek üzlete abban állt (és áll ma is), hogy misztikus homályba burkolják a katonai és államtitkok elárulását, és minden egyes esetet a lehető legbonyolultabban tálaljanak. Hadd legyen teljesítményük még nagyobb és csodálatra méltóbb.

A titkosszolgálat öregjei azért is támadnak majd, mert emlékezetükbe idézem, milyen gondatlanul jártak el maguk is. Sok Abwehr-tiszt szegte meg saját szabályzatát, holott éppen az lett volna a feladata, hogy őrködjék a biztonság és a titoktartás felett. Egyetlenegyszer sem ellenőrizték például, nincsenek-e megbízhatatlan emberek a Wehrmacht legnagyobb távíróközpontjában, ahová napról napra a legtitkosabb táviratok futottak össze. Pedig ez magától

értetődő lett volna a titoktartás védelmében, amit annak idején (akárcsak ma) szigorú előírások szabályoztak (és szabályoznak).

Ha csupán egyetlenegyszer is bepillantanak néhány híradós kisegítőnő személyi aktáiba, bizonyosan feltűntek volna legalább néhány fiatal lány életrajzában – nemzetiszocialista értelemben – „sötét pontok". Ezen a nyomon elindulva, némi intelligenciával, sok különös dolgot fedezhettek volna fel a véderő és a szárazföldi haderő főparancsnokságának távíróközpontjában, a berlini Bendlerstrasse híradóbunkerében...

Bernd Ruland

Előszó

Miért kellett ilyen sokáig hallgatnom?

Spekulációk, híresztelések, kombinációk, feltételezések – a tézisek körhintája szakadatlanul forog huszonöt éve: megszámlálhatatlan újságcikkben, könyvben, a rádióban és a televízióban.

Honnan tudott Moszkva szó szerint mindent a második világháborúban, egészen 1943 végéig? Milyen forrás ontotta az információkat a Harmadik Birodalom katonai vezetésének terveiről? Honnan tudta a szovjet vezetés, hány hadosztályt dobtak át nyugatról vagy a honi hadseregből a keleti frontra? Honnan ismerték a legújabb fegyverkezési adatokat? És miképpen volt lehetséges, hogy a Wehrmacht veszteségeiről, a honi hadműveleti területen felállított új hadosztályokról, a különleges rendeltetésű alakulatokról egyaránt pontos értesüléseik voltak?

Ki segített Moszkvának? Kinek köszönhette a szovjet vezetés, hogy ismerte Hitler és tábornokai minden tervét?

E kérdésekre se szeri, se száma a válaszoknak. Könyvek sokasága foglalkozott a témával. Számos történész kereste aprólékos gonddal a rejtély megoldását. Az igazság utáni vadászatba nemcsak katonai szakírók, hanem leleményes publicisták is bekapcsolódtak sok országban.

Megpróbáltak a saját szemszögükből elfogadható választ adni a források kérdésére egykori hírszerzők is, akik valamilyen formában annak idején Svájcban részesei voltak ennek a titokzatos hírszerző rendszernek.

Eddig szinte valamennyi hipotézis hamis, minden gyanúsítás tarthatatlan, a legtöbb feltevés téves.

A kérdésre: honnan „tudott Moszkva mindent", a helyes válasz meglepő lesz – mert valójában egyszerű.

Mindenki, aki ebből a könyvből megismeri a rejtély nyitját, azon fog csodálkozni, hogy eddig még csak eszébe sem jutott senkinek egy bizonyos irányban nyomozni.

A szkeptikusok eleinte talán kételkedni fognak, mert úgy vélik, hogy a titkosszolgálat-bonyodalomban, amelynek főszereplőit oly régóta találgatják, a megoldásnak feltétlenül sokkal bonyolultabbnak kell lennie a hihetetlenül egyszerű igazságnál.

Sokan szenzációnak minősítik majd ezt az igazságot. És joggal.

●

A második világháború idején „távírásztiszt" voltam a védelmi berlini főparancsnokságának híradóközpontjában, és ebben a minőségemben egy véletlen folytán rájöttem a titok nyitjára, azt a lépést azonban, amely annak idején kötelességem lett volna, nem tettem meg. Hallgattam, nem jelentettem, nem vontam le a konzekvenciákat, bíztam a jó szerencsében, amire a katonának nemcsak a fronton van szüksége, hogy túlélje a háborút.

Beszámolómban csupán tényeket rögzítek, teljes tárgyilagossággal, vagyis: lemondok minden megjelenítésről. Háromszor szegem meg csupán saját tilalmamat: egy rövid beszámolóban arról az éjszakai szolgálatról, melynek során a számomra annak idején megdöbbentő felfedezésre jutottam; majd a beszélgetésről, amelyet másnap folytattam az „áruló" lánnyal; végül a találkozásról a háború után, amikor az „áruló" bemutatta nekem „bűntársát", egy fiatal hölgyet, akit jól ismertem a háború idején.

Ez a két fiatal hölgy, híradós kisegítők és titkos távírász-

nők a német véderő legnagyobb és a vezéri főhadiszállás után fontosságban a második géptávíró-központjában, betekintett a háború legtitkosabb jelentéseibe is.

Könyvemben, amennyire lehetséges, tömören (és amennyiben szükséges, részletesen) vázolom, hogyan történhetett meg az, ami megtörtént. Amit leleplezek, attól még ma is égnek meredhet egykori tisztek és katonák minden haja szála. A titoktartás szigorú szabályainak számomra azóta is felfoghatatlan semmibevevése nélkül sohasem juthatott volna el Moszkvába a legtitkosabb információk áradata. Ezt pontról pontra bebizonyítom.

Az általános hiedelemmel ellentétben Rudolf Rössler nem vitte magával a sírba a legfontosabb informátorát. 1947. május végén ugyanis felkereste őt Svájcban egykori híradós kisegítőnő, a két lány, aki három éven át a legtitkosabb értesülések valóságos özönét szállította neki. Zürichben találkozott velük.

A találkozást egy amerikai tiszt tette lehetővé, ő gondoskodott útlevélről és vízumról, és ő teremtett kapcsolatot Roessler és a két fiatal hölgy között. Most, hogy „minden végéhez ért" – a lányok érthető módon szerették volna megismerni azt az embert, akinek állandó életveszélyben dolgoztak.

Roessler előttük feltárta a hétpecsétes titkot, elmondta nekik mindazt, ami máig is talány és csupán spekuláció témája. Az értelmes volt híradós kisegítőnők sok kérdésére válaszolt.

Svájci látogatásuk után néhány héttel – amint később részletesen beszámolok majd róla – hosszan és többször beszélgettem mindkettőjükkel. Nagyon jól ismertem őket a háború idején, de csak egyikükről tudtam 1941. június 14. óta, hogy olyasmivel foglalkozott, amit a köznyelv „kémkedésnek" nevez.

Mindarról, amiről Roessler tájékoztatta őket, emlékeztetőt készítettem. A feljegyzést mindketten aláírták, és nyomatékosan kijelentették, hogy „legjobb tudásuk és lelkiismere-

tük" szerint mindent úgy mondtak el, ahogy Roesslertől hallották. Aláírásukat közjegyző hitelesítette.

Könyvem megírásához felhasználtam ezt a tizennyolc oldalas dokumentumot, annak a beszélgetésnek az anyagát, melyet a véderő főparancsnokságának (OKW) és a szárazföldi haderő főparancsnokságának (OKH) két egykori híradós kisegítőnője folytatott Roesslerrel, Zürichben.

Egyikük, Angelika von Parchim* a leghatározottabban kijelentette, hogy velem kapcsolatban megszegheti a Roesslernek ígért szigorú titoktartást. Ennek különleges oka volt: én ugyanis nem jelentettem fel von Parchim kisasszonyt, noha ez lett volna a kötelességem, amikor a titkos parancsnoki ügyek (Geheime Kommandosachen) géptávíró-helyiségében tetten értem egy annak idején „halállal büntetendő cselekmény" elkövetése közben. Másolatot készített egy fontos táviratról, amely a vezéri főhadiszállásról érkezett a honi hadsereg parancsnokához.

És azután is úgy viselkedtem, mintha semmiről sem tudnék... Akkor természetesen nem lehettem még tisztában azzal, hogy egy jéghegynek csupán a csúcsát fedeztem fel, és nem sejthettem, milyen játszi könnyedséggel és gátlástalan ravaszsággal szerezték meg itt, az OKW/OKH távíróközpontjában a legtitkosabb értesüléseket egy tökéletesen szervezett, idealizmusból cselekvő csoport számára.

●

Ismételten hangsúlyozni kell: annak a rejtélynek megoldása, hogy honnan szerezte értesüléseit Rudolf Roessler, alias Lucy, éppoly hihetetlenül egyszerű, mint amilyen meglepő. Bármennyire kétkedjenek is eleinte a történészek, katonai szakemberek vagy a kémkedés szakértői, a részletesen ismertetett és bizonyított tényeket ez sem ingathatja meg.

Roessler legfontosabb és legtermékenyebb hírszállítója 1941 májusától 1944 májusáig két fiatal lány volt: mindkettő

az OKW/OKH távíróközpontjában teljesített szolgálatot, Berlinben, a Bendlerstrassén.

„Közönséges" táviratokon kívül, innen több legtitkosabb jelentést (Chefsache, nur durch Offizier – azaz főnöki ügy, csak tiszt által; Geheime Kommandosache – titkos parancsnoki ügy) továbbítottak, mint a Wehrmacht bármely más távíróközpontjából.

A tisztek, katonák és híradós kisegítőnők, akiknek a kezén a legtitkosabb hírek is átmentek, többet tudtak – hogy csak három példát említsek – a csapatok erejéről, a fegyverzetről és a hadvezetés terveiről, mint akármelyik vezénylő tábornok...

●

Rudolf Roessler és német hírforrásai a második világháborúban elválaszthatatlan részeivé lettek a svájci hírszerző szolgálatok csodálatra méltó munkájának. A háború első éveiben Roessler csak nekik adta át értékes információit.

A szovjet titkosszolgálat számára a titkos német hírek legfontosabb szállítójává Roessler csak 1942 kora őszén lett. 1942 novemberében kapta a Lucy fedőnevet mint a moszkvai Direktor informátora.

A svájci hírszerző szolgálatról, alapos és eredményes munkájáról a második világháborúban már oly sokat írtak, hogy ez a beszámoló nyugodtan lemondhat akár a szűkszavú vázlatról is. Ezért annak az olvasónak a kedvéért, aki netán semmit sem tud erről a titkosszolgálati tevékenységről, rövid áttekintésben csupán összefoglalni kívánom a sokoldalú Svájci Hírközpont (Nachrichtenzentrale Schweiz) legfontosabb adatait, csakis azokat a neveket és szervezeteket említve, akiknek, illetve amelyeknek Roessler dolgozott, abban a világban, amelyben Roessler mint Hitler esküdt ellensége, a semleges Svájcban mozgott.

Az eddigi hipotézisek Rudolf Roessler informátorait illetően zsákutcába tévedtek vagy hamis nyomokat követtek. Szinte valamennyi állítás és feltevés eltévedt a különféle teóriák útvesztőjében. Most már félre lehet tenni valamennyit.

A szerző reméli, hogy ez a könyv véget vet minden vitának a szovjet titkosszolgálat második világháborús informátorai körül, hiszen a hírforrások leleplezésével tisztázódik sok részletkérdés is, amelyre eddig nem akadt elfogadható válasz.

A két híradós kisegítőnő ma is él, ezért nem szerepelhetnek valódi nevükön. Sikerült azonban biztosítani, hogy sem ők, sem Roessler más segítőtársai az akkori „Nagy-Németországban" haláluk után ne maradjanak majd névtelenek.

Hasonlóképpen azok a volt Wehrmacht-tisztek sem, akik segítettek abban, hogy a két lány révén szerzett értesülések eljussanak Svájcba; és velük együtt a német védelem néhány más tisztje és azok a magas rangú minisztériumi tisztviselők, akik saját szolgálati területükről adtak információkat. Végül, sőt mindenekelőtt, elmondható ugyanez a honi hadsereg parancsnoka egyik osztályának azon tisztjéről, akinek a kezében futott össze minden Roesslernek szánt hír. Ő gondoskodott róla, hogy az információk a leggyorsabban és biztonságosan eljussanak különféle utakon (valamennyiről szó lesz még) Svájcba, Luzernba.

Ha előbb halnék meg, mint a két egykori híradós kisegítőnő, gondoskodtam róla, hogy a valódi nevek akkor se maradjanak ismeretlenek.

A kitalált nevek, amennyiben a személyek valódi kilétét ismerem, a névmutatóban csillag alatt szerepelnek, de a szövegben csupán az első előforduláskor jelöli őket csillag. Ha kevésbé fontos segítőtársakról van szó, akiknek valódi neve ismeretlen és nem kideríthető, nem használtam álnevet. A szereplőket ilyenkor beosztásukkal, hivatali rangjukkal vagy rendfokozatukkal jellemeztem.

E könyvet voltaképpen már tíz évvel ezelőtt meg kellett volna írnom „Két lány Hitler ellen – Honnan tudott Moszk-

va mindent" címmel. Ám a két egykori híradós kisegítőnő, Angelika von Parchim és Maria Kalussy,* arra kért, várjak még, mert attól tartott, hogy egyszeriben árulónak bélyegzik és kipellengérezik őket. Végül kompromisszumot kötöttünk: személyazonosságukat nem leplezhetem le, de történetüket hiánytalanul közreadhatom.

Erre a különleges helyzetre való tekintettel, természetesen kész vagyok vitázni bármely fórumon, történészek, titkosszolgálati szakértők, katonai szakírók és publicisták bármilyen nemű testülete előtt, és állok minden kérdésnek elébe.

1

Svájc „titkos fegyverei”: információk Németországból

A hírgyűjtők nem kémek

Hitler bármit tervezett, Moszkva legkésőbb négy nap múlva tudomást szerzett róla. Ha új kötelékeket állítottak fel – Moszkva a részletekről is értesült. Amit a német hadiipar termelt – Moszkva feljegyezte.

A szovjet vezetésnek kezébe jutott minden, ami Moszkvát ebben a háborúban érdekelte, olykor szinte félelmetesen pontos adatokkal.

Moszkva 1941. május elejétől 1943. október 13-ig, valóban tudott mindent, amit tudni akart és tudnia kellett.[1]

A háború után tömegével jelentek meg újságcikkek arról hogy vajon miféle forrásból származhattak a Svájcon át Moszkvába táviratozott hírek. Terjedelmes polcokat töltenek meg a rejtély megoldásával kisérletező, merész hipotézisekről szóló könyvek.

Noha tudjuk, ki volt az az ember, aki titkos jelentésekkel látta el Moszkvát, és ismerjük életének minden részletét, mindmáig nem kaptunk választ arra a kérdésre, honnan merítette ismereteit „a második világháború legnagyobb hírszállítója".

A hipotéziseknek se szeri, se száma, de egyik sem helytálló. Sok mindent gyanítanak, de semmit sem bizonyítottak. Számtalan a spekuláció, de egy sem bizonyult igaznak.

Otto Pünter, aki a háború alatt Pakbo fedőnéven a tengelyhatalmak ellen dolgozó, egyik svájci hírszerző hálózat vezetője volt, így jellemzi a Roessler-féle információk forrásainak eddigi kutatásait:

„Mindaz, amit eddig írtak, puszta feltételezés, jobban mondva: kitalálás."[2]

Franz Halder, aki 1938. augusztus 27-től 1942. szeptember 24-ig Hitler vezérkari főnöke volt, majd kegyvesztett lett, és 1944. július 20. után koncentrációs táborba került, a háború után így vallott:

„Csaknem minden német támadó hadművelet, közvetlenül azután, hogy a véderő főparancsnokságán megtervezték, a főparancsnokság egyik beosztottjának árulása folytán előbb jutott az ellenség tudomására, mint az én íróasztalomra. Ezt a forrást az egész háború alatt nem sikerült betömni."[3]

Allen W. Dulles, 1953-tól 1961-ig az Egyesült Államok Központi Hírszerző Hivatalának (CIA) főnöke, 1942 és 1945 között az amerikai OSS (Office of Strategic Services – Hadászati Hírszerző Hivatal) vezetője Svájcban, kijelentette:

„A hadviselés történetében még sohasem volt olyan döntően fontos a hírszerzés, mint a Szovjetunió számára 1941-től 1944-ig."[4]

Moszkva ügynökei kitűnően dolgoztak, noha messze a front mögött – a németektől biztonságban –, a semleges Svájcban tevékenykedtek. Sokkal nagyobb szolgálatot tettek a szovjet titkosszolgálatnak, mint dr. Richard Sorge Tokióban és a Rote Kapelle (Vörös Zenekar) Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában és Berlinben.

Az az ember, aki Svájcban a Szovjetuniónak szánt híreket gyűjtötte: Rudolf Roessler (fedőneve: Lucy)[5] német emigráns, 1934 óta élt Svájcban. Igen jó családból származó értelmiségi, irodalmár, Thomas Mann barátja, és vezetője a luzerni Vita Nova könyvkiadónak, amely jelentős szerzők műveit adta ki.[6]

Rudolf Roessler korántsem volt holmi hidegen számító ügynök. És mégis, a nemzetiszocialistákkal szembeni gyűlölete, akik 1937. április 27-én megfosztották német állampolgárságától, olyan merésszé tette, hogy szorgalmával, in-

telligenciájával és körültekintésével, főként azonban információinak sokrétűségével a titkosszolgálatnak valóságos bőségszaruja lett.

Hiba volt Roesslert árulónak nevezni. A hontalan, hazátlan ember nem lehet áruló. Melyik országgal szemben követhet el hazaárulást az, akit megfosztottak állampolgárságától?

Mégis, a szerzők többsége, elsősorban természetesen a németek, hazaárulónak bélyegzik.

Dr. Wilhelm von Schramm lovag,[7] akiről később, más összefüggésben lesz még szó majd, mindenkor az „árulás" kifejezést használja, valahányszor Roessler titkosszolgálati tevékenységéről beszél. Margret Boveri újságírónő szerint pedig Roessler egyenesen „az árulás egyik legnagyobb menedzsere, akit a világ valaha ismert".[8]

Lucy esetében még a kém szó sem helyénvaló. Roessler jogosan védekezett ellene a svájci szövetségi bíróság előtt, 1953. november 2-án, Lausanne-ban, amikor perbe fogták a háború után, Csehszlovákia javára folytatott tevékenységéért:

„Engem kémnek neveznek. A kém mint ismeretes, olyan ember, aki a hadviselés elismert szabályainak megsértésével az ellenséget félrevezeti – például annak egyenruhájában belopódzik az ellenfél területére –, vagy pedig megtévesztéssel, csalással, esetleg erőszakkal szerez meg fontos titkokat. Hogy én ilyen vagy ehhez hasonló módon tevékenykedtem, azt még a vádirat sem állítja."

Edgar Bonjour, a bázeli egyetem történészprofesszora, aki a Svájci Szövetségi Tanács megbízásából hat kötetben megírta Svájc semlegességének történetét[9] – különös tekintettel a második világháborúra –, ebben a híressé vált könyvében megerősíti, hogy sem Roessler, sem Radó Sándor (a genfi szovjet hírközpont vezetője) „nem nevezhető kémnek a szó valódi értelmében. Ők maguk nem kémkedtek, hanem az ügynökeik révén hozzájuk juttatott híreket gyűjtötték, rendezték, értékelték... és továbbították".

Roessler így nyilatkozott 1953. november 2-án a lausanne-i bíróság előtt, amikor Csehszlovákia javára folytatott hírszerző tevékenységéért egyévi szabadságvesztésre ítélték:

„Jó lelkiismerettel mondhatom, hogy nem gondoltam Svájc külföldi kapcsolatainak megsértésére cselekedeteim esetleges következményeképpen."

Bonjour professzor szerint Roessler (alias Lucy) „joggal lehetett ezen a véleményen, annál is inkább, minthogy Svájc és a Szovjetunió nem állt egymással szemben a háború alatt", és vendéglátó országának nem esett kára abból, amit ő az oroszokkal közölt.

A bíróság helyt adott Roessler érvelésének, következésképpen – noha nacionalista történészek természetesen tiltakozni fognak ez ellen – az OKW két egykori híradós kisegítőnője sem tekinthető klasszikus értelemben kémnek.

E könyvben azonban nem tudjuk és nem is szükséges közelebbről vizsgálni ezt a témát, kivált mivel az igazi úgynevezett hazaszeretet (különösen, ha fogalmát egy diktatúra meghamisítja) és az árulás között gyakran elmosódnak a határok. A kémkedés történetében sokan, akik kortársaik tudatában mint „árulók" éltek, később hősökké váltak, és nemcsak abban az országban, amelynek javára tevékenykedtek.

A „kém" szót fokozatosan a német nyelv szókincséből is száműzik. A Német Demokratikus Köztársaság már húsz év óta „felderítőknek" nevezi ügynökeit. Két különböző kifejezés ugyanarra a tevékenységre? Aligha. De a „felderítő" szó sokat enyhít a kémkedésnek – a világ második legrégibb mesterségének – árulás-illatán...

Valószínűleg Roessler sem kifogásolta volna a hírszerző kifejezést. A könyv végén egyébként befejezésül lesz még szó erről is.

Max Waibel – a második világháború idején századosi (később őrnagyi) rangban a svájci katonai hírszerzés egyik szervének („Nachrichtenstelle 1", „NS 1") főnöke – így nyilatkozik Roesslerről, akit igen nagyra becsült:

„Amikor Roessler megkezdte tevékenységét, bizalmába fogadott, és elmondta nekem, mi készteti cselekvésre. Valójában kommunista volt, de nem értett egyet Sztálinnal. Ugyanúgy gyűlölte, mint Hitlert. Roessler idealista volt. Remekelt az összeesküvésben, ezért kötelezte el magát a kémkedésnek, és ennek kétségtelenül mestere volt."

Allen W. Dulles ezt írja emlékirataiban[10] Roesslerről:

„A szovjetnek sikerült Svájcban egy fantasztikus forrásra szert tennie, egy Rudolf Roessler nevű emberre. Máig sem felderített, rejtélyes kapcsolatai révén Roessler Svájcban rendszeresen kapott híranyagot Berlinből, a szárazföldi haderő főparancsnokságáról; gyakran huszonnégy órán belül már ismerte a keleti frontnak szóló napiparancsokat. Roessler egyébként fehér holló volt: kommunistabarát katolikus."

Az angol Alexander Allan Foote (fedőneve: Jim), az egyik rádiós, aki Roessler információit Moszkvába továbbította, így nyilatkozik:

„Lucy... tartotta kezében a három németországi főparancsnoksághoz vezető szálakat... Hogy honnan szerezte információit, és milyen úton jutottak el hozzá, ez az ő titka maradt."[11]

Roessler a szovjet vezetéstől is makacsul megtagadta informátorai megnevezését. Ez volt az egyetlen kivétel, amikor a moszkvai Direktor ellenőrizetlen forrást is elfogadott, mert – Foote szerint – Roessler „nem hagyományos módszere bőséges termést hozott".

Több szovjet forrás tudni véli, hogy Sztálin kétszer is „megdicsérte az ismeretlen németet, aki olyan fontos és megbízható jelentéseket szállít".

Foote a továbbiakban így nyilatkozik Rudolf Roesslerről, alias Lucyról:

„Naponta ellátta Moszkvát a keleti front német csapatai-

nak legújabb helyzetképével. Ezek az információk csak a szárazföldi haderő főparancsnokságáról származhattak. Németországban más parancsnokságon egyáltalán nem lehetett ilyen információkhoz jutni."[12]

Foote felvázolja, milyen kiterjedésű anyagot kapott Roessler a háború idején: részletes jelentések a német keleti frontról és az általános hadihelyzetről; tartalékokról és csapatmozdulatokról; a német fegyverkezésről, és mindenekelőtt a legfelső német vezetés operatív és hadászati terveiről.

Dr. Wilhelm von Schramm lovag szörnyülködik:

„Ilyen komplexitás aligha fordult még elő a kémkedés világtörténetében."[13]

És ismét Foote – Lucyról:

„Információinak hatása a Vörös Hadsereg stratégiájára és végül a német véderő vereségére beláthatatlan."[14]

Amikor Hitler megtámadta a Szovjetuniót (Barbarossa-hadművelet, 1941. június 22.), már az első hetekben is a híreknek olyan áradata érkezett Moszkvába, hogy a Direktor a németek kitervelt játékára gyanakodott. A szovjet titkosszolgálat főnöke azonban néhány hét elteltével elvetette ezt a feltevést, mert megállapította, hogy valamennyi jelentés megdöbbentően pontos.

És megint csak előttünk a kérdés: milyen forrásból származtak mindezek az információk?

„Meg kell elégedni annyival – törődik bele Otto Pünter –, hogy Roesslernek kitűnő kapcsolatai voltak Németországban, egészen a véderő és a légierő főparancsnoksága legmagasabb szerveiig."[15]

Foote pontosan emlékszik, hogy Roessler 1941-ben a V—1 és a V—2 megtorlófegyverek szerkesztési terveiről is továbbított híreket.[16]

Alexander Foote a *Kémek kézikönyvé*-ben így jellemzi Roessler jelentőségét:

„Kijelenthetjük, hogy Lucy olyan értékes hírforrás volt a Kreml számára, mintha – angol viszonyokra átültetve – jól

beépített források működtek volna a brit hírszolgálat három törzskarában, a birodalmi vezérkar főnökségében és a brit háborús kabinet hivatalaiban."[17]

Otto Pünter (fedőneve: Pakbo) svájci szociáldemokrata újságíró és exhírszerző elismeri, hogy Roessler információi „megdöbbentően precízek" voltak.[18]

Roessler azonban nemcsak a Németországból származó, rendkívül fontos katonai hírek tömegét szállítja, hanem – ha szabad így fogalmazni – „vevőinek" politikai helyzetjelentéseket is ad, és ezek megdöbbentő jártasságot árulnak el. Pünter szerint:

„Hallatlanul találó, pontos politikai elemzéseket készített Németországról, és mindent kitűnően dokumentált is."[19]

Rudolf Roessler eleinte, 1939-től 1941 május elejéig, csakis a nemzetiszocialisták katonai ereje által politikai létében fenyegetett Svájc hírszerző szolgálatainak dolgozik. Csak 1941 kora nyarától kezdve juttatja el esetenként, közvetítők útján, a Németországból kapott bőséges híranyag néhány részletét a Svájcban működő nyugati titkosszolgálatoknak is, időben négy héttel az oroszországi hadjárat megindítása előtt.

A Németországból származó információk – mint később látni fogjuk – Roessler tudta nélkül már ekkor eljutnak Genfbe, a szovjet hírszerzéshez is.

Hans Hausamann, a magánkezdeményezésből létrehozott híres svájci kémhálózat, a Ha Iroda (Büro Ha; fedőneve: Pilatus), főnöke – a szervezet 1939-től 1945-ig összesen mintegy harmincezer információt gyűjtött össze minden elérhető forrásból[20] – így nyilatkozik Roesslerről: „rendkívül fontos hírszállító"[21] volt... És: „Roessler információi csodálatos módon mindig igaznak bizonyultak."

A luzerni Ha Irodán kívül, Roessler másodsorban a Svájci Hadsereg Hírszerző és Biztonsági Szolgálatával (Nachrichten- und Sicherungsdienst der Schweizerischen Armee, rövidítése: ND) működött együtt. A szolgálat főnöke Roger Masson későbbi dandárezredes volt.

Svájc még egy harmadik hírszerző apparátust is felállított, ugyancsak luzerni székhellyel: a már említett NS 1 Hírközpontot (fedőneve: Rigi). Vezetője, dr. Max Waibel százados (később őrnagy) a Berlini Hadiakadémián vezérkari tiszti tanfolyamot végzett.

Az NS 1 tartotta az úgynevezett Viking-vonalat is. Szálai állítólag a vezéri főhadiszálláson, a véderő egyes parancsnokságain és birodalmi minisztériumokban végződtek.

Roessler alkalomadtán ennek az NS 1-nek is szállított (havonta legfeljebb tizenöt jelentést). Csekély honoráriumán kívül, cserébe svájci forrásokból származó információkat kapott, kismértékben.

Roessler kapcsolata az NS 1-nél Waibel helyettese, Bernhard Mayr von Baldegg százados volt, akit már a háború előtt ismert.

Waibel Viking-vonalának azonban semmi köze Roessler hírhálózatához. Lucy és a Viking informátorai nem azonosak, sőt nem is tudtak egymásról. Dr. Hans Rudolf Kurz ezredes sejteti, hogy ismeri a Viking embereit:

„A háború alatt csak a legközvetlenebbül érintettek ismerték a Viking-vonalat. Ne lebbentsük hát fel a fátylat róla. Annyi bizonyos, hogy ez nem Martin Bormann, Hitler pártkancelláriájának vezetője volt, mint ahogyan emlékirataiban Reinhard Gehlen[22] céloz rá."[23]

A Viking-vonal, amelyet később, Roessler informátorainak keresése közben mintha valahogy szem elől tévesztettek volna a publicisztikában, nyilvánvalóan kevés, ám tökéletesen megbízható és különösen értékes anyagot szállított.

Ismét Hans Rudolf Kurz véleménye:

„A Viking-vonal kétségkívül egyik legjobb és legmegbízhatóbb hírforrásunk volt. Már 1940 tavaszán, idejekorán és viszonylag pontos időpont megjelölésével jelentette a Skandináviában várható német támadásokat és a németek nyugati hadjáratának kezdetét, sőt, és ez számunkra különösen fontos volt, jelentette azt is, hogy ezek a támadások nem érintik Svájcot."[24]

Meggyőződésem, hogy a Viking-vonal egyik informátora Hans Oster akkori ezredes, az OKW Külföldi Elhárítási Hivatala (OKW Amt Ausland/Abwehr) központi osztályának (Zentralabteilung – Z) főnöke lehetett. Mint a nemzetiszocializmusnak – elsősorban erkölcsi okokból – elszánt ellensége, már 1939—40 telén tájékoztatta a hollandokat és a norvégokat az ellenük tervezett támadás többször meghatározott és megváltoztatott időpontjáról.

Hans Oster 1944. március végéig volt hivatalban. Nemcsak a legkülönfélébb kapcsolatokkal rendelkezett, hanem az Abwehr-hálózat útján kitűnő lehetőségei voltak információi gyors, biztos és diszkrét továbbítására is.

●

Mivel ennek a témának bőséges irodalma van, eltekinthetünk a Roessler-ügy részleteinek ismertetésétől; hogyan ismerkedett meg például svájci barátaival.[25] Közülük csupán dr. Christian Schneider lehet fontos. Mielőtt Roessler cégének, a Vita Nova könyvkiadónak munkatársa lett, 1939-ig tolmácsként a genfi Nemzetközi Munkaügyi Hivatalban dolgozott.[26] Schneider, az egykori német állampolgár, a második világháború előtt lett svájci.

Roessler a háború első hónapjaiban rendszeresen adott át Schneidernek Németországból származó titkos információkat. Német tisztektől kapta, akik mint turisták és nyaralók keresték fel Roesslert 1939 nyarán és őszén Svájcban. Roessler maga is megerősítette – az olvasó majd a 4. fejezetben értesül róla –, hogy ez a forrása 1940 elejétől elapadt.

Mindmáig csupán feltevések voltak arról, hogy honnan származtak az információk, amelyeket Roessler a következő tizenkét-tizennégy hónapban (körülbelül 1940 márciusától 1941. május elejéig) csakis az ND-nek és a Ha Irodának, részben pedig kiadóbeli munkatársának, Schneidernek adott át.

Ugyancsak a 4. fejezetben lesz szó arról, hogy e feltevések némelyike helyes, legtöbbje azonban hamis nyomon jár, és a spekulációk útvesztőjébe téved.

●

Dr. Christian Schneider (fedőneve: Taylor) Roesslertől szerzett ismereteit 1941. május elején adta tovább első ízben, mégpedig Rachel Dübendorfer lengyel kommunistának és élettársának, Paul Böttchernek (egy régi német kommunista, aki 1923-ban, Szászország szociáldemokrata kormányában, Erich Zeigner miniszterelnöksége idején, négy hétig pénzügyminiszter volt).

Rachel Dübendorfer (fedőneve: Sissy) abból az időből ismerte Schneidert, amikor mindketten a háború előtt a genfi Nemzetközi Munkaügyi Hivatalban dolgoztak.

Anélkül, hogy Roessler és Schneider tudott volna róla, a Böttcher—Dübendorfer kettős a Taylortól kapott információkat továbbadta Genfbe Radó Sándornak,[27*] a Svájcban működő szovjet hírszerzés főnökének („rezidentúra-vezető"), Radó rádión továbbította az értesüléseket Moszkvába a Direktornak.

A Direktor eleinte „nagyon érdekesnek" minősíti a híreket, hamarosan dicsérni kezdi, végül felszólítja Dórát (Radó Sándor fedőneve), hogy „ezt a nagyon jó forrást lehetőleg teljesen aknázza ki".

1942 tavaszán és nyarán Dóra, Sissy közvetítésével, folyamatosan kapja Taylortól a „rendkívül jónak" minősülő információkat.

Radó Sándor hiába próbál összeköttetésbe lépni Taylor hírforrásával (Roesslerrel), pedig ez a kapcsolat rendkívül fontos lenne, mert valahogyan tisztázni kellene a hovatovább tarthatatlan állapotot: hiszen a Taylortól származó anyagot meghatalmazás nélkül, a szó szoros értelmében ti-

tokban továbbítja Moszkvának, és vállalja az ebből eredő bizonytalan helyzetet.

Sissy élettársa, Paul Böttcher, minden valószínűség szerint 1942 augusztusában, felkéri dr. Schneidert, járjon közbe, hogy informátora, „aki ilyen kiváló hírforrásokkal rendelkezik Németországban", dolgozzék a Szovjetuniónak.

A következetesen náciellenes Rudolf Roessler nem válaszol azonnal. Schneider csak 1942. november elején értesítheti Sissyt, hogy német barátjuk hajlandó rendszeresen átadni minden, a szovjet hírszerzést érdeklő anyagot.

Néhány nappal később – amint Radó beszámol róla - Sissy azt is megtudja Taylortól, hogy ő és informátora „ellenszolgáltatás nélkül, csupán költségei megtérítése ellenében, hajlandó segíteni a Szovjetuniónak".

Schneider és Roessler felismerte, hogy a Szovjetunió „Hitler legkérlelhetetlenebb ellensége" – írja Radó.

Roessler mégis feltételeket szab. Semmiképpen sem akarja megnevezni forrásait. Teljesen névtelen óhajt maradni, titokban tartva lakhelyét és címét. Foglalkozását sem hajlandó elárulni.

Radó a Direktorhoz fordul. Moszkva elfogadja a titkosszolgálatok gyakorlatában rendkívül szokatlan feltételeket.

„Így került 1942 novemberétől közénk olyan valaki, aki ettől fogva igen nagy szerepet játszott munkánkban" – erősíti meg Radó Sándor.[28]

Radó Schneidertől csupán Roessler lakóhelyét tudja meg. Radótól értesülünk 1971-ben, hogy ki választotta 1942 novemberében Roesslernek a Lucy fedőnevet:

„A Lucy fedőnevet adtam neki, célzással lakóhelyére, Luzernra. Mint minden más fedőnevet, ezt is csak a Direktornak küldött táviratokban használtam."[28]

Taylor mint Lucy és Sissy összekötője, hetenként többször utazik Luzernból Genfbe, és itt, mindig más-más találkozóhelyeken terjedelmes dossziékat ad át Rachel Dübendorfernak. Sissy azonnal továbbadja a küldeményt Radó Sándornak, a szovjet főügynöknek.

A hat nyelvet beszélő Radó, aki 1919-ben, húszéves korában, Kun Bélának – a rövid életű Magyar Tanácsköztársaság fejének – vezérkarához tartozott, majd Berlinben földrajzi tanulmányokat folytatott, már 1936 óta – jól álcázva – Svájcban él. 1938-ban kezdi kiépíteni Svájcban a szovjet hírszerző hálózatot. Két évvel később megkezdődhet a nagy játszma.

Radó, alias Dóra három illegális rádióadóval dolgozik.[29] Az adásokat a GRU (a Vörös Hadsereg vezérkarának 4. osztálya) moszkvai központja veszi. A Központ fedőneve: Direktor. A szovjet titkosszolgálat főnöke akkor Ivan Tyerentyevics Pereszipkin vezérezredes volt.

Radó a Vörös Hadsereg ezredese, és polgári foglalkozásának megfelelően, a svájci szovjet hírszerző hálózat központját a Geopress nevű tudományos szolgálattal álcázza, mely a világhelyzetnek megfelelő térképekkel látja el a nemzetközi sajtót, kivéve a Hitler által megszállt vagy vele szövetséges országokat.

Dóra három adója közül az elsőt Edmond-Charles Hamel (fedőneve: Eduard) genfi rádiókereskedő kezeli. A készüléket lakásában egy falipolc mögé rejti. A rádiózásban és a rejtjelzésben felesége, Olga (fedőneve: Maud) segédkezik.

A második adó ugyancsak Genfben van, egy lemezjátszóba rejtve, kezelője: Margrit Bolli (fedőneve: Rosa).

Lausanne-ban, a harmadik rádió mellett, amelyet egy írógépbe szereltek, a spanyol polgárháború volt köztársasági harcosa, az angol Alexander A. Foote (fedőneve: Jim) dolgozik.

Amikor a német rádiófelderítés e három adó-vevőt észreveszi, Dijonból lehallgatja és végül részben rejtjelrendszerébe is betör („megfejti" a jelkulcsot), a Vörös Hármas nevet adja neki. Nyilván a Rote Kapelle (Vörös Zenekar) elnevezés mintájára, jóllehet semmi összefüggés sincs az utóbbi és a Svájcban működő három szovjet rádióállomás között (ellentétben az Abwehr 1943. októberi feltételezésével).

Berlin elborzad a Vörös Hármas rádiótáviratainak tartalmától. Lázasan keresik a lehetséges árulókat. Mindenütt nyomoznak, vizsgálatot tartanak, lehallgatnak, szaglásznak, gyanúsítanak – eredménytelenül. Csak a Bendlerstrasse távíróközpontját felejtik ki... Nyilván minden gyanú felett áll.

●

1941 májusáig Otto Pünter újságíró volt Radó Sándor Vörös Hármasának egyik legfontosabb svájci szállítója. Pünter nagyszerűen működő hírszerző hálózatot épített ki, az amerikaiaknak és az angoloknak is szállít információkat. Berni diplomatákhoz fűződő jó kapcsolatai kitűnő forrásokat nyitnak meg számára a svájci fővárosban.[30]

A Pakbo fedőnév azoknak a helységeknek a kezdőbetűiből áll, ahova külföldi értesülései befutnak: P(ontresina), A(rth), K(reuzlingen), B(ern-Basel) és O(rselina).

Leleményes újságírók, jóval megelőzve Reinhard Gehlent, a német Szövetségi Hírszerző Szolgálat (Bundesnachrichtendienst) volt főnökét, aki emlékirataiban „leleplezte" Martin Bormannt, „a nagy árulót és Moszkva informátorát", majd nagyon gyorsan baklövésének beismerésére kényszerült – már Hitler pártkancelláriájának főnökét vélték felfedezni a Pakbo fedőnév mögött: Pa(rtei)-K(anzlei) Bo(rmann). Bormannt, „Hitler árnyékát" kiáltották ki Roessler informátorának.

Attól a pillanattól kezdve, hogy Lucy szállítja anyagát, az „új ember" teljesítménye felülmúlt mindent, amit eddig Radó hírekben kapott. Otto Pünter mégis Moszkva értékes kiegészítő hírforrása marad.

Radó sohasem ismerkedett meg személyesen legfontosabb informátorával, Lucyval. Roessler és Radó között futárok gondoskodnak az összeköttetésről. A legfontosabb futár Christian Schneider (Taylor). Főként 1943-ban mint vala-

miféle „utazó postaláda" valóságos ingajáratot létesít a Luzernban lakó Roessler és Genf között. Genfben továbbra is Rachel Dübendorfer (Sissy) és Paul Böttcher az átvevők. Ők haladéktalanul átadják Roessler jelentéseit Radó Sándornak.

Radó 1943 szeptemberében egy alkalommal arról panaszkodik a Direktornak, hogy Lucy nem hajlandó kilépni a névtelenségből. Ez a kapcsolatnélküliség Lucy biztonsági elveihez tartozik.

Roessler, az emigráns, hálás Svájcnak a vendégszeretetért, és ezentúl is ellátja hírekkel az ND-t és a Ha Irodát. Roessler olyan legendás hírnévnek örvend a svájci titkosszolgálat berkeiben, hogy alkalomadtán saját információikat is véleményeztetik és felülvizsgáltatják vele.

●

A svájci hadsereg egyik rádiófelügyeleti különítménye (7. rádiószázad) 1943. szeptember és november között fokról fokra beméri Radó hálózatát, a három adót, amely naponta éjfél után rejtjelezett rádiótáviratokat ad és vesz. Ez a Vörös Hármas.

Mivel a svájci rádiófelügyelet azt hiszi, hogy politikai tartalmú rádiógramokról van szó, a hadsereg a szövetségi rendőrséghez fordul. Mind a három adót ártalmatlanná teszik, mert működésük nem egyeztethető össze Svájc semlegességével.

Könnyű lenne sommásan megállapítani, hogy négy háborús év múltán, meglehetősen későn ébredtek rá a semlegességgel járó kötelezettségekre. Svájc számára akkoriban ez nem olyan egyszerű, hiszen rendkívül nehéz helyzetben van. Véleményem szerint a legszemléletesebben dr. Hans Rudolf Kurz (ügyvéd, publicista, vezérkari ezredes, a Svájci Államszövetség Hadügyminisztériumában a tájé-

koztatási és nyilvántartási alosztály vezetője) jellemzi a helyzetet. Kurz így ír:

„Amikor a svájci hírszolgálat egyes, nem vezető munkatársai saját felelősségükre információkkal támogatták Roessler ügynöki tevékenységét a Szovjetunió számára, vagy legalábbis elnézték ezt a tevékenységet, jól megfontolt okból cselekedtek. Azon a nézeten voltak, hogy a svájci semlegességi státus a hadviselő Németországhoz való viszonyában a második világháborúban nem lehet tiszta semlegesség; Svájc számára Németország a semlegességi jog értelmezésében nem szokásos hadviselő fél, amelytől elvárható, hogy a legvégsőkig tiszteletben fogja tartani a semleges ország jogait.

Mindazok után, ami kiváltképp 1940-től történt, Svájc okkal feltételezhette, hogy Hitler leigázott Európájában neki, mint önálló államnak aligha lenne helye.

Svájc számára a Harmadik Birodalom »lehetséges ellenfél« volt, amelynek háborús sikerétől vagy kudarcától függött az ország sorsa. Svájcnak tehát létérdeke volt, hogy a hitleri Németország ne nyerje meg a háborút. A szóban forgó tisztek pusztán nemzetfenntartó törekvéseiktől vezettetve támogatták bizonyos információkkal Németország ellenfeleit – megadták azt a segítséget, amelyet az állam, mint olyan, korrekt módon nem adhatott és soha nem is adott."[31]

●

A Vörös Hármas ellen indított akció elől Radó Sándornak és német feleségének, Helene Jansennak (fedőneve: Maria) sikerül idejekorán eltűnnie. Edmond-Charles-t és feleségét, Olga Hamelt (első adó) október 14-én letartóztatják.

Margrit Bollit (második adó) az 1943. október 14-re virradó éjszaka veszik őrizetbe. Margrit Bollival együtt tartóztatják le barátját, a német Hans Peterst is. Utóbbi azonban „bizonyítja" ártatlanságát és szabadlábra kerül.

Csak a háború után derül ki, hogy Petersnek (fedőneve: Romeo), az Abwehr ügynökeként 1942 októberétől az volt a feladata, hogy „felkutassa a Svájcban működő Komintern-adókat". Puszta véletlennek köszönhette megismerkedését Bollival, valóban Romeo szerepét töltötte be mellette.

Peters együtt dolgozott az Abwehr másik ügynökével, Hermann Henselerrel (fedőneve: Rhenanus), a genfi Nemzetközi Munkaügyi Hivatal volt tisztviselőjével. Mindketten az Abwehr svájci háborús szervezetéhez (Kriegsorganisation – KO – Schweiz) tartoztak (vö. 112. jegyzet).

Végül 1943. november 20-án éjszaka letartóztatják Alexander A. Foote-ot (harmadik adó).

Minden letartóztatásnál sok terhelő anyagot találnak: nyílt és rejtjelezett szövegeket, rejtjelező dokumentumokat és titkos jelentéseket.

Rachel Dübendorfer (Sissy) és Paul Böttcher, akik megnyerték Rudolf Roesslert Radó Vörös Hármas hálózatának, majd később a futárszolgálatot látták el, 1944 áprilisáig zavartalanul dolgozhatnak a szovjet titkosszolgálatnak, de természetesen adó nélkül. Csak 1944. április 19-én tartóztatják le mindkettőjüket.

●

A rejtőző Radó Sándornak 1943 szeptemberében sikerül Franciaországba, majd onnan Egyiptomba jutnia. 1945-ben a Szovjetunióba kerül, ahonnan csak 1955-ben térhet vissza hazájába, Magyarországra. A svájci 1-A hadosztálybíróság, távollétében, háromévi fegyházra ítélte Radót.

Segítőtársait kerek egyévi vizsgálati fogság után szabadlábra helyezték. Radó legközelebbi munkatársai közül hármat csak „távollétükben" ítélhettek el a háború után az illetékes svájci katonai bíróságok: Alexander A. Foote-ot

(két és fél évi börtönre), Rachel Dübendorfert és Paul Böttchert (két-két évi börtönre), minden esetben pénzbírsággal kiegészítve. Edmond-Charles és Olga Hamel egy-egy évi, Margrit Bolli tízhavi felfüggesztett börtönbüntetést kapott.

●

Rudolf Roesslernek ekkor még nem esik bántódása. 1943 novemberétől csak vendéglátó országa, Svájc hírszerző szolgálatának dolgozik. 1944. május 19-én azonban a szövetségi rendőrség Lucyt is letartóztatja Luzernban, barátját, dr. Christian Schneidert (Taylor) pedig Genfben.

Roessler letartóztatásának másnapján német informátorai már tudták, hogy egyelőre abba kell hagyniuk a munkát...

A svájci hírszerző szolgálatok megijednek: Roessler letartóztatásával egy csapásra bedugult legjobb, legbőségesebb forrásuk. Latba vetik összeköttetéseiket, minden követ megmozgatnak, hogy mihamarabb kiszabadítsák Roesslert. Hosszú ideig hiába küzdenek. A szövetségi rendőrség csak 1944. szeptember 6-án helyezi szabadlábra, óvadék ellenében, Roesslert. Dr. Schneidert egy nappal előbb engedték szabadon.

Négy nappal később, valamelyest csökkent mennyiségben, ismét megindul a hírek áradata Németországból, de már csak két és fél hónapra. Ez alatt a tizenkét hét alatt a titkos információk Roessleren keresztül csakis a svájci hírszerző szolgálathoz jutnak.

Svájc később még egyszer hálásnak mutatkozik Roessler iránt: a 2-B hadosztálybíróság 1945. október 23-án bűnösnek mondja ki ugyan „idegen államok ellen rendszeresen folytatott hírszerző tevékenységben", egyidejűleg azonban fel is menti.

Amikor Roesslert 1953. november 5-én elítélik Csehszlo-

vákia javára folytatott kémkedésért, csupán tizenkét havi börtönbüntetést kap, azzal az indokolással, hogy „fontos szolgálatokat tett Svájcnak" a háború idején.

Ismét felvetődnek a kérdések...

A legfontosabb: Honnan szerezte Roessler 1941. május elejétől nagyszámú információit?

És a második kérdés: Miképpen volt lehetséges, hogy oly gyorsan eljussanak hozzá a hírek?

Végül: Miképpen volt egyáltalán mindez lehetséges? Miféle szervezet és milyen utak tették lehetővé például azt, hogy Roessler huszonnégy órán belül megkapja a legfontosabb információkat Németországból?

Az „út" Németországból Lucyhoz többnyire két-három napig, nagy ritkán négy napig tartott.

●

Nem fedi mindenben a tényeket az az állítás, hogy Roessler mindenkor makacsul megtagadta németországi forrásainak és segítőtársainak megnevezését.

Igaz, hogy Roessler diszkrécióját a háború alatt és után minden kíváncsi, még a moszkvai Direktor is tiszteletben tartotta. Nem tudta megtörni Roessler hallgatását a cseh titkosszolgálat sem, amelynek pedig 1945 után néhány évig Svájcból dolgozott.

De: Rudolf Roessler csak látszólag hallgatott. Két ízben fellebbentette a fátylat...

Először 1947. május végén két legfontosabb informátora előtt tárta fel a hétpecsétes titkot, mégpedig olyan alaposan, hogy a háborús évek egész eseménysorozata részletekbe menően megvilágosodott.

Roessler megnevezte annak a berlini tisztnek minden munkatársát, akik ennek három évig rendszeresen átadták a véderő főparancsnoksága távíróközpontjából származó legtitkosabb anyagokat. Tájékoztatta Angelika von Parchi-

mot és Maria Kalussyt azokról a különböző utakról, amelyeken az értesülések eljutottak hozzá Luzernba, és az egész „kémkedés-komplexum" sok más részletébe is beavatta őket.

Roessler és a két fiatal hölgy zürichi találkozója nélkül valószínűleg sok minden – ha ugyan nem minden – örök titok marad.

Lucy, alias Rudolf Roessler másodízben halála előtt (1958) néhány hónappal avatott be még valakit titkába. Régi barátja és munkatársa, dr. Xaver Schnieper, svájci baloldali katolikus újságíró tizennyolc éves fiára rábízta két legfontosabb informátora, a két egykori híradós kisegítőnő nevét, és elárulta neki néhány más „áruló" nevét is, akik a legmagasabb német hivatalokban és katonai parancsnokságokon dolgoztak.

Roessler és a Schnieper fiú – mint a *Der Spiegel* 1967. 4. számában olvasható – a sakktáblánál ültek, amikor Lucy így szólt partneréhez:

„Ha már felnőtt férfi leszel, és valamennyi ma még élő szereplő halott lesz, nyilvánosságra hozhatod a nevüket."

Az ifjabb Schnieper ünnepélyesen megígérte, hogy teljesíti Roessler kívánságát.

Másfél évvel a sakkjátszma után a fiatalembert halálos autóbaleset érte. Roessler titkának állítólagos egyetlen ismerője többé nem beszélhetett...

A Schnieper fiú halott, de Roessler két legfontosabb informátora, a két volt híradós kisegítőnő a Wehrmacht főparancsnoksága távíróközpontjából, még él. És ők ketten meg én, idestova húsz éve kísérjük figyelemmel a sok feltételezést és gyanúsítást, a „Roessler-ügy" körül burjánzó spekulációkat és kombinációkat.

Történészek és a kémkedési szakértők huszonöt év óta találgatják, kik voltak Rudolf Roessler segítőtársai Németországban.

Halder vezérezredes téved, amikor „a véderő főparancsnokságának egy beosztottjára" gondol. A többi kutató is mind hamis nyomon jár.

Csupán látszatra ad elfogadható magyarázatot két francia újságíró, Pierre Accoce és Pierre Quet *A háborút Svájcban nyerték meg* című könyvében (La guerre a été gagnée en Suisse).[32]

A francia újságírók az öt családnév kezdőbetűivel és utónévvel céloznak öt német tábornokra, aki szerintük Roessler informátora volt, és felsorolják további öt német tiszt családnevének kezdőbetűit is.

Az Accoce–Quet-féle változat szerint Hellmuth S., Hermann F., Rudolf G., Fritz T. és Georg T.[33] tábornokokról lenne szó. A szerzők azt állítják, hogy mind az öten bajorok, protestánsok, és az első világháborúban Roessler bajtársai voltak a 414. gyalogezredben.

Roessler 1915-ben, tizenhét éves korában, önkéntesként vett részt a háborúban. Harcolt a Somme-nál, Arrasnál és Flandriában, de sohasem léptették elő, és nem tüntették ki.

Accoce és Quet hangsúlyozza, hogy az öt tábornok egyike sem vett részt az 1944. július 20-i összeesküvésben.

Walter Görlitz, a *Die Welt* történésze – „csupán fenntartással" – megpróbálta azonosítani a neveket.

Hellmuth S. talán „Stieff vezérőrnagy lehetne," Rudolf G. Rudolf Gerckével, a véderő szállításvezetőségének főnökével lenne azonosítható. Fritz T. mögött Fritz Thiele híradós altábornagyot gyanítja. A Georg T. megjelölés – a *Die Welt* történésze szerint – talán Georg Thomas gyalogsági tábornok nevére utal (1939-től 1942-ig a véderő főparancsnoksága hadigazdálkodási és fegyverzeti hivatalának főnöke).

Görlitz csupán Hermann F. megfejtését nem találja.

Más történészek a későbbi Bundeswehr-főfelügyelő, Friedrich Foertsch fivérét gyanítják e név mögött.

A francia újságírók további adatai nem illenek a gyanúsítottakra. Egyik tábornok sem volt bajor, egyikük sem harcolt Lucyval a 414. gyalogezredben, nem is szólva arról, hogy Thiele, Thomas és Stieff részt vett a július 20-i összeesküvésben.

Accoce és Quet, a két francia szerző Rudolf Roessler másik öt informátoraként O. ezredest, K. őrnagyot, továbbá S., A. és O. századosokat nevezi meg.

Itt azután különösen meg kell erőltetni a fantáziát...

Hans-Bernd Gisevius, az Abwehr volt tagja, a *Bis zum bitteren Ende* (A szomorú befejezésig) című könyv szerzője, így vélekedik Accoce és Quet verziójáról:

„Senki sem gondolhatja komolyan, hogy tíz piros lampasszos »kicsi néger« kábelezett a Führer főhadiszállásáról."[33]

Von Schramm lovag még keményebben ítélkezik:

„A neveket az ujjukból szopták."[34]

Von Schramm véleményét végül a *Moszkva mindent tudott* két szerzője maga igazolja. Accoce és Quet később ugyanis beismeri, hogy a keresztneveket és a vezetéknevek kezdőbetűjét egyszerűen kitalálták.[34]

Dr. von Schramm rövidden ez után nyilvánosságra hozza saját megfejtését, és azt állítja, hogy „Moszkva szeme" nem tábornok volt, hanem különc, egy „kisember", „viszontbiztosító"...[34]

Ezzel a magyarázattal von Schramm lovag már valamivel közelebb jut az igazsághoz, jóllehet nem „kisemberről" van szó.

Schramm azonban egészen másra céloz, bizonyos dr. Wilhelm Scheidt kapitányra, aki 1954-ben halt meg Bonnban (mint a Szövetségi Sajtóhivatal katonai osztályának vezetője).

Scheidt (tartalékos) kapitányt, aki 1939. szeptember 1-én a második világháború első hadifoglyát ejtette, 1941-ben át-

helyezik a véderő főparancsnokságának hadtörténeti osztályára, amely 1942 májusától „a Führer megbízott hadtörténetírója" (Beauftragter des Führers für die militärische Geschichtsschreibung) hangzatos nevét viseli.

Scheidt mégsem lehetett Lucy informátora. Percy E. Schramm történész, aki 1943-tól 1945-ig Hitler főhadiszállásán a véderő főparancsnokságának hadműveleti naplóját vezette, így nyilatkozik:

„Mire az ügyek Scheidt asztalára kerültek, már rég történelemmé váltak. Akár bőrbe kötve az oroszoknak ajándékozhatta volna őket."[34]

Nincs mód itt felsorolni mindazokat az elképzelhető informátorokat, akiket a sok szerző Roessler hírforrásának vél.

Az 1944. július 20-án a tettek mezejére lépett Hitler-ellenes összeesküvés tagjait is gyanúsították azzal, hogy informátorok voltak. Beható vizsgálatok azonban kiderítették, hogy július huszadika résztvevőinek még kerülő utakon sem volt kapcsolatuk Roesslerrel. Ezt Lucy is megerősítette 1947-ben a két híradós kisegítőnőnek.

Egy híradástechnikai körülmény is adhatott volna kiegészítő bizonyítékot, hogy a július 20-i puccs tisztjei mint „árulók" nem jöhetnek számításba. A kémkedés területén érthető módon laikusok voltak, de a Hitler elleni merénylet napján az is kiderült, hogy a hírtechnikai kapcsolatok eszközeihez nem értettek, noha két híradós tábornok is részt vett a puccskísérletben.

Harro Schulze-Boysenről, a Birodalmi Légügyi Minisztériumba beosztott főhadnagyról, a Rote Kapelle hírszerző hálózat német csoportjának a vezetőjéről sem lehet szó mint katonai tervek elárulójáról, noha sok szerző őt is gyanúsítja.

Annyi bizonyos, hogy Schulze-Boysen időnként politikai híreket és a német légierő felszereléséről információkat küldött futárral, a berni német követség útján, Roessler barát-

jának, Christian Schneidernek – katonai anyagot azonban sohasem.

Schulze-Boysent 1942. augusztus 30-án letartóztatják, a Rote Kapelle németországi csoportját szinte teljesen szétzúzzák.

Roesslert gyakorlatilag ez egyáltalán nem érinti. A hírek tovább áradnak. Sőt, berlini hírforrásai bővebben buzognak, mint valaha.

Gilles Perrault francia újságíró, aki mindmáig a legjobb és legalaposabb munkát írta a Rote Kapelle működéséről,[35] ugyancsak valószínűtlennek tartja, hogy Schulze-Boysen és csoportja volt Roessler informátora – leszámítva a Schneidernek küldött, már említett, nem katonai jelentéseket.

„Megállapítható, hogy Roessler hozama sem kevesebb nem lett, sem nem változott a berlini csoport 1942 nyári felszámolása után – írja Perrault –, aminek automatikusan be kellett volna következnie, ha a csoport tagjai információkat szállítanak a svájciaknak."[36]

Más – ebben az összefüggésben érdektelen – okok is egyértelműen bizonyítják, hogy Schulze-Boysennak semmiféle kapcsolata nem volt Roesslerrel.

A legkülönösebb választ arra a kérdésre, hogy ki volt a nagy áruló Berlinben, Reinhard Gehlen adja emlékirataiban.[37] Gehlen 1942-től 1945-ig a szárazföldi haderő vezérkarában a Keleti Idegen Haderők osztályának (Abteilung Fremde Heere Ost) vezetője, később pedig, 1968 márciusáig, a Szövetségi Hírszerző Szolgálat főnöke volt:

„Ehelyütt megtöröm hosszú hallgatásomat, és felfedem a szovjet részről máig is gondosan őrzött titkot, amely évszázadunk egyik legrejtélyesebb esetének a kulcsa. Arról a végzetes szerepről van szó, amelyet Hitler legbelső bizalmasa, Martin Bormann játszott a háború utolsó éveiben és azután.

Mint a szovjet legnevesebb informátora és tanácsadója, már az oroszországi hadjárat megindításakor az ellenségnek dolgozott. Egymástól függetlenül kiderítettük, hogy

Bormann rendelkezett az egyetlen ellenőrizetlen rádióállomással[38]... Önálló megállapításokra csak akkor juthattam, amikor 1956 után lehetőségem nyílt megvizsgálni a titokzatos körülményeket, amelyek között Bormann megszökött Hitler berlini bunkeréből és eltűnt...

Az ötvenes években két megbízható információból megbizonyosodhattam róla, hogy Martin Bormann – tökéletesen álcázva – a Szovjetunióban élt.

A volt birodalmi vezető átment a szovjet oldalra, amikor a Vörös Hadsereg elfoglalta Berlint, és azóta már meghalt".[39]

1972 decembere óta, amikor megdönthetetlen bizonyítékok alapján, minden kétséget kizáróan azonosították Bormann koponyáját, megcáfolhatatlan tény, hogy Hitler titkárát 1945. május 2-án, Berlinben elérte a halál.

Jóval azelőtt, hogy a Bormann-rejtélyt és a világ minden tájára kiterjedő, kalandos hajtóvadászatot lefújták, Reinhard Gehlen kínosan nevetségessé vált. „Két megbízható információja" ugyanis egy mozinézőtől származott.

A Szövetségi Hírszerző Szolgálat megalapítója és hosszú időn át főnöke, 1971. szeptember végén Horst von Glasenapp frankfurti vizsgálóbíró előtt a starnbergi első fokú bíróságon tanúként ezt vallotta:

Egyik kapcsolata 1946-ban vagy 1947-ben filmriportot látott egy nagyszabású moszkvai sportrendezvényről a keletnémet filmhíradóban, az Augenzeugéban. Amikor a kamera a közönség sorait pásztázta, az informátor felfedezte az egykori náci birodalmi vezetőt. Gehlen nem volt hajlandó eskü alatt vallani.[40]

A nagy titkosszolgálatok főnökei világszerte alig tudták leplezni kárörömüket.

A svájci *Weltwoche* találó karikatúrával válaszolt a Gehlen-féle titkosszolgálati bombára.[41] A rajz Hitler Adolfot őfelsége az angol királynő szolgálatában, Hermann Göringet a francia ellenállási mozgalom informátoraként, Julius Streichert, a *Der Stürmer* című antiszemita uszítólap kiadóját mint a Hagana segítőjét, Arthur Seyss-Inquartot, a meg-

szállt Hollandia birodalmi biztosát pedig mint a holland ellenállási mozgalom tagját ábrázolta.

Gehlen feltevése, hogy Martin Bormann birodalmi vezető volt a nagy áruló és a szovjet vezetés informátora, már csak azért is képtelenség, mert 1944. július 20-ig egyetlen katonai okmány sem jutott el az íróasztalára.

Otto Pünter (Pakbo) fején találja a szöget, amikor megállapítja: „Bormann maga sem tudott annyit, amennyit Roessler jelentett."[42]

Katonai ügyekről valóban jószerivel semmit sem tudott. Igaz, hogy Bormann a második világháború idején Hitler legközelebbi munkatársa volt a vezéri főhadiszálláson, de a pártkancellária vezetőjeként (1941-től) főleg az NSDAP ügyeiben. Tagja volt a birodalom védelmi minisztertanácsának (Ministerrat für Reichsverteidigung) is, de egyetlen katonai tanácskozáson sem vett részt. A politikai vagy pártpolitikai és a véderő-értekezleteket külön-külön hívták össze.

Csak a meghiúsult Hitler-ellenes merénylet után mentek át a kezén olykor katonai tárgyú iratok is, amikor Bormann mint a „Führer titkára" Hitler mind teljesebb bizalmát élvezte.

Amire Martin Bormann lett az egyetlen ember, akiben Hitler feltétel nélkül megbízott, és aki a Wehrmachtnak szánt legtitkosabb utasításokat is megkapta, úgyhogy szó szerint „mindenről" értesült, addigra Roessler rég beszüntette tevékenységét Svájcban.

Lucy – mint már említettük – 1944. május 19-től szeptember 6-ig letartóztatásban volt. A „nagy játszma" a hírekkel amúgy is véget ért. A Vörös Hármas vége után Moszkva többé semmiről sem értesült tőle.

Az a feltételezés, hogy Bormann-nak más információs csatornái is voltak a Kremlhez – netán a vezéri főhadiszálláson működő rádióadó vagy akár futárok –, merő képtelenség. A legcsekélyebb utalás sem található ilyesminek a lehetőségére, már csak azért sem, mert Hitler főhadiszállásán

egyáltalán nem volt olyan adó, amely a Führer titkárának rendelkezésére állt. Mindez nem egyéb puszta kitalálásnál.

Bormann-nak csak saját távbeszélő- és géptávíró-vonalai voltak, a birodalom területén levő NSDAP-körzetvezetői hálózathoz (Gauleiternetz). Rejtjeles távírógépe csakis a Wolfschanze vezéri főhadiszállás távgépíró központján át léphetett kapcsolatba más állomásokkal.

●

Alexander Foote művében *(Kémek kézikönyve)* van egy figyelemre méltó mondat:

„(Lucy) nemcsak a német csapatok bevetéséről szállított híreket – olyanokat, amelyeknek a forrása csakis a Bendlerstrassén[43] az OKW-nál lehetett –, hanem jó értesüléseket szerzett a légierő parancsnokságáról és a haditengerészettől is."[44]

A Roessler hírforrásait keresgélő szerzők egyike sem figyelt fel Foote véleményére, hogy az információk forrása csakis a Bendlerstrasse lehetett.

És Radó egykori rádiósa még valamit mond:

„Lucy forrásainak – bárkik voltak is – szolgálati távírógépüktől szinte futólépésben kellett a rádióadókhoz igyekezniük, hogy híreiket azonnal továbbíthassák Lucynak.[45]

Foote – noha nem is sejti, milyen fontos nyomra vezet – megadja a végszavakat: Bendlerstrasse és távíró... A Roesslerrel foglalkozó sok könyvben és cikkben, de az egész hírszerző-irodalomban is, hiába keresünk ehhez fogható utalást.

Ez annál meglepőbb, mivel tulajdonképpen mindazoknak, akik ismerték a Wehrmacht híradásügyét, tudniuk kellene, hogy csak nagyon kevés olyan hírtechnikai parancsnokság volt, amelynek a legtitkosabb információkat és parancsokat kellett továbbítania.

2

Két lány Hitler ellen

Táviratok a főhadiszállásról

Esküszöm, hogy Adolf Hitlerhez, a Führerhez, a véderő legfőbb parancsnokához hű leszek, neki engedelmeskedem, és feladataimat minden erőmmel, lelkiismeretesen és önzetlenül teljesítem.

(A véderő híradós kisegítőnőinek esküje)

Ugyanolyan éjszaka volt ez is, mint a többi.

1941. június 14-én, szombaton este hét órakor vettem át a szolgálatot, és a kollégától, akit felváltottam, néhány tucat titkos parancsnoki ügyet kaptam sürgős továbbításra.

Hárman voltunk úgynevezett távíró-tisztek. Felváltva teljesítettünk szolgálatot a berlini Bendlerstrassén, az OKW/OKH híradóforgalom vezetője mellett. Egyikünk – két bajtársam civilben hivatalnok volt – minden harmadik éjszaka este hét órától reggel nyolc óráig dolgozott. Két éjszakai szolgálat között mindig egy reggel nyolctól este hét óráig tartó munkanapunk volt. Odahaza laktunk, és bár szolgálatban egyenruhát kellett viselnünk, egyébként civileknek érezhettük magunkat.

1941. június 14... Rábélyegzem a sorszámot és az időpontot a titkos parancsnoki ügyekre. A feladók az általános hadsereghivatal vagy a honi hadsereg parancsnokának más fontos parancsnokságai. Feljegyzem a továbbítás híradástechnikai adatait, és beviszem a táviratokat abba a helyiségbe, ahonnan a titkos parancsnoki ügyeket (GKdos)[46] és a még titkosabb főnöki ügyeket leadják.

Cseppet sem katonásan, hanem „civil" szívélyességgel üdvözlöm a tíz híradós kisegítőnőt, akik szürke köpenyben ülnek a különleges géptávírók előtt.

Ezek a géptávírók lángeszűen megszerkesztett csodák: adáskor olyan tökéletesen rejtjelezik a szöveget, hogy soha, egyetlen ellenséges hírszerző szolgálat sem tudta megoldani

a rejtjel-rendszert.* A vevőgépek – a vezéri főhadiszálláson, a szárazföldi haderő vezérkaránál, valamelyik hadseregnél, magas birodalmi hatóságnál, a Wehrmacht parancsnokságain Párizsban, Belgrádban vagy Bukarestben – a másodperc töredéke alatt önműködően alakítják vissza ismét nyílt szöveggé a betűkáoszt.

A titkos parancsnoki ügyek táviratait, a címzettektől és a sürgősségtől függően, szétosztom a gépek között. Eközben különösen barátságosan üdvözlöm Angelika von Parchimot, akinek eleven értelmessége, szívélyessége és gyorsasága a munkában nagy benyomást tesz rám.

Meglepetésemre, Angelika zavartnak látszik, amikor hirtelen meglát maga mellett. Még sohasem láttam ilyennek. Leveszi ujjait a billentyűkről. Észreveszem, hogy remeg a keze.

– Mi baja, Angelika? – kérdezem kissé döbbenten. – Még sohasem láttam ilyennek!

Nem akarom tovább faggatni. Szinte gépiesen elveszek mellőle egy táviratot. A vezéri főhadiszállásról érkezett, a címzett Fromm vezérezredes, a hadfelszerelés főnöke és a honi hadsereg parancsnoka. Azonnal látom, hogy a Barbarossa-hadművelethez (az oroszországi hadjárathoz) sürgősen szükséges hadosztályok és néhány különleges alakulat listája.

Miközben átfutom a táviratot, Angelika szemlátomást egyre idegesebb lesz.

– Beteg? – tudakolom.

– Nem, nem, csak...

Elakad, tekintete riadt. Nem tudom mire vélni.

És csak akkor fedezem fel a keskeny fehér távírószalagot, amely laza gombolyagban Angelika ölében hever. Inkább véletlenül, mintsem szándékosan olvasok el néhány szót a papírcsíkon.[47] Semmi kétség, a Fromm vezérezredesnek szóló távirat másolata.

– Miért készít másolatot egy titkos parancsnoki ügyről, ha csak *egy* címzettje van?

Angelika mondani akar valamit, de nem jön ki hang a torkán.

Átcikázik agyamon: itt valami nincs rendben...

– Válaszoljon, mire kell ez a másolat?

Angelika von Parchim kisegítőnő ismét összeszedi magát. Határozottan, de halkan mondja, nehogy bajtársnői figyelmét felhívja a jelenetre:

– Rosszul és ferdén ragasztottam fel az eredetit, és azt gondoltam, ilyen nagykutya elé, mint Fromm tábornok, mégsem lehet így letenni.

A titkos parancsnoki ügyek távíró-helyiségében kattognak, kopognak és zümmögnek a gépek. Angelikáét kivéve valamennyi masina billentyűi betűket kopogtatnak a fehér papírcsíkokra. A levegő fojtó és fülledt.

Jobb kezemben tartogatom a „Chef H Rüst u BdE" (a hadfelszerelés főnöke és a honi hadsereg parancsnoka) jelzésű táviratot, és így szólok:

– De hiszen ezt kifogástalanul ragasztotta fel! – Angelika számára nyilván végtelennek tetsző pillanat után hozzáteszem: – Maga valamit elhallgat előlem. Kérem, jöjjön velem! Elfogadható magyarázatot kérek, miért készített másolatot erről az ügyiratról.

Angelika von Parchim idegessége egy pillanat alatt eltűnik. A legnagyobb lelki nyugalommal átadja nekem a még fel sem ragasztott másolatot. Minden előírást megszegve kis papírgalacsinná gyűröm és zubbonyom zsebébe dugom.

Angelika a legcsekélyebb zavar nélkül, magabiztosan követ. Mielőtt szolgálati szobám ajtajához érnénk, könyörgő hangon megszólal:

– Nagyon kérem, ne itt! Beszélhetnék önnel holnap reggel, szolgálat után? Akkor mindent megmagyarázok.

Nem válaszolok azonnal, mert fogalmam sincs róla, hogyan viselkedjem. Agyam néhány másodpercig lázasan dolgozik. Hirtelen azonban rendeződnek a kusza gondolatok.

Minden szabályzatnak fittyet hányva, törlöm szókincsemből a „kötelesség" szót (erkölcsi tartalma amúgy is

roppant kétséges ezekben az években), és rövid habozás után válaszolok:

– Rendben van! De akkor a teljes igazságot követelem!

– Számíthat rá.

Hangja elárulja megkönnyebbülését...

– Tudja, Angelika, hogy e pillanatban én is bűnös vagyok, mert nem jelentem magát azonnal a híradásvezetőnek? Ha igazán kincstári fejjel gondolkodnék, akkor...

– Tudom, mit kellene mondania és tennie – válaszolja Angelika. – Tiszta szívemből köszönöm, hogy alkalmat ad nekem az ügy tisztázására.

Olyan higgadtan búcsúzik tőlem, mintha semmi rendkívüli sem történt volna.

Az egész éjszakai szolgálat során ideges vagyok. Félelmetes, fenyegető kísértetekként rajzanak gondolataim. Angelika von Parchim körül forog valamennyi, noha akkor éjszaka még igyekszem elhitetni magammal, hogy minden tisztázódik, kiderül majd, hogy az ügy ártalmatlan és megbocsátható.

A végsőkig elhessegetem a gyanúnak még a gondolatát is, hogy netán valami kémkedési üggyel találhatom szemben magam. Érveket keresek, amelyek megnyugtatnak. De – sehogy sem sikerül meggyőzni magam.

---

1 A Wehrmachtnak nevet...

Ez a híradós kisegítőnő megdöbbentően hasonlít Maria Kalussyra, a véderő főparancsnoksága két híradós kisegítőnőjének, Rudolf Roessler legfontosabb informátorainak egyikére. A fényképet 1943. február elején adták át a sajtónak azzal a megjegyzéssel, hogy „március 10. előtt nem jelenhet meg." Az effajta titkolózásnak semmi értelme sem volt, mert ez idő tájt már majdnem két éve dolgoztak híradós kisegítőnők. A szerkesztőségek nem változtathattak a kép („Nr. A 116 683") szövegén sem: „A híradós kisegítőnők egyik kiképzőhelyén. Fiatal híradós kisegítőnő, csinos egyenruhájában." A fénykép a sztálingrádi katasztrófa után jelent meg, azzal a céllal, hogy toborozzon a Wehrmachtnak, mert ahol csak lehetett, fokozatosan lányoknak és asszonyoknak kellett felváltaniuk a katonákat.

Délután találkozunk az állatkerti pályaudvar várótermében. Itt egy kis sarokasztalnál zavartalanul beszélgethetünk. Mindketten civil ruhát viselünk.

A pincér pótkávét szolgál fel. Cigerettára gyújtunk, és a találkozást követő első pillanatokban kissé zavartan nézegetjük a nem egészen tiszta asztalterítőt.

Edénycsörömpölés. Jövés-menés. Alakulatukhoz visszautazó, hozzátartozóiktól búcsúzó szabadságos katonák. A levegőben olcsó cigeretták füstje, kellemetlen konyhaszag terjeng.

Ebben a tipikusan háborús pályaudvari atmoszférában tárul föl előttem egy titok, amelynek ismerete ilyen időkben súlyos veszélyeket rejt magában, olyannyira, hogy végső következményeire gondolni sem merek...

Amit ezen a délutánon, 1941. június 15-én – egyébként hét nappal az oroszországi hadjárat kezdete előtt – Angelikától megtudok, csupán parányi része a titoknak, amely majd csak két évvel a háború után tárul föl előttem minden részletében.

Azon a délutánon Angelika von Parchim csak annyit mond el, hogy jó barátságban van a berlini svájci nagykövetség egyik diplomatájával, aki a Harmadik Birodalom vereségét óhajtja, és akinek ő „néhányszor teljesen ártalmatlan" információkat adott át.

Mintha a világ legtermészetesebb dolga volna, lefegyverző nyíltsággal vallja be nekem:

– A barátomnak szántam azt a másolatot is, amit a múlt éjszaka elvett tőlem...

– Angelika, ezt a titkos parancsnoki ügyet nevezi maga „ártalmatlannak"?

A nagynémet Wehrmacht híradós kisegítőnője nem válaszol.

Csak a háború után tudom meg Angelikától, hogy nem svájci diplomata, hanem német tiszt volt az, akinek ő a fontos táviratok másolatait átadta.

Angelika vallomása után percekig nem jutok szóhoz a pályaudvari étteremben, noha már sejtem, hogy még hátravan valami „átkozottul meleg dolog".

– Angelika, tudja egyáltalán, hogy mit művel? Az ilyesmit, kereken kimondva, kémkedésnek nevezik. Hogy milyen büntetés jár érte, azt bizonyosan tudja. Egyszerűen nem értem magát!

Még nem...

– Ha nem jelentem fel, a fejemmel játszom, mint beavatott!

Emlékeztetem rá, hogy egyszer már volt két kémnő a szárazföldi haderő főparancsnokságán és a Birodalmi Hadügyminisztériumban: Benita von Falkenhayn és Renate von Natzmer. Egy lengyel kémnek, Jurik von Sosnowski szolgálaton kívüli kapitánynak dolgoztak, és sok titkos dokumentumot játszottak a kezére. Mindkét titkárnőt halálra ítélték és 1934-ben kivégezték.

Az utóbbi megjegyzés semmilyen hatással sincs Angelikára.

– Tegyük fel, hogy valóban áruló vagy kém vagyok, nevezzen, aminek akar. Ez esetben mindenféle kockázatot is vállalnom kell. Benita von Falkenhayn és Renate von Natzmer sorsa engem csupán különös óvatosságra int, semmi egyébre!

Ismét cigarettára gyújtunk, és némán bámuljuk az üres kávéscsészéket. A főúr újabb két csésze kávét hoz.

Angelika minden átmenet nélkül megszólal:

– Becsületszavamat adom önnek, és megesküszöm mindenre, ami szent nekem, hogy nem árulom el, ha valaha rajtavesztenék.

– Annyira bízik benne, hogy nem jelentem fel?

– Igen.

Tekintetem nyilván elárulja, hogy valóban nem teszek egyetlen lépést sem.

– Még ha én abba akarnám is hagyni...

– Az ég szerelmére – vágok a szavába –, talán folytatni akarja ezt a veszedelmes játékot? Elment az esze?

– Épp ellenkezőleg! Lehet, hogy patetikusan hangzik, de nem tudom másképp kifejezni: igazi hazafi vagyok, és meggyőződésem, hogy a jobb németek nem nácik. Azt hiszi, hogy a nemsokára meginduló oroszországi hadjáratnak jó vége lesz?

– És mit szól ehhez Klaus?

– Az istenért, őt hagyja ki a játékból! Klausnak természetesen halvány sejtelme sincs róla. Sohasem fog megtudni semmit sem, és nem is szabad megtudnia! Ő sem kedveli a nácikat, de azt, amit maga most megtudott tőlem, sohasem értené meg. Klaus valahogy kissé következetlen. Ígérje meg nekem, hogy egyetlen szóval sem...

– Ne aggódjon! Hogy *még egy* beavatott legyen? Teljes képtelenség. És veszélyes is. Tőlem semmit sem fog megtudni Klaus. Sajnos, amúgy sem láttam már egy éve.

Angelika von Parchimot ekkor már körülbelül egy éve szoros szálak fűzik régi barátomhoz, Klaus Herbrisch* újságíróhoz. Mindketten kritikusan szemléljük a nemzetiszocializmust, és – Hitler első lengyelországi, norvégiai és franciaországi katonai sikerei ellenére – mindenben osztom kételyeit a háború kimenetelét illetően.

Angelika von Parchim és Klaus Herbrisch 1939. június 24-én ismerkedett meg a Tiergartenstrassén, a berlini sajtóklub nyári mulatságán. Néhány szót váltottam akkor a vidám társaságban von Parchim kisasszonnyal, ezzel a bűbájos lánnyal, aki tökéletesen megfelelt a kor szépségideáljának: magas volt, szőke és karcsú.

A véletlen – vagy talán a sors? – figyelemre méltó rendezőnek bizonyult: a fiatal hölggyel, aki a nyári mulatság után még abban az évben beleszeretett „pályatársamba" (az akkori terminológia szerint: „Berufskamerad"), akkor találkoztam újra, amikor 1941. május elején megkezdte szolgálatát mint híradós kisegítőnő a Bendlerstrassén.

Klaus Herbrisch 1943 elejéig szerkesztő volt a Biro-

dalmi Rádiónál, a német rövidhullámú adó hírszerkesztőségében. 1944 márciusában behívták. Három nappal az ardennes-i offenzíva kezdete után, 1944. december 19-én elesett a Maas térségében vívott harcokban.

Herbrisch nem értett egyet a nemzetiszocializmussal, de – mint a Harmadik Birodalom legtöbb ellenfelének – hiányzott a bátorsága, hogy letérjen a rákényszerített kötelesség útjáról, vagy levonja nézetei egyéb konzekvenciáit is, és mint katona „elesett a Führerért, a népért és a hazáért".

Angelika von Parchim, a fiatal nő, akit a háború után feleségül akart venni, aki megalkuvást nem ismerőn, tévedhetetlenül és minden veszéllyel dacolva szegte meg a híradós kisegítőnők esküjét – „Adolf Hitlerhez, a Führerhez hű leszek, neki engedelmeskedem" –, sőt, lehetőségeit kihasználva, harcolt is Hitler ellen, és a titkosszolgálatok történetének legfontosabb hírszállítója lett, túlélte a háborút.

Ilyen végzetes módon teljesedett be ismét a szólás: a sors útjai olykor kifürkészhetetlenek...

●

1941. június 15-én délután, a pályaudvar várótermében még sokáig beszélgettem Angelikával kötelességről és lelkiismeretről, a becsület és a haza, a hűség és az engedelmesség nagyon is kérdéses fogalmairól. Sokra nem jutottunk, de egyvalamiben egyetértettünk: abban az államban, amelyben élünk, lábbal tiporják a jogot.

És akkor elhatároztam, hogy követem az 1935-ben Japánból magammal hozott három kis bronzmajom példáját: nem látok, nem hallok és nem beszélek.

Von Parchim híradós kisegítőnő megnyugodhatott.

Amikor beszélgetésünk után hazatérek Neu Westend-i lakásomba, előveszem az Angelikától elkobzott másolatot,

amely – micsoda könnyelműség! – ott lapult még zubbonyom zsebében, és egy gyufaszál tüzével átadom a néma enyészetnek.

●

A most következő hetekben, ha egyidőben vagyok szolgálatban Angelikával, és bemegyek a titkos parancsnoki ügyek helyiségébe, nem állok meg a gépe mellett. Csupán barátságosan udvarias köszönésre szorítkozunk.

1941 júliusában, amikor a rádió – harsonaszó kíséretében – szinte naponta adta rendkívüli jelentéseit a német véderő oroszországi sikereiről, ismét találkoztam Angelikával – egytálétel mellett – a Zoo-nál, a „Prälat"-ban.

Mindenről szó esett köztünk, csak a háborúról és arról nem, amiről néhány hete beszélgettünk.

Angelika az életéről beszélt, mintha személyi dossziéját rakta volna elém.

1916-ban született . . .-ben.[48] Érettségi után Rostockban, majd Berlinben filológiát tanult. Édesapja, egy porosz kisnemesi család sarja, már a Reichswehrben (a Weimari Köztársaság hadseregében) tiszt volt. 1938 elején – nem sokkal azután, hogy báró Werner von Fritsch[49] vezérezredest szégyenteljes módon leváltották a szárazföldi haderő főparancsnoki posztjáról – „egészségi okokból" őt is elbocsátották a véderő kötelékéből, mert nem értett egyet Hitler háborús politikájával.

– Kérem, ne ijedjen meg attól, amit most elmondok, és mindjárt felejtse is el . . .

Szünetet tart, mielőtt folytatja, mintha fontolgatná, nem volna-e jobb mégis hallgatni.

– Édesapám már évek óta kapcsolatban áll Hitler megbuktatására készülő tisztekkel. Megértheti, hogy nekem is támogatnom kell őt, hogy valami csekélységgel hozzá kell járulnom a Hitler elleni harchoz? Tanárnőként nincs

módom rá. Ezért kértem felmentésemet az iskolai szolgálat alól, és jelentkeztem a véderőhöz.

Lenyűgöző nyíltsággal beszél a hazaárulásról, és az irántam tanúsított mérhetetlen bizalom láttán, szó nélkül kapitulálnom kell. Vajon tisztában van-e ez a lány egyáltalán azzal, miről beszél itt nekem? A jövőben nem szabad négyszemközt maradnom vele!

Nem tettem meg soha többé. Szolgálat közben is mindig közömbösen viselkedtem. Még csak gondolni sem akartam rá, hogy vajon ezután is viszi-e valakinek az értesüléseket, bárki legyen is az. Akármilyen hihetetlennek tessék, a józan értelem legyőzte a (háború idején különösen éber) kíváncsiságot. No meg a félelem is visszatartott, hogy Angelika von Parchim híradós kisegítőnőt figyeljem...

Angelika apját később, 1944. július 20. után, az összeesküvésben való cinkosságáért koncentrációs táborba zárták. Ott halt meg súlyos betegségben, néhány héttel a hitleri birodalom összeomlása előtt.

Angelika tanulmányainak befejezése után egy évig gyakorló tanárnőként egy berlini gimnáziumban tanított. 1941 januárjában önként jelentkezett híradós kisegítőnőnek. Giessenben, a híradós kisegítőnők iskolájában kapta meg kiképzését.

Utána Berlinbe vezényelték, a mi távgépíró-központunkba, ahol 1940 végétől fokozatosan híradós kisegítőnőkkel váltották fel a katonákat.

– Nem sejthettem természetesen, hogy ilyen hamar módomban lesz segíteni apámnak, barátainak és a nemzetiszocializmus más ellenségeinek.

Még sokáig beszélt édesapjáról, akinél „pompásabb ember nincs az egész világon".

Most kezdtem csak megérteni ezt a – másképpen nem fogalmazhatok – megalkuvást nem ismerő és csodálatra méltóan bátor lányt. Mások, meglehet, „árulónak" nevezik, de azoknak is el kell ismerniük, hogy az idealizmusból

elkövetett áruláshoz nagyobb bátorság kell, mint a vak hazafisághoz.

Sok más részlettel együtt, csak a háború után tudtam meg, hogy az OKW/OKH távíróközpontjában dolgozó bajtársnői között volt egy „bűntársa" is.

A két összeesküvő, Angelika és barátnője, Maria Kalussy, sohasem volt egyszerre szolgálatban. Maria tehát, amikor ő teljesített szolgálatot, lemásolhatott vagy címszavakban feljegyezhetett minden olyasmit, amiről Angelika saját „műszakjában" nem értesült.

Ha a harmadik turnusban is akad egy kémnő a híradós kisegítőnők között, hézagtalan lett volna az informátori hálózat a Bendlerstrasse távíróközpontjában.

Talán valóban hézagtalan is volt, legalábbis, ami a hadfelszerelési főnöknek és a honi hadsereg parancsnokának (Chef H Rüst u BdE) parancsnokságairól érkező titkos parancsnoki ügyeket illeti. Ezeket a szolgálat, amely továbbította őket, átadta a váltásnak a Bendlerstrassén, hogy az ügyeletes távírásztiszt visszajuttassa a feladókhoz.

Az új szolgálatban minden lánynak módjában lett volna átnézni a táviratokat – főként reggel nyolc és tíz között, amikor kisebb volt a forgalom –, és megjegyezhették vagy feljegyezhették volna a legfontosabbakat. Angelika von Parchim és barátnője rendszeresen élt is ezzel a lehetőséggel.

A rendíthetetlen nyugalom és a naiv természetesség, ahogyan Angelika és barátnője – akit később még bemutatok – a fontos jelentéseket lemásolta vagy a legsürgősebb híreket szolgálat után címszavakban leírta, a veszély olyan megvetéséről tanúskodtak, amely máig is csodálattal tölt el.

A két lányt az a biztos tudat lelkesítette, hogy hazafias tettet hajtanak végre, és ma is erélyesen visszautasítják az „árulás" kifejezést.

Munkájukért semmiféle anyagi ellenszolgáltatást nem kaptak: sem pénzt, de még csak kávét, cigarettát vagy

csokoládét sem. Mindketten igaz meggyőződésből lettek „kémek".

Nem tehetek róla: az ilyen magatartás mindenképpen tiszteletet érdemel. Aki hősöknek és igaz hazafiaknak ismeri el a Rote Kapelle kivégzett – munkás és értelmiségi – tagjait és 1944. július 20. kétezernél több áldozatát, annak ugyanilyen tisztelettel kell viseltetnie a két lány iránt is.

Vajon a háború és a nemzetiszocializmus később leleplezett bűnei nem igazolták-e tökéletesen a két híradós kisegítőnő cselekedetét?

Rudolf Roessler és két legfontosabb hírszállítója természetesen nem befolyásolhatta a háború menetét. A háborút *nem* Svájcban nyerték meg...

Hitler túlságosan bízott önmagában, túlbecsülte, szétforgácsolta ütőerejét, és mindenekelőtt, tévesen mérte fel az ellenfelei erejét.

Ami az egykori szovjet ellenfelet illeti: 1943 elejétől kitűnő felderítő munkát végeztek a fronton, a szárazföldön és a levegőben, és számos dokumentum bizonyítja, hogy később a partizánok milyen alaposan felderítették a német front mögötti területeket.

●

Hosszadalmas és bonyolult kutatómunka után, 1947 júniusában sikerült viszontlátnom Angelika von Parchimot. Találkozásunk színhelye ismét egy váróterem, ezúttal a kölni főpályaudvaron.

Negyedórája, félórája várok, végül két óra is eltelik, és én már attól tartok, hogy Angelika nem tud eljönni.

Hirtelen ott áll mellettem, és – alig akarok hinni a szemeimnek – mellette egy volt híradós kisegítőnő, akivel együtt dolgoztam 1941. április elejétől 1945. március elejéig: Maria Kalussy.

Nagy örömmel üdvözöljük egymást. Kölcsönösen érdeklődünk egymás hogyléte iránt. Amikor végre vala-

mennyien leülünk, hosszú és rendkívül érdekes beszélgetés kezdődik. Újabb meglepetés ér. Mintha mi sem lenne természetesebb ezen a világon, Angelika kijelenti:

– Maria volt a másik kémnő a cégnél!

Szinte vidáman hangsúlyozza a „kémnő" szót, mintha a veszélyes vállalkozás csupán bizsergető és izgalmas játék lett volna.

Maria Kalussy – alig tudom elhinni. Ez a csendes, kissé félénk, csodaszép lány volt Roessler második nagyszerű informátora?

Semmi kétség, ő az.

Hamarosan még egyéb meglepetések is érnek.

A háborús időkben gyakran beszélgettem Mariával. 1947. június 14-i találkozásunk újra felelevenít sok, régen elfeledett, elhalványult emléket...

– Hogy van Gabriele? Hol van Anni? Mit csinál Heinz? Nem hallottál valamit Manz őrnagyról?

Maria Kalussy 1918-ban született a kelet-poroszországi Insterburgban, Berlinben nőtt fel, érettségizett, utána idegen nyelvű titkárnő lett egy berlini export-import vállalatnál.

Kalussy kisasszony egyike volt az első híradós kisegítőnőknek, akik a távgépíró-központunkban dolgoztak. És néhány hónap elteltével – akárcsak valamivel később Angelika von Parchim – már ott ült a titkos parancsnoki ügyek távírószobájában.

Most megtudom mindazt, amit a háború idején még nem tudhattam:

Maria édesapját, egy képzett és meggyőződéses kommunistát,[50] 1933 márciusában koncentrációs táborba hurcolták, „tévedésből" – így mondja Maria – életben hagyták, és 1934-ben kiengedték. Sikerült a Szovjetunióba szöknie. A spanyol polgárháborúban esett el 1937-ben, egy nemzetközi brigád tisztjeként.

– Most talán már megérted – mondja felém fordulva –, miért dolgoztam a háború alatt Svájc közvetítésével Hitler ellenségeinek...

2 Berlinbe a gyorsvasúton (S-bahn) utaztak szolgálati helyükre–énekszó nélkül. A fénykép „hivatalos" szövege (1943. május): „Ezek a lányok a szárazföldi haderő híradós kisegítőnői. Tetszetős új egyenruhájukban, a híradósok dalát énekelve mennek szolgálatba a telefonközpontba vagy a távírókhoz." Ez a kép is propagandacélzatú volt (noha annak idején kevesen vették észre).

Angelika von Parchim és Maria Kalussy csak a háború után értesültek róla – Rudolf Roessler révén –, hogy anyagaikat teljes egészében Moszkvának is továbbították Svájcból. 1941-től 1944-ig azt hitték, hogy információikat elsősorban a svájci hírszerző szolgálat kapja, és a legfontosabbakat azután átadja a nyugati szövetségeseknek.

– Ha tudom, hogy hosszú ideig elsősorban a Szovjetuniónak dolgozunk, tartózkodóbban vettem volna részt ebben a veszélyes játékban – vallotta be Angelika von Parchim 1947. június 14-i, kölni találkozónkon.

– Én meg valószínűleg még buzgóbban – válaszolt habozás nélkül Maria Kalussy volt bajtársnője megjegyzésére. – Édesapám bizonyára teljesen egyetértett volna vele, hogy a Szovjetunió minden információt megkapjon.

Ha eddig nem tette, most már bizonyára azt kérdezi az olvasó, miképpen lehetett egy meggyőződéses kommunista lányából híradós kisegítőnő a Bendlerstrassén. Nos, a véderőben – mint még látni fogjuk – sok minden lehetséges volt. Maria Kalussy személyét és „politikai megbízhatóságát" illetően e könyv utolsó fejezete adja majd meg a választ.

●

Hogyan történhetett mindez?
És: miképpen volt lehetséges, hogy két lány lett Rudolf Roessler legfontosabb és hatékonyságát tekintve, legértékesebb informátora?

Végül: milyen körülmények teremtették meg egyáltalán a feltételeit, hogy Angelika von Parchim és Maria Kalussy, aki 1941 májusa előtt sohasem látta egymást, és nem tudott egymásról, szövetkezzen?

Ezekre a kérdésekre sokkal könnyebb válaszolni, mintsem az egész ügy bonyolultsága sejteni engedné. A fenti megállapítás egyébként érvényes csaknem mindenre, ami Roessler informátorainak keresése közben eddig tisztázatlan maradt.

Sokaknak talán az okozza a legnagyobb meglepetést, hogy senkit sem kellett fáradságos és veszélyes aprómunkával „beszervezni" hírszállítónak (amire a titkosszolgálatok majdnem mindig rákényszerülnek).

Bernhard von Parchim* szolgálaton kívüli alezredesnek, Angelika édesapjának – aki mint a Wehrmacht egykori tisztje már igen korán közel állt a Hitler-ellenes összeesküvés résztvevőinek köréhez – volt egy megbízható embere a honi hadsereg parancsnokának környezetében, az általános hadsereghivatalban. A neve: Werner Kemper.* Von Parchim úr egyik közeli barátjának a fia volt.

Kemper régi porosz tiszti és hivatalnokcsaládból származott. Jogi tanulmányainak félbeszakítása után, 1935-ben lépett be a véderőbe, és 1941-ben százados volt. Részt vett a lengyelországi és a franciaországi hadjáratban, majd 1940 júliusának végén, az I. és II. osztályú vaskereszttel kitüntetve jelent meg a Bendlerstrassén, az általános hadsereghivatalban.

Werner Kemper már a Fritsch- és a Blomberg-ügy[51] után elfordult a nemzetiszocializmustól – mindenekelőtt édesapja befolyására, akinek 1933-ban le kellett mondania poroszországi minisztériumi állásáról, és Angelika édesapjával, Bernhard von Parchimmal folytatott beszélgetéseinek hatására –, és a nemzetiszocializmus aktív és megalkuvást nem ismerő ellensége lett.

Kemper már 1940 végén, főhadnagy korában, egészen egyszerű – később, más összefüggésben majd feltárandó – úton küldött információkat Roesslernek, édesapja régi ismerősének még azokból az időkből, amikor Roessler Berlinben a Színházi Népi Szövetség vezetője volt.

Bernhard von Parchim tudta, hogy Werner Kemper, barátjának a fia, „szolgálati titkokat" juttat át a semleges Svájcba, Kemper édesapja is be volt avatva.

Angelika elhatározása, hogy abbahagyja iskolai munkáját és a Wehrmacht híradós kisegítőnője lesz, logikusan következett a családnak és baráti körének szemléletéből,

és minthogy Hitlert és rendszerét egyaránt elutasították, politikai meggondolásból is következetes lépés volt.

Werner Kemper az általános hadsereghivatalban betöltött munkakörénél fogva pontosan tudta, hogy a Bendlerstrasse géptávíró-központjába özönével érkeznek a fontos információk. Az elhatározás jónak bizonyult: Angelika minden „besegítés"[52] nélkül, 1941. május elején megérkezett a Bendlerstrasséra.

A nagy távíróhelyiségben mindjárt az első napokban feltűnt különleges gyorsasága és ügyessége, és egy csapásra megnyerte bajtársnői, de főként a hírforgalomra felügyelő tiszthelyettesek rokonszenvét. Amikor május végén hat új távgépírónőre volt szükség a titkos parancsnoki ügyek helyiségébe, Angelika a „kiválasztottak" között volt. Alig három héttel azután, hogy megkezdte szolgálatát a Bendlerstrassén, a helyzet kedvező alakulása folytán, máris a titkos parancsnoki ügyeket kezelő elithez számított...

Kemper június elején kapta az első másolatokat fontos táviratokról.

Werner Kemper százados, majd 1943 végén már őrnagy az általános hadsereghivatalban, 1944. május közepéig volt Angelika von Parchim és Maria Kalussy „indító állomása" (az Abwehr tolvajnyelvén: vezető tiszt). A 4. fejezetben szó lesz majd róla, hogyan jutottak tovább az információk Berlinből, Kempertől Luzernba Rudolf Roesslerhez.

Néhány mondattal megmagyarázható, miképpen lett Maria Kalussy Kemper második „informátora", „ügynöke", „segítőtársa", nevezzük, aminek akarjuk:

Maria Kalussy egy idő óta már a titkos parancsnoki ügyek helyiségében dolgozott, amikor Angelika von Parchim mint „újonc" megjelent a Bendlerstrassén. A véletlen úgy akarta, hogy szállásukon közös szobába kerüljenek.

Angelika és Maria első kapcsolatából néhány nap alatt – „azonnal nagyszerűen megértettük egymást" – feltétlen bizalmon alapuló barátság fejlődött ki. Édesapjuk révén

sorsközösséget éreztek, és kívülállók maradtak még a híradós kisegítőnőknek ebben az uniformizáltságában is.

1941. június közepétől, Angelika közvetítésével, Kempernek megvolt a második „segítsége" az OKW/OKH híradóközpontjában...

Ma mindez egyszerűnek látszik. Annak idején azonban, legalábbis eleinte, meglehetősen veszélyes játék volt Angelika von Parchim és Maria Kalussy közeledése.

– Egyikünk sem ismerte a másikat előzőleg. Előbb csak kölcsönösen puhatolóztunk, Maria és én, igen óvatosan, jól meggondolva minden szót, de azután nagyon hamar, szinte már az első hosszabb eszmecsere után, teljesen nyíltan beszéltünk – számolt be nekem Angelika von Parchim a háború után. – Nagyon hamar megállapítottuk – folytatta –, hogy egyikünk sem náci. Ezzel megtaláltuk a közös alapot. Beszélgettünk a családunkról, az édesapánkról, a háborúról, az otthoni gondokról. Így közeledtünk egymáshoz. Végül minden tartózkodásunk feloldódott. Teljes nyíltsággal beszéltünk egymással. És amikor Maria megkérdezte tőlem, mit lehetne tenni a Hitler-ellenes front erősítéséért, bevallottam neki, hogy én már három hete továbbadom a fontos híreket a távíróközpontból ismerősömnek...

Angelika von Parchim ezután így folytatta a visszaemlékezést:

– Nagy kő esett le a szívemről, amikor Maria reagálását láttam. Azonnal, szinte ösztönösen azt válaszolta, hogy ő is velem tart. A következő napokban (ez 1941. június vége felé volt) megbeszéltük a részleteket, és mondhatom, valóságos összeesküvőknek éreztük magunkat. A végén, szinte eufóriás hangulatban, ne nevessen, kérem, tudom, hogy giccsesen hangzik, barátságot és hűséget fogadtunk egymásnak a szomorú vagy a szerencsés befejezésig, úgy, ahogyan mi gondoltuk. Még egy, harmadik híradós kisegítőnő beavatását túl veszélyesnek véltük, jóllehet eleinte nem ismertük a leleplezéstől való félelmet. A félelem csak később ragadott torkon bennünket... Azután, hogy maga rajtaka-

pott, amint éppen másolatot készítettem, még óvatosabbak lettünk. Werner Kemper is a legnagyobb elővigyázatosságra intett bennünket, és óvott egy harmadik kisegítőnő bevonásától. Amúgy is elég gondja volt berlini és milánói segítőtársaival.

Befejezésül Angelika von Parchim bevallotta:

– Még ma is szinte hihetetlen, hogy minden simán ment. Felfoghatatlan! Sokkal több volt, mint szerencse, hogy Kemper csoportjából senkit sem lepleztek le...

Ha ma, csaknem harminc évvel a háború befejezése után, valaki azt kérdezi a német véderő egykori híradós kisegítőnőjétől, hisz-e a csodákban, Angelika habozás nélkül igennel válaszol.

De hiszen senki sem sejti, milyen csoda történt vele és mindazokkal, akik Berlinből négy háborús éven át a Wehrmacht legtitkosabb híreit eljuttatták Rudolf Roesslernek, Luzernba.

●

A viszontlátás Angelika von Parchimmal és Maria Kalussyval – 1947. június 14-én Kölnben – nekem, az újságírónak óriási szenzáció volt, egyszersmind azonban csalódás is, mert mindent megtudtam, de semmit sem hozhattam nyilvánosságra.

Az egykori géptávírónők találkozásunk előtt alig három héttel, sok nehézség árán végre elutazhattak Zürichbe, és ott megismerkedhettek Rudolf Roesslerrel – azzal az emberrel, akinek a második világháború idején ők voltak a legfontosabb informátorai.

Egy amerikai tiszt, Thomas Culver* segített nekik a nehézkes formaságok elintézésében és a találkozás létrehozásában. Az Egyesült Államok berni nagykövetségének közbenjárásával megszervezte találkozásukat Roesslerrel. Ő gondoskodott útlevélről és a svájci vízumról.[53] Ez a tiszt akkor az OSS (Office of Strategic Services – Hadászati Hír-

3 „Segítünk győzni!" – hangzott a Wehrmacht híradós kisegítőnők (NH) jelszava. Képünkön: A távírásznő különleges ollót használ, így ragasztja fel a beérkező hírszalagokat.

szerző Szolgálat) századosa volt, és Frankfurt am Mainban állomásozott. 1947 októberében mint „hadimenyasszonyt" magával vitte Angelika von Parchimot az Egyesült Államokba, és 1948 februárjában feleségül vette.

Roessler – „hálából a háború alatt végzett kitűnő munkájukért" – olyan titkokat árult el a két fiatal hölgynek, amilyeneket sem az előtt, sem az után senkinek sem. Angelika és Maria megtudta tőle – és ez bizony a hírszerzés történetével foglalkozók számára is szenzációs leleplezés –, milyen úton-módon jutottak el hozzá az információk.

Minden rábeszélőképességemet latba kellett vetnem, hogy kicsaljam titkukat. Végül hajlandók voltak beszélni – „hálából azért – mondta Angelika von Parchim –, amiért annak idején hallgatott, és nem juttatott vérpadra".

Egy dokumentum (az előszóban említett tizennyolc oldalas emlékirat), amelyet a két egykori híradós kisegítőnő közjegyző jelenlétében, 1947. június 27-én valódi nevével írt alá, Roessler más német informátorainak nevén kívül tartalmazza a részleteket arról is, hogy miképpen jutottak el a hírek Berlinből Luzernba, Lucyhoz – autentikus nevekkel, amelyek eddig nem szerepeltek a kémkedési irodalomban.

A két – alkalmasint a történelem legeredményesebb kémnői közé sorolható – volt híradós kisegítőnő vallomása egy svájci bank páncélszekrényében fekszik.

1948. január 26-án pótjegyzőkönyvben köteleztem magam arra, hogy valódi nevüket és a „Lucy-ügy" általuk ismert részleteit csak haláluk után hozom nyilvánosságra.

Ez utóbbi jegyzőkönyv szövege:

„Eskü alatt tanúsítom, hogy mind ez ideig senkinek – a szövetségesek kihallgatótisztjeit is beleértve – nem tettem a legcsekélyebb célzást sem a két volt híradós kisegítőnő, (...) és (...)[54] kémtevékenységére.

Kötelezem magam, hogy ezután is hallgatok, és szigorúan megtartom a német véderő két volt híradós kisegítőnőjének (...) tett ígéretemet, miszerint csak haláluk után hozom nyilvánosságra titkos tevékenységük mindazon részleteit,

amelyeket velem 1947-ben bizalmasan közöltek, kivéve ha ez idő szerint előre nem látható különleges okokból felmentenek fogadalmam alól."

Eddig erre nem került sor, ígéretem tehát ma is köt. A két volt híradós kisegítőnő azonban beleegyezett a titok legfontosabb részleteinek leleplezésébe, hogy végre megszűnjön a sok spekuláció, találgatás, gyanúsítás, amely számos magas rangú tisztet szovjet kém hírébe kevert. Részletek közreadására is felhatalmaztak.

Sok személyes részletet természetesen – megállapodásunkhoz híven – csak mindkettőjük halála után hozhatok nyilvánosságra. Elsősorban az igazi nevüket, ellenőrző tisztjük kilétét, továbbá különböző németországi informátorok személyazonosságát, akik időnként kiegészítő anyagot juttattak el Roesslernek.

Amennyiben előbb halnék meg, mint a két egykori híradós kisegítőnő, akkor fiam, dr. jur. Michael Ruland berlini ügyvéd adja át az anyagot a Legújabbkori Történeti Intézet (Institut für Zeitgeschichte) egyik történészének. Felhatalmazom, hogy Angelika és Maria halála után, helyettem és bizonyítékaim felhasználásával, minden részletében tárja fel a nyilvánosság előtt az ügyet.

●

Ehelyütt egyelőre, a részletek ismertetése nélkül, csupán azt szeretném vázolni, milyen mennyiségben özönlöttek az információk a Bendlerstrasséről.

Angelika von Parchim és Maria Kalussy Roesslernek Werner Kemper útján 1941 elejétől 1944. március közepéig eljuttatott összesen

kb. 4500 (azaz négyezerötszáz) „GKdos"-táviratot (titkos parancsnoki ügyet);

kereken 120 szigorúan titkos táviratot (főnöki ügy – csak tiszt által);

és további 800 titkos parancsnoki ügy, továbbá legalább 30 főnöki ügy emlékezetből összeállított másolatát.

Ezen az 5450 információn kívül az említett időszakban Roessler kapott még a két fiatal hölgytől a Bendlerstrasséről:

mintegy negyven géptávíró-szalagtekercset (ezek a táviratok kéziratban érkeztek be továbbításra, és szalagjaikat nem ragasztották fel). Minden egyes tekercs negyven-ötven titkos parancsnoki ügyet tartalmazott. Ez még legalább 1600 titkos parancsnoki ügy a már említett 5450-en kívül.

Mindent egybevetve: a két géptávírónő összesen mintegy 7050 titkos parancsnoki ügy, illetve főnöki ügy szövegét adta át Werner Kempernek – ha tekercsenként csupán negyven táviratot számítunk.

Lesz, aki nyilván végképp hihetetlennek találja, hogyan volt technikailag ilyesmi egyáltalán lehetséges; hogyan sikerülhetett mindez, tekintettel a titoktartás szigorú, nálunk azonban csupán elméletben megkövetelt előírásaira; végül, miképpen fordulhatott elő, hogy „csak tiszt által" kezelhető „főnöki ügyeket" alacsonyabb beosztásúak, később pedig híradós kisegítőnők felvehettek vagy leadhattak.

És mégis ez a színtiszta igazság, a nyers valóság. Ezen sok „öreg katona" megütközhet, különösen, ha arra gondol, hogy a véderő nem egy tagját ítélték halálra csak azért, mert – talán teljesen ártatlanul – valami (viszonylagos) apróságot kifecsegett.

●

A moszkvai Direktor néha tévedésekre és hibás adatokra hívta fel Lucy figyelmét. A hibák abból eredtek, hogy a lányok, amikor szolgálat után, emlékezetből készítettek feljegyzéseket, összekeverték a hadosztály számát és nevét,

összecseréltek helységeket, vagy egyéb tévedéseket követtek el.

Roessler olykor „lanyha hetekről" panaszkodott. Mindig olyankor, amikor Angelika von Parchim vagy Maria Kalussy szabadságon volt, vagy betegsége miatt nem teljesített szolgálatot.

Werner Kemper, az általános hadsereghivatal tisztje miatt jóformán sohasem volt kiesés.

– Minden szabadságáról lemondott, hogy bármikor átvehesse anyagainkat – tanúsítja Angelika von Parchim. – Ha olykor hivatalosan szabadságot vett is ki, sohasem utazott el, hanem Berlinben maradt, hogy a lakásán telefonon mindenkor elérhető legyen.

A legendás „Werther", Roessler állítólagos ügynöke, a valóságban sohasem létezett.

Ez a Werther, aki a feltevések szerint Lucy legfontosabb informátora volt a Führer főhadiszállásán, puszta fantom, a képzelet szülötte.

A „Werther-legenda" csak azért keletkezett, mert a szovjet titkosszolgálatnak, amely Roessler igazi informátorait nem ismerte, mégiscsak megfogható informátorra volt szüksége. Azoknak a tiszteknek, akiket meggyanúsítottak, hogy valamelyikük „Werther", semmi közük a Roessler-ügyhöz.

Nem létezett Teddy sem a szárazföldi haderő főparancsnokságán (OKH), sem Ferdinand és Stefan a légierő főparancsnokságán (OKL), sem Bill a szárazföldi haderő fegyverzeti hivatalában (Heereswaffenamt – HWA), sem Olga a honi hadsereg parancsnokánál (BdE), sem Anna a Külügyminisztériumban (AA). Valamennyien a képzelet szülöttei.

Radó Sándor – azaz Dóra, a Vörös Hármas főnöke – elárulja a nevek titkát:

A Lucytól érkező információk különböző hivatalokból

származtak. Hogy a központnak pontos elképzelése legyen az értesülések eredetéről, a forrásokat különböző fedőnevekkel jelöltem, mégpedig némelyiket olyan fedőnévvel, hogy rögtön eszembe jusson a tényleges név. Így például:

Werther – Wehrmacht. Ezzel tárgytalanná válnak azok a feltételezések, hogy olyan német vezérkari tisztről van szó, aki Goethe „Az ifjú Werther keservei" című remekművét tanulmányozta...[55]

Olga – Oberkommando der Luftwaffe... (A légierő főparancsnoksága)

Anna – Auswärtiges Amt (Külügyminisztérium)

A felsorolt fedőnevek, továbbá Teddy, Ferdinand, Stefan, Fanny, nem konkrét személyeket takartak, hanem egyes informátorokat[56] (Radó 211—212. l.).

Radó természetesen nem tudhatja, hogy a legtöbb értesülés egyetlen forrásból származik: Berlinből, az OKW/OKH géptávíró-központjából a Bendlerstrasséról.[57]

Egyébként Olga esetében Radó téved emlékirataiban. Ez a fedőnév nem lehetett a légierő főparancsnoksága (OKL), hanem csakis a honi hadsereg parancsnoka (BdE). Az OKL-től kapott jelentéseket tartalmazó rádiótáviratok Olgától jelzéssel vannak ellátva. Hírek a légierőről (Stefan és Ferdinand) csak ritkán bukkantak fel Dóra fennmaradt rádiógramjaiban. Nem csoda, mert a fentiek csak kivételesen futottak be az OKW/OKH telexközpontjába továbbításra.[58]

Ezzel szemben rendszeresen mentek át a kezünkön részletes adatokat tartalmazó jelentések a Német Birodalom területe és a megszállt országok ellen intézett légitámadások következtében keletkezett veszteségekről és rombolásokról. Mindig pontosan feltüntették a lelőtt repülőgépek számát is (ami azonban sohasem egyezett a hadijelentések propagandisztikus célzattal megszépített számaival).

Dóra, alias Radó Sándor, a továbbiakban így ír:

Lucy, amikor Tayloron és Sissyn keresztül eljuttatta hozzám az értesüléseket, megjelölte, honnan származnak, pél-

4 Fiatal lányok, a szárazföldi haderő giesseni híradós kisegítőnő iskolájának hallgatói, gyakorló géptávírójuk összeolvasószalagját tanulmányozzák. Angelika von Parchim és Maria Kalussy is Giessenben kapta meg kiképzését. Egyenesen innen vezényelték őket Berlinbe.

dául: „az OKW-ból", „a légierőtől", „a Külügyminisztériumból" stb. A táviratokat rejtjelezve, a forrásokat csak az általam és a Direktor által ismert fedőnevekkel jelöltem[59] (Radó 212. 1.).

Radó kijelenti, hogy minden nevet ő talált ki. Rajta és a Direktoron kívül - így Radó - „sem Roessler, sem más nem ismerte őket".[59]

Amint az Abwehr által lehallgatott mintegy háromszáz rádiótáviratból kiderül, Radó néhányszor felcserélte a maga választotta fedőneveket, így szerepelt Teddy helyett például Werther, vagy Stefan helyett Olga. Ez azonban a jelen könyv témáját természetesen nem érinti.

Olykor, nyilván tévedésből, Lucy is hibásan jelölte meg információjának forrásait, amelyeket szinte naponta futárral küldött Luzernból Genfbe, Radóhoz.

Lucy, azaz Roessler nem minden válogatás és kritika nélkül adta tovább berlini anyagát. Megszerkesztette a táviratok eredeti szövegét és a két híradós kisegítőnő emlékezetből készített jelentéseit. Összeállításokat csinált: egybegyűjtötte több jelentés legfontosabb információit, és a Moszkvába továbbítandó összefoglalókat szállította Radó Vörös Hármasa részére. Előzőleg már Berlinben Werner Kemper is osztályozta és szűrte az anyagot.

Dóra Moszkvának küldött rádiótáviratában időnként szinte szó szerint bukkant fel egy-egy titkos parancsnoki ügy a Bendlerstrasse központjából, íme, egy példa:

1943. április 17. Direktornak.

Olgától.

Újonnan felállított német egységek:

1. A 14. páncéloshadosztály egyik harckocsiezredét a zeithaini táborban, ugyanennek a hadosztálynak másik harckocsiezredét Bautzenban újraalakítják.*

2. A 11. gránátoshadosztály a közelmúltban átszervezésre Hessenbe, a wieberi táborba érkezett.

3. A 94. gránátoshadosztályt a königsbrücki táborban újra felállítják.

4. A 294. gránátoshadosztály Alsó-Ausztriában állomásozik, és március 31. óta frontra szállításra kész.

5. A 29. gépesített hadosztály április 20–tól lesz frontra szállításra kész.

6. Az újonnan megalakult 305. gránátoshadosztály szintén április 20-án lesz frontra szállításra kész.

7. Május 10-ig a következő hadosztályok állnak frontra szállításra készen: a „Deutschland" Waffen-SS hadosztály, a 41., a 295., a 371. gránátoshadosztály, valamint a 60. gépesített hadosztály.

8. Május végéig menetkészen áll két újonnan felállított páncéloshadosztály, minimum egy gépesített és nyolc gyaloghadosztály, lehetséges, hogy egy hegyivadász hadosztály is.

Dóra (Radó 263. l.)

Roessler „szerkesztői" munkáját jól jellemzi az alábbi rádiótávirat, annak a telexnek a sűrítménye, amely nemcsak azért emlékezetes a szerző számára, mert ennél hosszabb szöveggel az egész háború folyamán nem akadt dolga.

A vezéri főhadiszállásról (távíró-hívójel: WNOF) éjfél után a távirat (főnöki ügy) – valamilyen, egyébként csak elvétve előforduló műszaki hiba következtében – annyira megcsonkulva érkezett, hogy egész bekezdéseket kellett megismételni és újra felragasztani. Közben, újabb bosszúságunk támadt, mert egész bekezdések hiányoztak, másokat kétszer is leadott nekünk a WNOF.

Egyébiránt, amikor a szerző átolvasta a rendkívül tartalmas távirat-óriást, arra gondolt, hogy bármelyik titkosszolgálatnak vagy egy semleges ország valamelyik nagy lapjának egész vagyont érne az ilyen dokumentum.

Íme, a Lucy-féle kivonat a telexből, amelyet Roessler, természetesen, teljes terjedelmében megkapott:

1943. szeptember 25. Direktornak.

Werthertől.

Szeptember 12-én és 13-án a vezérkari főhadiszálláson tanácskozások folytak, amelyeken a véderő és a vezérkarok vezetőin kívül részt vett Ribbentrop a Külügyminisztérium részéről, Küchler, Bock, Weichs tábornagy, Thomas és Jacob tábornok, és a Hadiipari Tanács tagjai. A következő határozatokat hozták:

1. Németország katonai és hadigazdasági tartalékai miatt Közép-Európa védelmi övezetén túl csak utóvédharcokat engedhet meg. A csapatokat, fegyverzetet, segédszerveket, hadtápszervezetet ezen övezeten túl az ellenség támadását lassító vagy zavaró, megtévesztő akciókra továbbra is igénybe vehetik ugyan; elvben azonban ezek az erők csak a megszállt és veszélyeztetett területek vagy az előretolt állások védelmére használhatók fel.

2. Közép-Európában a német védelmi övezeten kívül fekszik: Franciaország a Belfort—Szajna-vonaltól délre, Norvégia Trondheim-vonalától északra, Finnország, Olaszország — Ljubljana, Trieszt, Udine és Bolzano tartományok kivételével —, Kréta, Görögország, Románia, Bulgária, Albánia, Szerbia, Horvátország, a Szovjetunió nyugati része a „Keleti fal" vonalától keletre.

3. Az összes, e védelmi vonalon túl fekvő területeken a német hadtáp- és harci egységek az ellenség megtévesztéséhez feltétlenül szükséges minimumra csökkentendők; ezek utóvédharcokat vívnak, hogy az ellenség csapatainak felvonulására és felkészítésére aránytalanul nagy erőfeszítéseket tegyen. A hadiipari és katonai közigazgatási szervezeteknek a védelmi övezeten túli területeken ehhez kell alkalmazkodniuk.

4. A megszállt balkáni országok: Görögország, Albánia, Montenegro és Szerbia megkapják e területek kiürítésének bejelentésekor önrendelkezési joguk elismerését. Az ő dolguk, valamint a háború alakulásának megfelelően a bolgárok, románok, magyarok, horvátok dolga lesz viszályaikat rendezni és gazdasági nehézségeiket leküzdeni német szövetségesük segítségével, vagy pedig, ha visszautasítják a részvételt Németország oldalán a védelmi harcban, nélküle. Ez utóbbi esetén Németország fenntartja

magának: a jogot, védelmi szükségletei szerint, a harcot volt szövetségesei területén folytatni, ami különösen vonatkozik Magyarországra, Horvátországra, Olaszországra és Finnországra.

Dóra (Radó 342—343. l.)

Példaként álljon itt még egy szöveg, amelyet Roessler több távirat tartalmának összevonásával készített:

1943. április 30. Direktornak. Sürgős.
Nagyon fontos. A „Keleti fal" terve.
Teddytől.

a) A „Keleti fal" északi részén két vonal épül:

1. harckocsi-elhárító vonal;
2. ellenállási vonal.

b) A harckocsi-elhárító vonal a védelmi övezet előterében húzódik, és gyaloghadosztályig bezárólag értett nagyságú kötelékek befogadására tervezték.

Az ellenállási vonal a védelmi szakasz frontvonala. Erődítéseit általában csak 10 kilométeres mélységben lépcsőzték...

A továbbiakban, a *c)* és *d)* pontban következett, hogy pontosan hol húzódnak az ellenállási és harckocsi-elhárító vonalak.

...A „Keleti fal" előterében és az ellenállási vonalon mindenütt beton- és faerődítések és harckocsi-csapdák épülnek.

e) A „Nord" építőcsoport elé tűzött feladatok azt mutatják, hogy hadászatilag döntő védelmi harcokat akarnak folytatni a harckocsi-elhárító vonal és az ellenállási vonal között, abban a reményben, hogy a szovjet harckocsik és rohamlövegek zöme nem jut el az ellenállási vonalig.

Dóra (Radó 329. l.)

Íme, egy Moszkvába továbbított rádiótávirat, amelynek információi a légierő főparancsnokságáról („Ferdinand", a francia írásmód szerint „Fernand") származnak:[60]

1943. június 28. Direktornak. Sürgős.

Fernand-tól.

A Légügyi Minisztérium számos dokumentumának adataiból — 1943. január és május között — a harcoló légi egységek alábbi képe bontakozik ki:

a) Vadászrepülő ezredek: 1., 2. vagy „Richthofen", 3. vagy „Udet", 5., 26. vagy „Schlageter", 27., 51. vagy „Mölders", 52., 53., 77.

b) Vadászrepülő osztályok: „Ost", „Aibling".

c) Éjszakai vadászrepülő ezredek: 1., 2., 3.

d) Bombázó ezredek: 1. vagy „Hindenburg", 3., 4. vagy „Weber tábornok", 6., 26., 27. vagy „Boelcke", 30., 40., 51., 53. vagy „Condor", 55., 100. és a ZB—1 bombázó ezred.

e) A különleges alkalmazású 323. és 900. bombázó osztály.

f) Zuhanóbombázó ezredek: 1., 2. vagy „Immelmann 5".

g) Nehézbombázó ezred: 26. vagy „Horst Wessel".

h) Csatarepülő ezredek: 1., 2.

Dóra (Radó 293. l.)

A számos rádiótávirat egyike, amely a Bendlerstrasse közreműködésével a szárazföldi haderő fegyverzeti hivatalából (Bill) jelenti a legújabb híreket a Direktornak, így szól:

1943. június 28. Direktornak.

Billtől.

A németek most a Párduc (Panther) típusú új tankon dolgoznak, amely a Tigris (Tiger) típus módosítása, erősebb páncélzattal és nagyobb mozgékonysággal.*

Dóra (Radó 255. l.)

Új hadosztályok. Hitler politikai és katonai elgondolásai. A „Keleti fal" tervei. A légierő állagának feltétele. Új harckocsi.

Ma olvasva, mindez egyszerű és magától értetődő, de gondoljuk meg, mennyit értek ezek a híradások a Német Birodalom ellenségeinek annak idején, és ne feledjük, hogy német katonák ezreit ítélték halálra vagy sokévi börtönbüntetésre, mert minden szándékosság nélkül – vagy rosszabb esetben fontoskodásból – teljesen ártalmatlan szolgálati ügyeket fecsegtek ki.

A háború alatt napról napra hagyták el a berlini Bendlerstrasse géptávíróit rendkívül fontos, legtitkosabb jelentések. Nekünk rutinmunka volt a hírekkel bánni. Megtudtunk sok olyasmit, ami eldöntötte a háború menetét, parancsokat olvastunk, amelyek megpecsételhették hadosztályok sorsát, ismertünk terveket, amelyek megvalósulása, így vagy úgy, történelmet formált. Elkerülhetetlen volt, hogy beavassanak bennünket a legfelsőbb vezetés titkaiba (amelyekből az első években a siker mámorát és a mértéktelen hódítási vágyat, később a megdöbbentő fatalizmus tehetetlenségét, végül pedig a mindenáron való kitartás bűnös tébolyát is felismerhetjük).

Itt dolgozott a két lány, és kihasznált minden kínálkozó alkalmat. Az, amiről értesültek, hamarosan Moszkvába került. Senki sem sejtette, senki sem tartotta volna lehetségesnek ezt, mert a parancsok és az előírások szerint ilyesmi nem fordulhatott elő, nem lett volna szabad előfordulnia.

Ma már valóban természetes, hogy elolvashatjuk azt, ami annak idején a legszigorúbb titoknak számított.

Nemcsak „a hazaárulás dátum kérdése" (Talleyrand). Az időpont szabja meg a titkokat is...

3

Ha a Führer tudná...

Hogyan szegték meg a Bendlerstrassén Hitler „alapvető utasítását”?

Minduntalan visszatérő kérdés: hogyan volt lehetséges mindez?

Miképpen lehetett két híradós kisegítőnő Berlinben, a Bendlerstrassén, az OKW/OKH távíróközpontjában Roessler legfontosabb informátora?

A technikai ellenőrzés tökéletes volt szolgálati helyünkön. Az elromlott gépeket vagy azonnal megjavították a szakemberek, akik akkor katonákként űzték polgári foglalkozásukat, vagy újjal cserélték ki. Ha valamelyik vonalban támadt zavar, a szakemberek haladéktalanul hozzáláttak a hiba megkereséséhez. Ha a vezéri főhadiszállással, a szárazföldi haderő vezérkarával, valamelyik hadsereggel vagy bármely más magasabb parancsnoksággal a normális összeköttetés megszakadt, különféle kerülő utakon kapcsolatot tudtunk teremteni velük.

Másrészről viszont...

A tisztek, tiszthelyettesek, katonák és híradós kisegítőnők ellenőrzése gyakorlatilag a nullával volt egyenlő a Bendlerstrassén. Némi ügyességgel és kellő körültekintéssel bármelyik híradós kisegítőnő másolatot készíthetett az „érdekes" táviratokról, és akadálytalanul átjuthatott velük a Bendlerstrasse főbejáratának őrségén.

A Bendlerstrassén töltött öt és fél évem alatt,[61] noha betekintésem volt az egész apparátusba, ismertem Berlinben minden egyes szolgálati helyet, a legutolsó alosztályig,

a kapuőrség egyetlenegyszer sem szólított fel, hogy nyissam ki az aktatáskámat.

Testi motozás sohasem volt – 1944. július 20. után sem. A Bendlerstrasse épülettömbjébe ellenőrzés nélkül lehetett bejutni, és ezen nem változtatott az sem, hogy július 20-án este Heinrich Himmler lett a honi hadsereg parancsnoka,[62] és helytartója, Hans Jüttner SS-Obergruppenführer ült Friedrich Fromm vezérezredes íróasztalánál. Csupán annyi történt, hogy néhanapján kérték az igazolványokat. Addig az egyenruha is elegendő igazolás volt.

Bármelyik kollégám – vagy akár én – minden szolgálat után hazavihettük volna magunkkal a legfontosabb jelentések tartalmi összefoglalását, és átadhattuk volna egy ügynöknek.

Még ma is szinte felfoghatatlan számomra az a könnyelműség, ahogyan ezt a nagyon fontos hírközpontot kezelték és ellenőrizték.

Egyetlenegyszer magam is engedtem a kísértésnek, hogy dokumentumokat „tüntessek" el. Győzött bennem az újságíró. 1944. július 21-én magamhoz vettem, zubbonyom zsebébe süllyesztettem, hazavittem és egy vastag művészeti albumba rejtettem az összeesküvők valamennyi továbbított (vagy már nem továbbított) táviratának eredeti dokumentumát és a vezéri főhadiszállásnak valamennyi távirati reagálását, amelyeket a véderő számos parancsnokságának továbbítanunk kellett.

Ezek az egyedüli fennmaradt eredeti dokumentumok 1944. július 20-áról. Néhányról hasonmást készíttettem, és közreadtam őket, első ízben 1947-ben, a *Die Welt* több számában, majd angol lapokban. Később fotokópiákban keleti és nyugati történészek, levéltárak, könyvkiadók és folyóiratok rendelkezésére bocsátottam őket.

Hogy az összesen huszonegy dokumentum még ma is megvan, az – mint erről minduntalan biztosítanak – az én érdemem. Ha én nem követek el „csalást" (jegyzőkönyvhamisítást a megsemmisítésről, amint majd az olvasó rövi-

desen értesül róla), és nem „konfiskálok" saját szakállamra (a huszonegy dokumentum elsajátításával), akkor – például – ismeretlen maradt volna Hitler merénylője, Claus Schenk von Stauffenberg gróf hét rögtönbíráskodási rendeletének hiteles szövege.[63]

Hivatalosan az „én" dokumentumaim zúzdába kerültek július 21-én, még mielőtt a Gestapo érdeklődött volna utánuk.

A megsemmisítési eljárásról készült jegyzőkönyvön amely szerint egyébként a szokásos gyakorlatnak megfelelően, a heti „titkos parancsnoki ügyek" felragasztott összeolvasópéldányai is porrá lettek (amennyiben a két kisegítőnő jóvoltából nem Lucynál kötöttek volna ki) – az én aláírásom mellett még egy őrnagyé is szerepelt. Ő azonban jelen sem volt a megsemmisítésnél... De az előírást, amely szerint két tanúnak kellett igazolnia aláírásával a szabályszerű megsemmisítést, betartottuk.[64]

Mintegy három héttel július 20. után, másodszor is „tolvaj" lettem. Egy nappali szolgálat befejeztével hazavittem az összes berlini katonai szolgálati hely (1944. májusi) telefonjegyzékének egy példányát. Úgy véltem, az ilyen jegyzék értékes dokumentum lehet történészek számára a háború után.

A telefonkönyv, amelyen nagy betűkkel ékeskedett a felirat: „Csak szolgálati használatra", nemcsak a BdE (a honi hadsereg parancsnoksága) valamennyi osztályát sorolta fel, hanem az OKW Berlinben működő hivatalát is – az Abwehrt például –, továbbá a Bendlerstrasse épülettömbjének minden egyéb szolgálati helyét és törzsét, a III. katonai kerület -(Berlin) parancsnokságának összes ügyosztályait, nevekkel és rendfokozatokkal, Fromm vezérezredestől lefelé, a legkisebb irattárosig.

A telefonjegyzék – kétszáznál több, mindkét oldalán sűrűn nyomott, acélkapoccsal összefűzött különálló lapon – felsorolta ezenkívül a véderő valamennyi berlini irodáját, a szárazföldi haderő iskoláit és kiképzőhelyeit, a katonai

kerületi parancsnokságokat, vagyis mindazt, ami a birodalmi fővárosban – a haditengerészet és a légierő kivételével – a „katonai" szektorhoz tartozott.

A telefonkönyv a szolgálati helyek megjelölésének szokásos rövidítéseit is feltüntette. Ez a több mint négyszáz oldalas okmány, amelyben a Wehrmacht annyi osztálya, oly sok név és rövidítés megtalálható – gondoltam – valóságos kincsesbányának bizonyulhat később...

Könyvtáram legértékesebb darabjaival együtt 1944 végén egy Rajna-vidéki tanyára vittem a telefonkönyvet is, abban a hiszemben, hogy ott biztonságban lesz. Tévedtem. A telefonjegyzék az „evakuált" könyvekkel együtt elégett (berlini lakásomban pedig minden épségben maradt).

Dr. Peter Horrmann, a montreali McGill Egyetem történészprofesszora, az *Ellenállás, államcsíny, merénylet – Az ellenzék harca Hitler ellen*[65] (németül: Widerstand, Staatsstreich, Attentat - Der Kampf der Opposition gegen Hitler) című könyv szerzője, már annak is nagyon örült, hogy kiterjedt kutatásai során sikerült rábukkannia a *Fernsprechverzeichnis des OKH/Gen. St. d. H., Stand vom 1. März 1944* (A szárazföldi haderő főparancsnokságának és vezérkari főnökségének telefonjegyzéke, 1944. március 1.) egy példányának néhány oldalára.

Noha a szárazföldi haderő vezérkara, a Zeppelin (Zossenban, Berlintől délre) nem tartozott a mi „hatáskörünkbe", telefonjegyzéke csakúgy rendelkezésünkre állt, mint a haditengerészet és a légierő hasonló telefonkönyvei. Csak a vezéri főhadiszállás telefonszámainak hasonló jegyzéke nem volt nálunk. A Wolfschanze[66] telefonközpontja azonban mindig készségesen megadta telefonon a kívánt felvilágosítást. Haladéktalanul kapcsolt mindenkor, ha valaki a mi távbeszélő-központunkon keresztül a vezeri főhadiszállás valamelyik állomásával kívánt beszélni.

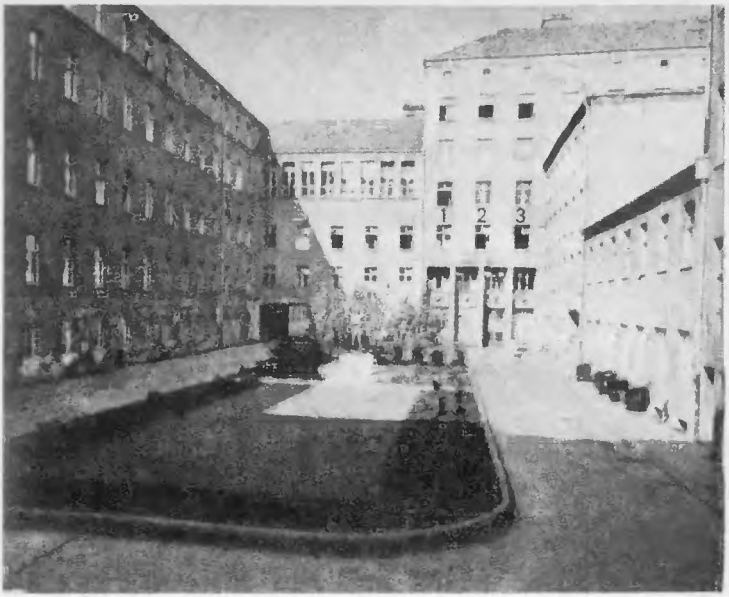

5 A Bendlerstrasse híres épülettömbjének (Bendlerstrasse 11–13.) központi udvara. Ilyen kép tárul ma a látogató elé a véderő egykori főparancsnokságának ebben a részében. Az udvar közepén emlékmű. A bilincsbe vert jelképes alak 1944. július 20. áldozatainak emlékét idézi. Olbricht tábornokot, von Stauffenberg gróf ezredest, Mertz von Quirnheim lovag ezredest és von Haeften tartalékos főhadnagyot ebben az udvarban, a bal oldali épületszárny (általános hadsereghivatal) 3. és 4. ablaka között lőtték agyon a merénylet másnapján, röviddel éjfél után. A fényképen jól látható a kivégzés helyét jelző emléktábla.

A kép hátterében a számok a fölöttük levő ablakokat jelölik: 1. a telefonos tiszt szobájáé; 2. az OKW/OKH híradásvezetőjéé; 3. a távírásztiszt szobájáé. Ennek a traktusnak a hátsó frontjához csatlakozott az az épületszárny, amelyben a távíróközpont volt. A háború alatt bombabiztos falakkal és tetőzettel magasbunkerré képezték ki. A háború után felrobbantották ezt a bunkert. A háborút átvészelt épületekben most különféle cégek és hivatalok működnek. A Bendlerstrasse ma Stauffenberg nevét viseli.

Abban a helyiségben, amelyben mi, távírásztisztek dolgoztunk, a kimenő és beérkező titkos parancsnoki ügyeket és főnöki ügyeket iktattuk és továbbításukról intézkedtünk, egy kollégánk – aki ugyancsak két bajtársával felváltva teljesített nappali és éjszakai szolgálatot – egy másik asztalnál látott el nagyon fontos feladatot.

Hatalmas kartotékdobozok előtt ült. A Wehrmacht minden egységének – a legkisebb különleges rendeltetésű alakulatig – megvolt a kartotékja. Mindig tudnunk kellett ugyanis „címzettjeink" pillanatnyi tartózkodási helyét, hogy táviratilag gyorsan elérhessük őket.

Minden újabb hadjárat pontosan kirajzolódott ebben a mindig naprakész, rendezett nyilvántartóban. Tudtuk, hogy melyik hadosztály mikor és hova menetel. Ismertük új „bevetési területét".

Csakhogy...

Csakhogy nem a „szabályos szolgálati úton" értesültünk arról, hogy mikor és hova irányítottak, helyeztek át, vagy rendeltek más nagyobb kötelékek alá bizonyos alakulatokat.

E nyilvántartáshoz szükséges információk elenyészően csekély hányadához jutottunk hozzá „hivatalosan", azaz „szolgálati úton". Ha ez előfordult, csak telefonon kért felvilágosításra. A három kolléga, aki állandóan naprakészen tartotta a véderőnek ezt a teljes tükörképét, az átfutó táviratokból hámozta ki a napi változások és kiegészítések többségét.

Alapjában véve, ez a módszer is szabályellenes, tehát illegális volt. Igaz, hogy híradócsapatunk minden távírásznője és katonája elkerülhetetlenül tudomást szerzett minden távirat tartalmáról, amellyel hivatalból foglalkoznia kellett. De semmilyen körülmények között és semmilyen indokkal sem adhatta tovább – még akkor sem, ha ez „csak" a kartotékrendszernek történt. Jóllehet a szolgálat nem nélkülözhette a nyilvántartást, ez ebben a formában mégis

megengedhetetlen volt. A helyzet egyenesen skizofrénná vált.

Kiváltképpen a titkos iratok, főként a titkos parancsnoki ügyek, de még szigorúbban a főnöki ügyek tartoztak abba a kategóriába, amelyekről úgy szólt az előírás, hogy azt, ami a táviratokból tudomásunkra jutott, semmiképpen sem szabad továbbadni. Nyilvántartásunk számára azonban éppen a titkos és a titkos parancsnoki ügyek voltak rendkívül fontosak, mert ezek tartalmazták az újonnan felállított, áthelyezett, átkeresztelt, más hadosztályok vagy hadtestek alá rendelt kötelékek adatait.

Ez a sok ezer kartotékból álló „útmutató" mindig hiánytalan képet adott az egész véderőről, beleértve az éppen felállított és megalakult egységeket is.

Az olvasó csodálkozhat: ilyen fontos dokumentáció, ilyen „páratlanul titkos ügy" ott állt nyitva, egy hatalmas asztalon...

Kartotékrendszerünk tette lehetővé Angelika von Parchimnak és Maria Kalussynak – amint még látni fogják –, hogy válaszoljon Roessler alkalmi kérdéseire, például, hogy hol tartózkodik egy bizonyos hadosztály, vagy milyen új bevetésre szemelték ki.

Aki a titkos parancsnoki ügyek helyiségéből felhívta telefonon a kartotéknál szolgálatot teljesítő őrmestert, hogy megkérdezze, melyik vonalon érhető el valamelyik címzett, azonnal megkapta a szükséges felvilágosítást.

Azokat a táviratokat, amelyeken nem tüntették fel a továbbítás pontos útját, rendszerint odavitték a nyilvántartáshoz, ott látták el megfelelő jelzésekkel. Sürgős táviratoknál azonban normális szolgálatmenetnek számított a szóbeli felvilágosításkérés is.

Számunkra természetesen a tábori postaszámok sem rejtettek titkot.

Ma csupán ennyit mondhatok: ha *ezt* némelyek tudták volna...

A véderő minden alakulatát és parancsnokságát tábori postaszámmal álcázták. Mivel „ügyfeleink", a Bendlerstrasse épületének osztályai és más berlini Wehrmacht-parancsnokságok, olykor tábori postaszámokra is küldtek táviratokat, azonnal megtudhattuk bármely szám „megfejtését" a tábori postaszámokat nyilvántartó központi irodától.[67] Ez a módszer teljesen indokolt volt, és nem ütközött a titoktartás szabályaiba sem. Hamarosan szokássá vált, hogy magáncélokra is élénken kihasználjuk a tábori postaszámok megfejtésének lehetőségét. Valamennyiünknek megvolt a maga kis „barátság-szolgálata". Ilyen módon lehetővé vált, hogy pontosan megmondjuk hozzátartozóknak és jó barátoknak, éppen hol tartózkodik valamely tábori postaszám mögött rejtőzködő egység. Ha már tudtuk, melyik egységről van szó, nyilvántartásunk megadta a kötelék állomáshelyét.

Ha rokonaink vagy baráti családok régen nem hallottak hozzátartozóikról, táviratban kértünk felvilágosítást egységüktől. A tudakozódás aláírása (Leiter des Nachrichtenbetriebes OKW/OKH – az OKW/OKH híradásvezetője) nyilván mindig megtette a kellő hatást, mert többnyire már huszonnégy óra múlva megérkezett a válasz: olykor örvendetes („N. altiszt egészségesen csapatánál tartózkodik"), gyakran aggasztó („... óta eltűnt", „sebesülten X. tábori kórházban"), gyakran megrázó („elesett az Y. térségében vívott harcokban").[68]

Ez is durván megsértette a titoktartás szabályait. Noha mindenkit, akinek egy-egy tábori postaszám megfejtésével szolgálatot tettünk, a legszigorúbb titoktartásra köteleztünk, mind több és több rokon és barát kért felvilágosítást. Ennek ellenére minden simán ment, és én ezt még ma is csak a csodával határos szerencse kegyének tartom, ami nélkül nem lehetett túlélni a háborút.

6 Az egykori Birodalmi Haditengerészeti Hivatal – az első világháború után a Birodalmi Hadügyminisztérium – a Tirpitzufer felől (ma Reichpietschufer). Itt volt Canaris tengernagy Abwehrjének a székhelye is. Ez az épület – amely a Bendlerstrasséval derékszöget zár be, a két háború között összenőtt a Bendlerstrasse új trakusával, úgyhogy az egész egyetlen tömböt alkotott. Számtalan folyosója és lépcsőháza miatt a Fuchsbau (Rókalyuk) nevet kapta.

A mi szolgálati helyünkön mindennapos volt a titoktartást szabályozó mindenfajta előírás valóban példátlan semmibevevése. Két váltótársammal – mint említettem, minden tizenkét órás szolgálat után huszonnégy óránk szabad volt – már 1940 közepe óta egy mappában gyűjtöttük a legtitkosabb jelentéseket (titkos parancsnoki ügyeket és főnöki ügyeket).

De nemcsak a hozzánk kézirat formájában beérkezett vagy táviratilag vett és aztán továbbított szövegek felragasztott olvasópéldányai voltak itt. A különösen érdekes titkos parancsnoki ügyekről ugyanis, ha a címzett az épületben volt, kívánságra (vagy nevezzem szelíd parancsnak?) másolat is készült.

Hírgyűjteményünk, amely 1940 végén naponta mintegy tíz-tizenöt szigorúan titkos távirattal bővült, az évek folyamán olyan terjedelmesre hízott, hogy végül már el sem fért egyetlen mappában.

A napi dokumentáció – én adtam neki a „Morgenzeitung" (Reggeli Újság) nevet – első olvasói mi hárman, az összeállítók voltunk. Utánunk következett a híradásvezető és a – távírótisztekhez hasonlóan – hozzá beosztott telefonostiszt, aki hatalmas távbeszélő-központunk zökkenőmentes munkájáért felelt.

A Reggeli Újság ez után eljutott még: az In 7 főnökéhez (Inspektion der Nachrichtentruppen – a híradócsapatok felügyelősége); ez az In 7 is egyike volt a szárazföldi haderő fegyverzeti főnöke és a honi hadsereg parancsnoka alá rendelt AHA számos osztályának;[69] az In 7-hez tartozó híradás-összeköttetés főnökéhez, és váltakozva más magas rangú tisztekhez, akik jó viszonyban voltak az említett két főnökkel. (A mi OKW/OKH-hírközpontunk Berlinben ugyancsak az In 7 alá volt rendelve.)

Az épülettömb egész híreszközének műszaki vezetője dr. X. mérnök és tartalékos hadnagy is rendszeresen eljárt hozzánk, hogy megtudja, mi van valójában „a hadijelentések kulisszái mögött".

A híradásvezető szolgálati szobájában – mint említettem, mellette teljesített szolgálatot a nap huszonnégy órájában váltott műszakban egy távírótiszt és egy távbeszélőtiszt – az egyik falra felakasztottam a Wehrmacht valamennyi hadműveleti területének körülbelül 2,5×3 méteres térképét. Hogy – legalábbis látszatra – a titoktartáson se

essék csorba, jókora kartonpapírtekercset erősítettem a térkép elé.

Ezen a hatalmas helyszínrajzon zászlócskákkal és színes fejű gombostűkkel szemléltettük és követtük a Wehrmacht naponta kiadott, szigorúan titkos helyzetjelentéseit. A térképen nemcsak a tényleges napi helyzet rajzolódott ki. Megint csak a táviratokat „kiaknázva", jelöltünk minden tervezett támadó vagy visszavonuló hadmozdulatot, mozgásban levő köteléket, új csapatok tervezett felállítását, és általában mindent, amit a táviratokból megtudhattunk és valamilyen formában optikailag érzékeltethettünk térképünkön.

Ez is csattanós példája volt a titoktartási szabályok megsértésének. Óriás térképünket, amely a sztálingrádi katasztrófa után keleten mindegyre kisebb lett, szolgálatilag semmilyen módon nem indokolhattuk, de nagyon érdekes volt, és legkésőbb 1943 elejétől annyira tanulságos, hogy láttára egyetlen józan gondolkodású (és a propagandajelszavak iránt érzéketlen) ember sem hihetett többé Hitler győzelmében.

A tisztek és a tiszthelyettesek, akik naponta tanulmányozhatták térképünket, azonosak voltak a legnagyobb mértékben kényes – legtitkosabb – híreket tartalmazó Reggeli Újságunk „vevőkörével". Mindenki tisztában volt azzal, hogy durván és módszeresen megszegjük Hitler 1940. január 11-i híres alapvető parancsát. Ez így hangzott:

1. Senki: egyetlen parancsnokság, egyetlen tiszt sem értesülhet valamely titkosan kezelendő ügyről, ha szolgálati okokból nem kell feltétlenül tudomást szereznie róla.

2. Egyetlen parancsnokság és egyetlen tiszt sem tudhat meg többet valamely titkosan kezelendő ügyről, mint amennyi feladatának végrehajtásához feltétlenül szükséges.

3. Egyetlen parancsnokság, egyetlen tiszt sem értesülhet hamarabb valamely titkosan kezelendő ügyről, illetve számára fontos

részletéről, mint amikor arra feladatának teljesítéséhez feltétlenül szükség van.

Mi valamennyien már 1940. december 19-én tudtuk, hogy Hitler minden előkészületet megtett, hogy még az angolokkal vívott küzdelem befejezése előtt „villámháborúban" leverje Szovjet-Oroszországot (Barbarossa-eset).

Hitler 21. vezéri utasításánál (Barbarossa-eset) a szárazföldi haderő fegyverzeti főnöke és a honi hadsereg parancsnoka (Chef H Rüst u BdE) nem szerepelt az elosztón. Ez a főnöki ügy mégis íróasztalunkra került, mert felvettük és továbbítottuk a haditengerészet főparancsnoka részére. Néha előfordult ilyesmi, ha a haditengerészet távíróközpontjai – ami épületünkben vagy a haditengerészet főhadiszállásán, Berlintől északra – túlterheltek voltak.

Hitler valamennyi többi, később híressé vált vezéri utasítása a hadviselésre – amelyek elosztóján a Külföldi Elhárítási Hivatal állt – rendszerint hozzánk is eljutott, és tőlünk futár vitte őket a Tirpitzuferre. A Külföldi Elhárításnak volt ugyan saját távíróközpontja, a nekik szóló titkos parancsnoki ügyek közül sokat mégis mi vettünk fel, mert úgyszólván egy fedél alatt laktunk velük. Az Abwehr egyes részei csak 1943 közepe táján költöztek át Berlintől délre, Zossenba.

Az Abwehrrel kapcsolatban még csak annyit: mi, akik a legfontosabb titkokat ismertük, elvben elhárítási ellenőrzés alatt álltunk. Ebből azonban soha semmit nem észleltünk...

Ide kívánkozik még egy megjegyzés, amitől a véderő néhány lelkiismeretes tisztjének még ma is égnek meredhet minden haja szála. A nálunk felvett titkos parancsnoki ügyeket előírás szerint két borítékba kellett tenni, és a külsőt lepecsételve átadni a címzettnek. Ez a gyakorlatban sohasem történt meg.

Az ilyen, csakis elismervény ellenében átadható táviratokat vagy valamelyik kollégám kézbesítette, vagy én vit-

tem oda boríték nélkül a címzettnek, és az sem maga nyugtázta, hanem a titkárnőjére bízta. Esetleg felhívtuk telefonon a címzettet, és megkértük, küldjön valakit a táviratért.

Annak idején alig vált tudatossá bennünk, hogy milyen könnyedén tesszük túl magunkat a titoktartás minden szabályán. Még akkor sem változott e téren semmi, amikor július 20. után Himmler helytartója, Jüttner SS tábornok – aki Fromm vezérezredesnek, a honi hadsereg parancsnokának de facto utóda lett – beköltözött a Bendlerstrasséra.

Ma, amikor e sorokat írom, szinte csodának tűnik, hogy sohasem következett be semmilyen beláthatatlan következményekkel járó „defekt"...

Csakis ez a gondatlanság és korántsem katonás pongyolaság tette lehetővé, hogy Angelika von Parchim, Maria Kalussy és kapcsolataik minden elképzelhető információval ellássák Rudolf Roesslert.

Ha időm engedte, 1940-ben és 1941-ben lehetőleg magam vittem a titkos parancsnoki ügyeket a címzetteknek, különösen ha az illetők „nagykutyák" voltak. Személyesen akartam megismerni őket. Ez sikerült is, mert a titkárnőknél vagy az előszobákban szolgálatot teljesítő tiszteknél mindig arra hivatkoztam, hogy csak magának a címzettnek adhatom át az írást.

Ilyen módon „futárútjaim" alkalmával személyesen tanulmányozhattam Wilhelm Canaris tengernagyot, az Abwehr főnökét és Hans Oster tábornokot, Canaris törzsének főnökét; Friedrich Fromm, Friedrich Olbricht és Fritz Thiele tábornokot és a Bendlerstrasse vagy a Tirpitzufer valamennyi „előkelőségét".

Claus Schenk von Stauffenberg gróffal is találkoztam abban az időben, amikor még ezredesi rangban a honi hadsereg parancsnoka törzsének főnöke volt.

A Wehrmacht, az SS, a Külügyminisztérium és a Nagynémet Birodalom sok más intézménye és hatósága olyan távbeszélő- és távíró-hálózattal rendelkezett, amelyhez hasonló annak idején nem akadt a világon. E téren valóban beszélhetünk a híres német alaposságról és tökélyről.

Több, bonyolult módon összefonódó, egymástól függetlenül működő, ám mégis összekapcsolható hálózat segítségével gyakorlatilag a legsúlyosabb légitámadások után sem szakadt meg sohasem az összeköttetés.

A Bendlerstrasse, a véderő legnagyobb távíróközpontja,[70] géptávíró- és távbeszélő-kapcsolatban volt valamennyi többi hálózattal: a Wolfschanzéval (a Führer főhadiszállása a kelet-poroszországi Rastenburg közelében), a Zeppelinnel (Maybach tábor: a szárazföldi haderő főparancsnoksága Zossenban, Berlintől délre), a Kurfürsttel (a légierő főhadiszállása Wildpark-Werder közelében, Berlintől délnyugatra) és a Koralléval (a haditengerészet főhadiszállása Bernau mellett, Berlintől északra).

Központunkból, a Bendlerstrasse tömbjéből, közvetlen kapcsolat állt fenn az SS, a Biztonsági Szolgálat (Sicherheitsdienst – SD) és a Gestapo hálózataival, továbbá valamennyi minisztérium, a párt körzetvezetőinek hálózatával (Gauleiternetz), a Fuchsbauval és sok más vezetékrendszerrel, amelyek közül a Ludwig- és a Melanie-hálózat mellett, a Lukas-, a Florian-, a Flunder- és a Waldemar-összeköttetések említésre méltók.[71]

A másik fontos hálózati központ az Amt Anna (Anna hivatal) nevet viselte: ez volt a Mauerwald, az OKH kelet-poroszországi tábori főhadiszállása (a Wolfschanze közelében). Az Emma és a Nora elnevezés mögött két másik, fontos kelet-poroszországi hivatal rejtőzött.

Sonderamt Berlin (Berlin, Különleges hivatal) volt a neve annak a hatalmas központnak, ahonnan közel kétszáz távbeszélővonal vezetett külföldre, a háborúba még be nem lépett vagy semleges országokba. Közvetlen kapcsolata volt

természetesen a többi hálózattal is, mindenekelőtt a Bendlerstrasse épületével.

Ha a különvonatok, Hitleré (Brandenburg), Keitelé (Braunschweig), a véderő vezetési törzséé (Atlas), Göringé (Robinson) és Himmleré (Steiermark) úton voltak, e guruló főhadiszállásokkal is azonnal távíró- és telefon-összeköttetésbe tudtunk lépni, ha valamelyik pályaudvaron álltak. Menet közben csak rádió-összeköttetés volt velük, a háború utolsó éveiben rádiótelefon-kapcsolat is.

Ha valamelyik fontos vonalban – netán a Bendlerstrassén – zavar támadt, vagy egy egész hálózat, erősítőállomásaival együtt felmondta a szolgálatot, ez sem okozott gondot, mert kisegítésképpen azonnal át lehetett térni egy másik hálózatra. Ez a kombinált és kisegítő rendszer – mind a távbeszélő-, mind a géptávíró-forgalomban – nagyszerűen bevált a Berlint és az akkori birodalom más fontos pontjait ért nagyszabású légitámadások után is.

A véderő rádióhálózatát sem lehetett megbénítani, mert sok más hálózat is rendelkezésre állt, számos adóval.

A véderő géptávíró-, távbeszélő- és rádióhálózatait illetően a legmeglepőbb mégis az volt, hogy tulajdonképpen csak technikai ellenőrzés és megfigyelés alatt álltak. Távbeszélő- és távíróvonalakat természetesen tilos volt magánbeszélgetésre vagy magánközleményekre felhasználni. Valójában azonban nem volt ellenőrzés, csupán szúrópróbák fordultak elő, de ilyenek is csak alárendelt parancsnokságokon.

Aki megfelelő poszton ült, szabadon kalózkodhatott minden híradástechnikai eszközzel... Sőt, mint a későbbiekben majd szó lesz róla, a véderő távbeszélő-vonalaival és rádióállomásaival visszaéltek titkosszolgálati hírek továbbítására.

Másfelől: a kapcsolótáblák mellől a telefonosok, a katonák vagy a Wehrmachthoz beosztott híradós kisegítőnők, bármikor bekapcsolódhattak a beszélgetésekbe, és mindent

végighallgathattak. Ugyanígy természetesen az ellenőrző tisztek is.

Ha következetesen akarták volna figyelni és ellenőrizni a távíró- és telefonforgalom valamennyi hálózatrendszerét, a véderő, minden más parancsnokság és minisztérium rádióállomásait, ehhez hatalmas technikai apparátusra és olyan képzett személyzetre lett volna szükség, amilyen, különösen a háború utolsó éveiben, nem állt rendelkezésre.

A távírószolgálat egy-egy nyugalmasabb, éjszakai órájában olykor-olykor magam is belehallgattam a Bendlerstrasse nagy telefonközpontján átfutó beszélgetésekbe.[72] Egy ízben véletlenül fültanúja lettem egy beszélgetésnek, amely kivételesen a mi közvetítésünkkel folyt:[73] a Führer, Adolf Hitler beszélt Hermann Göringgel.

1943 őszén volt ez, a Berlin ellen intézett egyik súlyos légitámadás után. A Führer a szemrehányások olyan özönét zúdította a birodalmi tábornagyra, hogy utóbbi jobbnak látta, ha időközönként csupán annyit mond: „Jawohl, mein Führer!" (Igenis, vezérem!)...

●

A kívülállónak ma bizonyára teljesen érthetetlen lesz, hogy a beavatottak minden magán- vagy nyilvános telefonállomásról (mindössze egy groschen – tíz pfennig – díj ellenében) beszélhettek a Wehrmacht egész területével.

Nekünk, bennfenteseknek különösen könnyű dolgunk volt, de mindenki másnak is, aki imponáló rangot és nevet mondott be központunknál.

A birodalmi főváros leggyakrabban hívott telefonállomásán, az OKW/OKH 21-81-91 számán kívül, távbeszélőközpontunkat négy titkos számon is el lehetett érni. Hármat minden beavatott ismert, a negyedikről csak a „kiválasztottak" szűkebb köre tudhatott (természetesen mi is, hiszen mi úgyszólván a forrásnál ültünk).

Jómagam a háborús években rendszeresen beszéltem telefonon Neu Westendről, a lakásomból – központunkon át, amely szükség esetén továbbkapcsolt más hálózatba is – azzal a fivéremmel, aki egy aknakereső hajó parancsnokaként Norvégiában állomásozott, és a másikkal, aki keleten teljesített szolgálatot, jóformán a legelső vonalban.

Hogy lakásomból a Wehrmacht vonalán rendszeresen beszéltem telefonon egy bordeaux-i és egy párizsi barátommal, és hosszasan társalogtam más ismerősökkel, akiket a katonasors véletlenül Bukarestbe vagy Szófiába vetett, ez – ha szabad így fogalmaznom – mintegy állandó kapcsolataim fenntartásának programjához tartozott azokban a zavaros időkben.

Ezek után ki csodálkozik még azon, hogy gyakran folytattam magántermészetű beszélgetéseket a római német követséggel?

És hogy tovább cifrázzam: gyakran beszéltem telefonon madridi ismerősökkel, és több ízben a berni német diplomáciai képviselettel (háromszor, mert a *Neue Zürcher Zeitung* egyik számát kértem tőlük).

És mindezt a helyi beszélgetések tízpfenniges díjáért, ennyiért hívtam ugyanis lakásomról a Bendlerstrasse telefonközpontját.

Egyébként nyolc nap leforgása alatt birtokomban volt a Zürichből kért újság, egy ismerős hozta, aki a véderő-főparancsnokság attasé-osztályán dolgozott.

Ha Wehrmacht-vonalon az esti vagy az éjszakai órákban valahonnan hadműveleti vagy megszállt területről, a mi központunkhoz „futott be" a hívás, és valaki a berlini helyi hálózatból vagy bárhonnan a birodalom területéről kért egy számot, általában minden további nélkül kapcsolták.

Központunkon keresztül a birodalom legkisebb helységével is lehetett beszélni telefonon. Ha például a háború utolsó évében telefonálni akartam Berlinből Felső-Bajorországba „kiürített" családomnak, a VII. katonai kerület (München) parancsnokságát kértem, amely azután haladéktalanul be-

kapcsolt a postai telefonhálózatba. Minden visszakérdezés nélkül kaptam meg a kívánt számot. Elméletileg a legtitkosabb táviratot is elmondhattam volna a telefonon, ebben, bármennyire hihetetlen is, senki sem zavart volna.

Azt, hogy Werner Kemper, Angelika von Parchim és Maria Kalussy kapcsolata – mint majd az 5. fejezetben látni fogjuk – számtalanszor telefonon adta tovább Berlinből Milánóba a legtitkosabb információkat is, az imént vázoltak után azok is hihetőnek és valószínűnek vélik, akik ezt a lehetőséget mint túlságosan veszélyeset mindeddig kizárták.

●

A véderő főparancsnokságának a vezéri főhadiszálláson 1943. november 29-én kelt (WFst/Chef WNV[74] Nr. 675/43 g. Kdos.) és a véderő, a fegyveres SS és a rendőrség valamennyi intézményének szóló parancsa bizonyítja, hogy a legmagasabb helyen meglehetősen későn ébredtek fel:

A véderő főparancsnoksága
WFst/Chef WNV
Nr. 675/43 g. Kdos.
F. H. Qu.,[75] 1943. november 29.

Még mindig előfordul, hogy hadműveleti terveket telefonon beszélnek meg, és ez azzal a veszéllyel jár, hogy az ellenség lehallgathatja.

Fennáll a gyanúja annak is, hogy az ellenség hadműveleteit lehallgatott terveinkhez igazítva hajtja végre. Lehallgatásbiztos telefonvonal nincs. A Német Birodalom területén sem akadályozható meg, hogy illetéktelenek szándékosan lehallgassanak beszélgetéseket.

Ellenséges országokban és a megszállt területeken az ellenség lehallgatja a távbeszélővonalakat. Különféle bandáknak lehetőségük van, hogy a lehallgatottakat rádión azonnal továbbítsák feletteseiknek.

Az inverter,[76] mint már gyakran elhangzott, nem véd a lehallgatás ellen. Az inverter csupán megnehezíti a lehallgatást a közvetítő- és erősítőközpontokban. A rejtjeles rádiózáson kívül, a híradástechnikai eszközök közül egyedül a rejtjeles géptávíró teszi lehetővé a kívánatos lehallgatásbiztos érintkezést.

Ezért megparancsolom:

1. Rövid és hosszú távú hadműveleti terveket tartalmazó főnöki ügyeket és titkos parancsnoki ügyeket telefonon továbbítani vagy megbeszélni tilos.

2. Hadműveleti parancsok — vagy ilyen parancsok szükséges magyarázata — ugyanúgy kezelendők, mint a legmagasabb titkossági fokozatú táviratok (főnöki ügyek, titkos parancsnoki ügyek), tehát mind rádión, mind rádiótávírón, mind vezetékes hírközlő eszközökön csak rejtjelezve adhatók le. (Géptávíróbeszélgetések!)

3. Ha a híreknek ilyen módon való továbbítása nem lehetséges, a továbbítás csak hírvivő vagy személyes megbeszélés útján történhet.

4. Ha kivételes esetekben, más megoldási lehetőség híján, a lehallgatás veszélye ellenére is szükségessé válik hadműveleti tervek telefonon való megbeszélése, ehhez, kizárólag saját felelősségükre, csakis a magasabb parancsnokságok parancsnokának és törzsük főnökének van joguk.

5. E parancshoz végrehajtási utasítást ad ki:
saját területén a véderő főparancsnoksága és a véderőrészek;
a fegyveres SS és a rendőrség számára az SS birodalmi vezetője és a német rendőrség főnöke.

Keitel s. k.
a véderő főparancsnokságának főnöke

Mint már említettem, az Abwehr a véderő rádióállomásait sem ellenőrizte, főként akkor nem, amikor a nagyon ritka szúrópróbák során (hátha valami illegális adó használja valamelyik hivatalos frekvenciát) azonnal kiderült, hogy éppenséggel a hivatalos Wehrmacht-rejtjelkulccsal megy az adás.

Így már érthető, hogy egyáltalán nem vonta magára a figyelmet és nem keltett gyanút annak a Berlin közelében működő katonai adónak az illegális tevékenysége sem, amely „visszaélve a lehetőségekkel", alkalmanként Roesslernek továbbított sürgős információkat.[77]

Lesznek, akik szörnyülködnek majd mindezen...

Egyébként: az idézett parancs kiadása után, nem gondtalanul ugyan, de tovább is tárgyaltak telefonon szigorúan titkos információkat, mint azt 1944-ben néhányszor még magam tapasztaltam.

Magas rangú osztályvezetők olykor a Bendlerstrasse géptávíró-központjából folytattak „géptávíró-beszélgetéseket" rejtjeles gépeken. Az összeolvasó-szalagokkal senki sem törődött. A többi tekerccsel együtt vagy megsemmisítették őket – vagy nem.

Pontosan emlékszem rá, hogy Angelika von Parchim, aki kitűnt különlegesen gyors és hibátlan írásával, kétszer közvetített jelenlétemben ilyen géptávíró-beszélgetéseket. Ennek az volt a módja, hogy beütötte a gépbe a mellette álló tábornok szavait, majd megmutatta, mit válaszolt a másik fél, aki a véderő valamelyik magasabb parancsnokságán ugyancsak egy rejtjeles gép mellett állt.

Elméletileg csak tiszt – legalább hadnagy – ülhetett volna a gépnél. De a Bendlerstrassén ez sohasem volt szokásban. Én már őrvezető koromban is kezelhettem külön engedéllyel főnöki ügyek táviratait, noha mindig ott volt rajtuk a nyomatékos figyelmeztetés: „Csak tiszt által!"

A titkos parancsnoki ügyek szobájába beosztott híradós kisegítőnők, különleges esküjük alapján az In 7 főnökének engedélyével, 1942 elejétől tisztek szerepét tölthették be a főnöki ügyek kezelésében...

●

A Reggeli Újság szigorúan titkos hírei; a gyatrán álcázott haditérkép, a nyitott kartotékrendszer a Wehrmacht szárazföldi csapatának felvonulási felépítésével; a gondatlan papírbezúzás; a lazaság a titkos parancsnoki ügyek szobájában; kalózkodás magáncélokra a távbeszélő- és távíróvonalakkal; a következetes ellenőrzés teljes hiánya...

...mindez és még sok más furcsaság megesett a német véderő legnagyobb távíróközpontjában.

Egyébként is sok minden másképpen ment nálunk, mint a „normális" parancsnokságokon. Én mégis azt hiszem, így volt ez jól. Másképpen – vagyis „klasszikus" kincstári módszerekkel – aligha működött volna az egész forgalom technikailag ennyire tökéletesen és problémamentesen.

A „légkör" is más volt nálunk, mint a katonaságnál általában. Nem voltunk értelmetlenül „strammok", alapjában véve civilek maradtunk egyenruhában is, természetesek és könnyedek, nyugodtan lemondhattunk a vigyázzállásról és minden más ceremóniáról: idegen volt tőlünk az alattvalói szolgalelkűség.

Magas rangú tisztekkel való érintkezésben sem éreztük magunkat soha alárendelteknek. A tiszteletet parancsoló egyenruhákban feszítő urak, akik általában ritkán nyájaskodtak alárendeltekkel, minket elfogadtak partnernak. A közvetlen modorú, nyílt Köllner ezredessel[78] például – amikor már kialakult a bizalom légköre – úgy lehetett beszélgetni, mint idősebb baráttal. És a hírüzem gyakran változó, ezért a mi sokéves tapasztalatainkra és rutinunkra utalt vezetői

(hadnagyok, főhadnagyok) saját jól felfogott érdekükben bajtársaiknak tekintettek bennünket.

A Bendler-tömb megszámlálhatatlan osztályának sok főnöke is barátságosan, gyakran kifejezett szívélyességgel bánt velünk, különösen akkor, ha nagyon gyorsan akart továbbítani egy-egy táviratot, vagy sürgős (szolgálati vagy magán-) telefonkapcsolásra volt szüksége. Ha parancsoló hanggal akartak volna hatni ránk, bármikor megvárakoztathattuk őket. Ki cáfolhatja meg, ha a várakozási időt vonalzavarral indokoljuk?

Helyzetünk szolgálaton kívül sem hasonlított semmiben sem a szokványoshoz, és ezért rendkívül kellemes volt. Mi – mármint a berliniek – otthon laktunk (és még lakáspénzt is kaptunk), otthon étkeztünk (és fizették az ellátási térítést), zsoldunkon kívül, minthogy a Bendlerstrassén „szolgáltunk", minisztériumi pótlékot is felvettünk. Legtöbbünknek – nekem is – polgári fizetésünk nagy részét is folyósították.

És a birodalmi fővárosban éltünk, amely mindenekelőtt kulturális téren, egészen 1944 őszéig „igazi" Berlin maradt. Operába és színházba, hangversenyekre és moziba, varietébe, múzeumokba és más, hasonló helyekre járhattunk.

A mi életünk nem sokat változott a békeidőkhöz képest. Legfeljebb annyit, hogy nem valamelyik nagy szerkesztőségben dolgoztunk (mint például a szerző), nem valamelyik cég igazgatóságának székházába vagy egy középiskolába indultunk munkába reggelenként, hanem a Bendlerstrasséra, az OKW-ba, hadi „munkahelyünkre". Szolgálatunknak külön kellemes színt adott a híradós kisegítőnőkkel való állandó kapcsolat.

Mindent egybevetve: a mi kis „társulatunknak" nagy szerencséje volt, mindenekelőtt azért, mert megmenekültünk mindenfajta kaszárnyai szolgálattól. Azt a híradószázadot,[79] amelyiknél „létszámban" voltunk, a szerző legfeljebb kéthavonként egyszer „tisztelte meg egy-egy udvariassági látogatással".[80]

Ilyesmi is lehetséges volt a német véderőben...

Visszatérve az OKW/OKH távíróközpontjában kialakult szokatlan helyzetre, melyet a könnyedség jellemzett, az ott uralkodó (számomra: örvendetes) állapotokra a magam részéről csupán egyetlen magyarázatot találok.

Ezt a nagyvonalúságot, lazaságot (hogy ne mondjam: hanyagságot), az előírások semmibevevését, a gondatlanságig fajuló könnyelműséget nyilvánvalóan tudatosan tűrték meg „odafent". És sokunk szerencséjére, semmi sem történt azért, hogy a fegyelem „szorosabb" és az ellenőrzés szigorúbb legyen.

Könnyen megtalálható e magatartás kulcsa, világosan felismerhető bizonyos összefüggés: az 1944. július 20-i összeesküvésben különösen nagy számban voltak érdekelve híradótisztek mint aktív résztvevők vagy csendes cinkosok.

Hogy csupán néhány nevet említsünk, közéjük tartozott Erich Fellgiebel és Fritz Thiele híradótábornok, Kurt Hahn, Kurt Hassel és Otto Köllner ezredes.

Fellgiebel híradótábornok kettős funkciót viselt: ő volt a katonai hírösszeköttetés (Wehrmacht-Nachrichten-Verbindung – WNV) és egyidejűleg a szárazföldi haderő híradásának (Heeres-Nachrichten-Wesen – HNW) főnöke. Annak ellenére, hogy a WNV főnöke címet is viselte, Fellgiebel csak a szárazföldi haderő híradástechnikai eszközeivel és lehetőségeivel rendelkezett korlátlan parancsnoki hatalommal. A légierő, a haditengerészet és a fegyveres SS híradóapparátusa felett csupán nagyon feltételesen: csakis akkor, ha az utóbbiak hírkapcsolatai az úgynevezett „Wehrmachthadszínterek" valamelyikéhez tartoztak, vagyis nem a honi hadműveleti területen vagy a megszállt területen voltak. Fellgiebel nem adhatott parancsokat sem a légierőnek, sem a haditengerészetnek, sem a fegyveres SS-nek.

Thiele altábornagy mint a WNV törzsének főnöke, Fellgiebel egyik legközelebbi munkatársa volt, csakúgy, mint Hahn ezredes, aki Fellgiebel mint a HNW főnöke mellett a törzs második főnöke volt.

Fellgiebel és Hahn székhelye a Mauerwaldból működött,

a szárazföldi haderő főparancsnokságának tábori főhadiszállásáról Angerburgnál (Kelet-Poroszországban), a Wolfschanze közelében. Ha a vezéri főhadiszállást alkalmanként áthelyezték a berchtesgadeni Berghofba, Fellgiebel és Hahn is oda költözött. Thiele állandó szolgálati helye viszont „nálunk" volt, a Bendlerstrassén.

Fritz Thiele altábornagy parancsnoksága alá tartozott a többi között: a rádióügyek osztálya (WNV/Fu), két vezetési híradóezred (WNV/FüNReg), a rejtjelosztály (WNV/Chi), a háborús távközlési osztály (WNV/KF), a különleges alkalmazású tábornok osztálya (WNV/Gen. z. b. V.) és a híradástechnikai eszközök teljhatalmú megbízottja (WNV/GBN).[81]

Hassel ezredes mint a híradócsapatok felügyelősége (In 7) főnöke, volt a legmagasabb rangú híradótiszt, aki a honi hadsereg parancsnokának, Friedrich Fromm vezérezredesnek, közvetlenül pedig az általános hadsereghivatal főnökének, Friedrich Olbricht tábornoknak volt alárendelve.

Hassel ezredes legfontosabb In 7 osztályai voltak: híradás-összeköttetés, híradóeszközök és híradós kisegítőnők.

Otto Köllner ezredes mint a híradás-összeköttetés (NVW) osztály főnöke, Hassel In 7-jénél háziura volt az OKW/OKH híradóközpontjának, a Bendlerstrassénak; tehát közvetve ez is – a híradós kisegítőnőkkel együtt – Hassel ezredesnek volt alárendelve.

A két ezredesnek természetesen, sejtelme sem volt Angelika von Parchim és Maria Kalussy kémtevékenységéről.

Csakhogy Hassel és Köllner szigorúbb biztonsági intézkedéseket is elrendelhetett volna.

●

Friedrich Olbricht tábornokot 1944. július 20-án késő este agyonlőtték a Bendlerstrasse központi udvarán, a szó szoros értelmében az OKW/OKH híradásvezetőjének és táv-

írász- és távbeszélő-tisztjeinek az ablaka alatt. A tábornokkal együtt végezték ki Claus Schenk von Stauffenberg gróf ezredest (a honi hadsereg parancsnoka törzsének főnökét), Albrecht Mertz von Quirnheim lovag ezredest (Olbricht törzsének főnökét) és Werner von Haeften főhadnagyot (Stauffenberg segédtisztjét).

Fellgiebel tábornokot a Wolfschanzéban tartóztatták le július 20-án este, Thiele tábornokot augusztus 11-én, Hahn ezredest egy nappal később vették őrizetbe. Gyötrelmes fogság után halálra ítélték és kivégezték őket is.

Hassel ezredes a börtönben túlélte a Gestapo kínzásait és a háborút. Köllner ezredest és a híradócsapatok más tisztjeit még a letartóztatástól is megkímélte a szerencse és a sors.[82] Többeknek – akikre egyébként is nehéz lett volna rábizonyítani, hogy aktív részesei voltak a Hitler-ellenes összeesküvésnek vagy azt, hogy tudtak róla – talán azért nem esett bántódásuk, mert Thiele utóda, Albert Praun híradó tábornok erélyesen tiltakozott dr. Ernst Kaltenbrunner SS-Obergruppenführernél (a Biztonsági Szolgálat és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal főnökénél) „híradócsapatok tisztjeinek további letartóztatása és üldözése" ellen. Praun azzal érvelt, hogy képtelen biztosítani a hírközlés zavartalanságát, „ha elviszik és zaklatják törzsem beosztottjait".

Bizonyos az is, hogy a híradócsapatok némelyik tisztje azért úszta meg ép bőrrel, mert Fellgiebel minden kínzással bátran dacolt, és nem nevezte meg azokat, akik tudtak az összeesküvésről. Különben is már eleve a legszükségesebbre korlátozta a beavatottak körét.

●

Tulajdonképpen meglepő, hogy szolgálati helyünk nem vált a legkülönfélébb titkosszolgálatok kémeinek módszeresen kiaknázott és mindig bőven buzgó forrásává.

Teljesen érthetetlen számomra, hogy nyilvánvalóan csak Angelika von Parchim és Maria Kalussy ismerte fel azt a hallatlan lehetőséget, hogy a hírözönből „kihalássza" a fontos anyagot.

Egyetlen letartóztatás fordult elő. „Kémkedés gyanúja" miatt őrizetbe vették Albert Reber* barátomat és újságíró kollégámat. Később, már az ötvenes években, ismert és sokat idézett külföldi tudósító lett, mostanában pedig az iparban tevékenykedik. Civilben jelent meg (szolgálaton kívül nem viseltünk egyenruhát) a sajtóklubban a Tiergartenstrassén, és semleges országok újságírói előtt – akkor, 1940 végén, természetesen, még az amerikaiak is közéjük tartoztak – futólag valami megjegyzéssel utalt szolgálati helyünkre, amely – mint mondotta – újságíróknak „különösen izgalmas".

Reber három nap múlva ismét felbukkant közöttünk. Köllner ezredes – akkoriban még őrnagy – kezességet vállalt érte. Az ügy ezzel elintéződött. Néhány hónappal később Reber egy propagandaszázadhoz helyeztette át magát. Jómagam nem juthattam efféle egyenruhás újságírói tevékenységhez, mert szolgálati helyemen „nélkülözhetetlen" voltam.

Amikor Reber 1941 elején felkeresett lakásomon és megkérdezte, hogy mi újság, már tudtára adhattam:

„Számíts rá, hogy hamarosan keletre vezényelnek!"

Akkor ugyanis hónapok óta ismertem már a „Barbarossa" jelszót. Számos táviratból részleteket is tudtam a tervezett oroszországi hadjáratról. Mindezt természetesen Angelika von Parchim és Maria Kalussy is tudta. Éppen a legalkalmasabb időben kezdték meg szolgálatukat a Bendlerstrassén: Maria 1941. április elején, Angelika május elején.

Hitler június 18-án határozta meg végérvényesen június 22-én hajnali 3 óra 05 percben a támadás időpontját. Lucynak pontosan tizenkét órával később birtokában volt ez a dátum.

4

Lucy berlini forrásai

Az őrnagy és barátai

A háború kezdetekor, 1939 szeptemberében, szolgálati helyünk – a hadműveletek kiterjedésének megfelelően – még meglehetősen kicsi volt, a véderőn belül azonban a legnagyobb.

Mielőtt a katonák – akik a rövid kiképzés során, a géptávíró kezelésén kívül, legfeljebb ha tisztelegni tanultak meg, egyebet nemigen – bevonultak a Bendlerstrasséra, polgári alkalmazottakként nők látták el a géptávíró-szolgálatot. Elöljáróik katonai tisztviselők voltak. A fiatal hölgyeket azután 1939 novemberéig fokozatosan katonák váltották fel.

Ebben az időben folyamatos huszonnégy órás szolgálatban, naponta összesen körülbelül 3000—4000 táviratot adtak vagy vettek. Mintegy tíz százalékukon szerepelt a titkos megjelölés.

A titkos parancsnoki ügyek továbbítására eleinte egyetlen távíró állt rendelkezésre egy külön kis helyiségben. A szobába csak tiszt tehette be a lábát, és – a híradócsapatok felügyelősége (In 7) főnökének külön engedélyével – két bajtársam és én, jóllehet annak idején a legalacsonyabb rendfokozatot viseltük: a híradósét.

A norvégiai hadjárat után módszeresen bővítették távíróhivatalunkat. Az új gépeket újabb katonák követték. 1940 végén érkeztek az első híradós kisegítőnők, s a következő évben fokozatosan mind több katonát váltottak fel a géptávíróknál.

Végül minden szolgálati turnusban már csak néhány katona és tiszthelyettes maradt, akik a felügyeletet látták el, és feleltek a technikai lebonyolításért.

●

A véderő főparancsnokságának irányelveiből 1942. június 22-én a „Nők munkába állítása a véderő területén":

Mind nagyobb számban nőknek kell ma helyettesíteniük a Wehrmacht szolgálatában a katonákat, akikre a fronton van szükség. A Führer akarata, hogy minden német nőnek, kivált ha a szülői háztól és a hazától távol segíti a véderőt, legyen része mindazon gondoskodásban és ellátásban, amely védelmére és a szolgálat teljesítésének megkönnyítésére szükséges.

A végrehajtási utasítások vegyék azonban figyelembe, hogy nőkről van szó, és semmiképpen sem kerülhet sor a nők militarizálására, ami a Wehrmacht kötelékében különösen kézenfekvő lehet. A „nőnemű katona" nem fér össze a nőről vallott nemzetiszocialista felfogásunkkal. (. . .)

●

A Bendlerstrasse hátsó nagyudvarán álló hatalmas, négyemeletes épület, amelyben a távbeszélő-központ, a távíróállomás, a távíró-kapcsolóközpont és az egyre terjedelmesebb műszaki berendezések kaptak helyet, új szárnnyal bővült. Végül fontossága miatt, 1942-ben az egész épületet bombabiztossá alakították át, olyan tökéletesen, hogy a későbbi bombatalálatok a legcsekélyebb kárt sem tették benne.

Végül – 1943 végén – százhúsz géptávírónk volt. Ezekhez jött még tizenkettő a titkos parancsnoki ügyek és a főnöki ügyek továbbításához.

Egy szám talán fogalmat ad hírforgalmunk jelentőségé-

ről. Voltak hetek, amikor naponta huszonötezer távirat is átment a kezünkön (kimenő[83] és beérkező); ebből mintegy tizenöt százalék titkos jelzésű. A huszonötezerből körülbelül nyolcvan titkos parancsnoki ügy volt. Ezekhez járult még átlag három főnöki ügy, többnyire FFR-jelzéssel: ezek voltak a Führer parancsai[84] a legmagasabb sürgősségi fokozattal.

Az évről évre növekvő, de főként 1941-től 1944 közepéig hatalmasra duzzadt hírözön, amely valósággal elárasztotta az OKW/OKH géptávíró-központját a Bendlerstrassén, minőségét és kiváltképp mennyiségét tekintve, szükségszerűen éreztette hatását a két kisegítőnő, Angelika von Parchim és Maria Kalussy Rudolf Roessler részére rendszeresen „kihalászott" anyagaiban.

Wilhelm von Schramm lovag találóan jellemzi a helyzetet (noha, természetesen, az okok magyarázatát nem ismeri), amikor megállapítja:

(Roessler) „Moszkvának küldött titkos információi 1941-ben gyéren csordogálnak, és nem befolyásolják észrevehetően a háborús eseményeket: csak 1942 késő őszétől áradnak bőségesen, és járulnak hozzá az oroszországi háborús fordulathoz. Aztán 1943 meghozza Roessler ügynöki tevékenységének csúcspontját."[85]

Távíróközpontunknak 1943 volt a rekordéve: 8 milliónál több távirat 365 nap és éjszaka folyamán. A pontosan 8 122 346 táviratból[86] 18 061 volt titkos parancsnoki ügy.

Radó Sándor, a Vörös Hármas rádiós csoport főnöke nagyon hamar észrevette, hogy Roessler a BdE (a honi hadsereg parancsnoka) osztályairól szállított különösen sok értesülést. A BdE hatalmas apparátusa volt ugyanis legtöbb táviratunk feladója, illetve címzettje.

Táviratokat továbbítottunk és vettünk, de a véderő jókora távíróhálózatában más fontos feladatot is elláttunk: „összekötöttünk". Távíróközvetítésünknek naponta százával kellett kapcsolatokat létrehoznia, elsősorban olyankor, ami-

kor a közvetlen vonalak foglaltak, vagy – ritkán – hibásak voltak.

Központunk (hívójele: HBZ, a titkos szobáé: GHBZ[87]), kapcsolta, hogy néhány példát említsek csupán, Párizst, Oslót, Rómát vagy Bukarestet a vezéri főhadiszállásnak; az északi, a nyugati, a keleti és a déli főparancsnokokat a véderő legmagasabb szerveinek. Mi kötöttük össze Hitler, Himmler, Göring és Ribbentrop különvonatait, e gördülő főhadiszállásokat a legkülönfélébb parancsnokságokkal. A véderő hálózatán belül – adott esetben más központokon keresztül – minden kívánt összeköttetést létre tudtunk hozni.

Ha nem sikerült a kapcsolás, mert a kért állomás netán foglalt volt, távíróink felvették az értesítéseket, és amilyen gyorsan lehetséges volt, továbbították a címzetteknek. Ilyenkor két példányunk volt a táviratból: a vett, majd a továbbított távirat egy-egy felragasztott szalagja.

Fel kellett ragasztani természetesen az OKW/OKH távíróközpontjában felvett és más címzetteknek géptávírón továbbított titkos parancsnoki ügyek szövegét is. A felragasztott szalagok egyszersmind kéziratokként szerepeltek a továbbításkor.

A Bendlerstrasse parancsnokságáról kéziratban hozzánk érkezett táviratok összeolvasó-szalagjait viszont feltekertük. Egy-egy kész tekercs végül húsz centiméter átmérőjű volt, legfeljebb ötven táviratot tartalmazott, és – amennyiben a titkos parancsnoki ügyek szobájából került ki – a legszigorúbb titoktartás tárgyát képezte.

Ezeket a tekercseket rendszeres időközönként megsemmisítették. Ennek ellenére Angelika von Parchim és Maria Kalussy – saját bevallásuk szerint „kéthetenként legalább egyszer" – teljes tekercseket adtak át összekötő tisztjüknek, Werner Kempernek. E tekercsek észrevétlen eltűnését is csak a „megsemmisítési eljárás" rendkívül nagyvonalú, hogy ne mondjam: könnyelmű kezelése tette lehetővé.[88]

Titkos parancsnoki ügyeink hatvan százalékát a Bendler-

strasse valamelyik parancsnokságán adták fel, vagy ide szánták.

Az ellenőrzés – ezt ismét hangsúlyozni kívánom – felületes volt, és ha egyáltalán sor került rá, akkor is csak rutinszerűen. A titkos parancsnoki ügyek szobájában dolgozó híradós kisegítőnők bármelyike magához vehette volna a továbbított táviratok egy példányát, vagy – ha ideje engedte – másolatot készíthetett a felvett telexekről.

Híradóbunkerünkben kapott helyet a haditengerészet második legnagyobb géptávíró-állomása is. Ha a „kék fiúknak", akik Berlinben nem foglalkoztattak híradós kisegítőnőket, olykor nehézségeik támadtak titkos parancsnoki ügyek leadásában, hozzánk fordultak. Ilyen módon gyakran értesültünk a tengeri hadvezetés Anglia és az Egyesült Államok elleni legtitkosabb terveiről is.

– Ezek azonban – mondta nekem a háború után Angelika von Parchim és Maria Kalussy – egyáltalán nem érdekelték emberünket Svájcban...

●

A Direktor a távoli Moszkvából megdicsérte Lucyt szorgalmas munkájáért. Egy 1943. január 17-i rádiótáviratban például így:

„Lucy és Werther információit a kaukázusi frontról és a legfontosabbakat a keleti frontról, továbbá a keleti frontra irányított új hadosztályokról, haladéktalanul és minden más információt megelőzve küldje. Werther legutóbbi információi nagyon fontosak voltak."

Von Schramm lovag így ír erről:

„A Moszkvába küldött rádiótáviratok tartalma tehát a véderő főparancsnokságának nem akármilyen beosztottjától származhatott. Ehhez túlságosan megalapozottak és részletesek voltak az információk. Ezért támadt a gyanú, hogy ezek a titkos értesülések csakis a vezéri főhadiszállás-

ról származhattak. (...) Mégiscsak lett volna tehát megbízhatatlan »hely« a vezéri főhadiszálláson?"[89]

Nem, ott ilyen nem volt, habár – és ez minden kétséget kizáróan bebizonyosodott – olykor Hitler legközvetlenebb környezetéből is szivárogtak ki szigorúan titkos hírek, és jutottak el rejtekúton Svájcba.

Verrat im Zweiten Weltkrieg (Árulás a második világháborúban) című könyvében Schramm más helyütt ezt állapítja meg:

„Egyik (jelentés) sem olyan, hogy bizonyíthatóan csakis közvetlenül a vezéri főhadiszállásról származik."[90]

Dr. von Schramm elemzi Dóra valamennyi rádiótáviratát, amelyet Lucy anyagából küldött a Direktornak, és az eredményt így összegezi:

„Ami bennük van, rendkívül különböző értékű, és az igazságnak megfelelő. Vannak köztük igen fontos jelentések, például csapatmozdulatokról, új felállításokról, új fegyverekről és hadműveleti tervekről. Ennek ellenére mind a mai napig nincs bizonyíték rá, hogy elárulták a legfelsőbb német vezetés dokumentumait.[91]

Megvizsgálva a háromszáznál több, ismertté vált rádiótáviratot, amelyet a Lucy-féle anyaggal Moszkvába küldtek, a hírek értékéről adott mindkét szakvélemény valóban megállja a helyét: nagyon sok tájékoztatás volt sommás, hiányos és gyakran hibáktól sem mentes. Mások azonban szinte félelmetesen pontosak.

Ezért van az, hogy a Direktor nemcsak dicsérte Lucyt, hanem olykor, módjával, meg is feddte.

A Direktor 1943. február 22-én rádiótáviratot küldött Radónak:

„Fejezze ki Lucynak köszönetünket a jó munkáért. A legutóbbi információ (...) különösen fontos és értékes volt."

A Direktor egy másik (1943. február 5-én), Dórához küldött Lucynak szóló rádiótávirata azonban így szólt:

„Werther információja az A- és B-hadseregcsoport összetételéről erős kételyeket ébreszt bennünk..."

7 Rudolf Roessler (fedőneve: Lucy). Svájc, a nyugati szövetségesek, sőt végül Moszkva is, tőle kaptak meg minden titkos hírt Németországból, mindenek-előtt a véderő berlini távíróközpontjából. A képen Roessler (balra) svájci barátjával, dr. Xaver Schnieperrel (jobb oldalon), aki röviddel a háború előtt az állampolgárságától megfosztott németet megnyerte a hírszerző szolgálat számára.

A két hadseregcsoport hadosztályainak hibás számairól van szó. Moszkva még arra is rá tudott mutatni, hogy a felsorolt hadosztályok közül némelyek egyáltalán nem léteztek, másokat pedig hibásan „tájoltak be".

1943 júniusában a Direktor még félreérthetetlenebbül fejezi ki magát:

„Figyelmeztetnie kell Lucy egész csoportját, hogy pontosabban hajtsa végre megbízásainkat."

A dicséretnek és a feddésnek egyaránt oka van.

Akárcsak a Direktor számos kérdésére adott válaszokban. Kérdés 1942. november 9-én:

„Sztálingrádtól délnyugatra és a Don mentén hol húzódnak a németek hátsó védelmi vonalai?"

Vagy 1942. december 7-én:

„Milyen katonai egységek tartanak nyugatról és Norvégiából a keleti frontra, és milyen egységek tartanak a keleti frontról nyugatra és a Balkánra?"

Mindkét – és sok más – felderítői megbízás legkésőbb öt nap leforgása alatt megérkezett Angelika von Parchimhoz és Maria Kalussyhoz. A hozzájuk vezető út pontosan ellenkező irányú volt, mint anyagaiké a Bendlerstrasséról Luzernba. Az írásba foglalt kérdések többségét futár vitte Luzernból Milánóba, onnan telefonon – részletekre itt most nem térünk ki – továbbították Werner Kempernek, az általános hadsereghivatal tisztjének, a két távírásznő állandó kapcsolatának.

A két lánytól a háború után, hosszú beszélgetésünk során megtudtam, többször is előfordult, hogy ilyen megbízások úgyszólván önmaguktól intéződtek el: az információk ugyanis már úton voltak Lucyhoz, és „válasznak" bizonyultak, mielőtt Moszkva kívánságai eljutottak volna Angelika von Parchimhoz és Maria Kalussyhoz.

Ez táviratok útján volt lehetséges, amelyek vagy tekercseken, vagy a titkos parancsnoki ügyek másolataiban léteztek, és a két kisegítőnő titokban készítette őket a titkos távírószobában (G-Raum).

8 Moszkva embere a Genfi-tónál: a magyar Radó Sándor, a szovjet titkosszolgálat svájci csoportjának főnöke. Rádióadói a legtitkosabb információkkal látták el a Vörös Hadsereg legfelső vezetését.

Különleges kérdések megválaszolása rendkívüli körültekintést és intelligenciát kívánt a két „kémnőtől". Aránylag könnyű volt a hadosztályok állomáshelyének keresése. Csak fel kellett hívniuk telefonon a kartotékot vezető ügyeletes tizedest vagy őrmestert.

A szolgálattevő őrmesterek tökéletesen természetesnek találták az efféle kérdéseket, hiszen a távírásznőknek pontosan tudniuk kellett, hol érhetők el bizonyos hadosztályok vagy más kötelékek. Ilyenkor többnyire azt a hadtestet vagy hadsereget adták meg, amelyikhez a hadosztály tartozott. Ez a lehetőség, hogy kartotékunkból szerezhették be az információkat, szavatolta a felvilágosítások pontosságát. A Direktor elégedett lehetett Moszkvában.

Sok titkos parancsnoki ügy csapatok felállításáról vagy áthelyezéséről szólt. Az ilyesmi kiváltképpen érdekelte Moszkvát. Ha a véletlen kegyéből bizonyos táviratok éppen a kérdéssel egyidőben futottak be hozzánk, vagy mentek ki tőlünk, gyakran viszonylag könnyen lehetett teljesíteni a Direktor kívánságait.

A hadosztályok számai körül előfordult tévedések azzal magyarázhatók, hogy sürgős táviratoknak néha csupán *egyetlen* címzettjük volt a Bendler-tömbben. Ilyenkor nem maradt idő másolatkészítésre. A két híradós kisegítőnő megpróbálta megjegyezni a hadosztály-számokat vagy más fontos számokat és adatokat, és később, valami csöndes zugban feljegyezni.

Ha azonban a távirat (FS) több címzettnek szólt a Bendlerstrasse épületében, akkor vagy már a vételkor futott egy lyukszalag is, vagy csak a szöveg leadása után „lyukasztottak" ilyet. Segítségével, gyors ütemben több példány készülhetett automatikusan a géptávírókon. A szükséges példányok számától függően, a lyukszalag-készülékkel egyszerre több géptávírót kapcsoltak össze. Ha nem volt elegendő szabad gép, a lyukszalagos módszer segítségével, egyetlen gépen is villámgyorsan „lezavartak" egymás után akárhány példányt. Eközben fel sem tűnt, ha egy példánnyal több készült...

„Mindig simán ment" – biztosított egybehangzóan Angelika von Parchim és Maria Kalussy, amikor 1947 júniusában viszontláttuk egymást.

De ha netán mégsem ment simán, vagy ha csupán egyetlen címzett kapta az SSD, KR vagy FFR[84] sürgősségi fokozatú táviratot, a két híradós kisegítőnő számára „szükséghelyzet" állt elő.

Ilyenkor azután emlékezetből gyakran hibás adatokat jegyeztek fel, amelyeket pontosan a legintelligensebb ember sem tarthatott észben, a hadosztályok elvont számaival való belső kapcsolat nélkül.

Alkalomadtán döntő szerepe lehetett a belső izgalomnak is, amely ilyen helyzetben megbénítja az agy józan működését. Ne feledjük, hogy a két lány – bármennyire ellentmondásosnak tetszik is – minden okos hidegvérűsége és könnyelműsége ellenére, aminek csak ritkán szabott gátat az óvatosság, szüntelenül a leleplezéstől rettegett.

A Bendlerstrasse parancsnokságaitól kézirat formájában feladott titkos parancsnoki ügyek nem okoztak gondot a két híradós kisegítőnőnek, kiváltképp akkor nem, ha a táviratnak több címzettje volt (például a szárazföldi haderő főparancsnoksága és valamennyi katonai körzet). Mi sem volt könnyebb, mint hogy eltüntessenek egy-egy összeolvasó-példányt.

Viszonylag nyugalmasabb időszakokban gyűjtőkapcsolást alkalmaztak. Ha több címzettnek szólt különböző helyekre ugyanaz a távirat, központunk csupán egyetlen adógépünket kötötte össze a véderő több távíróállomásával. A táviratot ilyen módon csak egyszer adták le, de több címzett vehette.

Ugyanez természetesen megfordítva is lehetséges volt. Ha például a vezéri főhadiszállásról érkezett hozzánk távirat több címzettnek a Bendler-tömbbe, központunk több vevőgéppel kapcsolhatta össze az adógépet. A titkos parancsnoki ügyek szobájában csak ritkán alkalmaztuk ezt a módszert – Angelika von Parchim és Maria Kalussy nagy könnyebbségére, mert a lyukszalagrendszer egyszerűsítette „speciális munkájukat"...

●

Schramm csak látszatra ítéli meg reálisan a tényeket, amikor néhány Moszkvába ment jelentésről megállapítja: „Lucy titkos információiban hemzsegnek a hibák. Nem katonai szakembertől és főként nem első kézből származnak."[92]

De igen: Schramm téved. A berlini jelentések mind első kézből származtak. Amennyiben mégis akadtak bennük hibás adatok, annak kizárólag „emberi tévedés" volt az oka.

Hibák csak akkor fordultak elő, ha a két távírónő emlékezetből dolgozott, és ilyenkor nemcsak téves számokat közölt, hanem olykor neveket is felcserélt, vagy összekeverte hadtestek és hadseregek számát.

Más, Moszkvát érdeklő adatokban is előfordultak hibák: az újoncok számában, a honi hadsereg parancsnoka által felállított új kötelékek létszámában, a minden új egységnek kiadott fegyverek mennyiségében és fajtájában.

Több szerző, köztük Schramm[93] is feltételezi, hogy az Abwehr, a Gestapo és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal „játékanyagot" továbbított Roesslernek, és ezzel magyarázza Lucy jelentéseinek hibáit. Ez már csak azért sem lehetséges, mert az említett helyeken mit sem tudtak Roesslerről, tevékenységéről és kapcsolatairól.

A legtöbb tévedés kétségkívül a két híradós kisegítőnő hibája volt.

Különösen hibás volt ez a jelentés (válasz Moszkva megfelelő kérdéseire):

1942. VIII. 15. Direktornak.

Taylortól.

1. Közlöm majdnem az összes német egységek számát, amelyek május 1-től a keleti front déli szakaszán, különösen a Don és a Donyec között, valamint a Donyec-medencében és a Krím félszigeten részt vettek a harcokban:

Páncélos hadosztályok: 7., 11., 14., 16., 22.

Gépesített hadosztályok: 18., 60., 70.

Gyorshadosztályok: 5., 99., 100., 101.

A két hegyi hadosztályból álló 49. hadtest.

Gyaloghadosztályok: 15., 22., 24., 28., 35., 50., 57., 62., 68., 75., 79., 95., 111., 113., 132., 164., 170., 211., 221., 226., 254., 257., 262., 298., 312.

A 61. páncélosezred. Egy bajor SS-dandár, egy tüzérdandár (ehhez tartozik a küstrini 20. nehéztüzérezred); egy ezred erejű vegyes SS-osztag, amely dán és norvég önkéntesekből és német SS-alegységekből áll.

2. Jelenleg a Szovjetunióban levő német hadifoglyok száma 151 000.

Dóra (Radó 188. l.)

Ebben a rádiótáviratban valóban hemzsegnek a hibák. A megnevezett kötelékek közül tíz nem az orosz front déli részén állomásozott, négy egyáltalán nem is létezett, és a legnagyobb baklövés: közel ötven hadosztályt a felsorolás meg sem nevez.

1973 májusában beszéltem erről Maria Kalussyval. Nem emlékezhetett természetesen erre a jelentésre, mégis elfogadható magyarázatot adott:

– Magától értetődően, sok hiba csúszott a munkánkba, amikor emlékezetből dolgoztunk. De ennyi egy csomóban, teljesen lehetetlen! Az ilyen emlékezetből készült feljegyzéseket egy kis jegyzettömb kitépett lapjain kapta meg tőlünk Werner Kemper. Ebben az esetben tévedésből talán megsemmisített egy cédulát, de az is lehet, hogy az egyébként annyira pedáns Roessler úrnál veszett el valami. Bárhogy legyen is, képtelenség, hogy mi ennyire hanyagul dolgoztunk!

Úgy hangzott, mintha utólag még védekeznie is kellene Angelika és a maga nevében...

Olykor a nevekkel sem volt minden rendben. Friedrich Dollmann vezérezredesből (a 7. hadsereg főparancsnoka) Kollmann tábornok lett (noha ilyen nem volt). Wilhelm Hasse vezérőrnagy (az Észak-hadseregcsoport vezérkari főnöke) és Konrad Haase altábornagy (a 302. gyaloghadosztály parancsnoka) Lucynál néha szerepet cserélt, és hogy teljes legyen a zűrzavar, volt még egy Curt Haase vezérezredes is (a 15. hadsereg főparancsnoka).

Hogy ilyen hibákat el lehessen kerülni, Kempernek Berlinben és Roesslernek Luzernban egy-egy, szakértőkből álló törzskarral, és a berlini HPA-ban (Heeres-Personalamt – a szárazföldi haderő személyzeti hivatala) pedig ugyancsak közvetlen kapcsolattal kellett volna rendelkeznie.

Fölösleges aprólékosan elemezni a fennmaradt rádiótáviratokban fellelhető tévedéseket és ezek okait. Moszkva mindenesetre nagyon elégedett volt, az olykor rendkívül hiányos és hibás jelentések ellenére is. Máskülönben a Direktor bizonyára nem fejezte volna ki minduntalan elismerését és köszönetét Roesslernek.

Sokkal több dicséret, mint megrovás érkezett a Szovjetunióból annak az embernek, akinek jelentései igen széles skálán mozogtak: támadási tervektől részletezett csapatfelállításokig, politikai helyzetjelentésektől a német hadiipar pontos számadataiig, Hitler környezetének belső ügyeitől a Canaris hivatalában tervezett akciókig.

Lucy – akinek a jelentéseit több fedőnévvel is álcázták – volt a moszkvai központ informátor-sztárja. A Direktornak valóban minden oka megvolt rá, hogy 1942. december végén ezt üzenje rádión Dórának:

„Lucynak adjon szép ajándékokat újévre."

A Direktor 1943. április 5-én Dórának küldött rádiógramjából is kiviláglik, milyen munkát végeztek Svájcban a Szovjetuniónak. „Különleges megbízatás Annának, Olgának és Teddynek" (a valóságban csupa kitalált fedőnév. Radó Sándor adta valamennyit a megsokszorozott Lucynak):

1. Adjanak megalapozott jelentést a totális mozgósítás eredményeiről és az újonnan szervezett kötelékek számáról.

2. Közöljék, mikor és mennyi csapatot küldenek a keleti frontra Németország szövetségesei.

3. Köszönje meg nevünkben Lucynak és Longnak[94] a munkáját. Köszönjük az ön munkáját, Maria,[95] Sissy,[96] Pakbo,[97] Maud,[98] Eduard[99] és Rosa[100] munkáját.

Direktor (Radó 287. l.)

„Ezt a feladatot végrehajtottuk – emlékezik Radó. – Lucy berlini informátorai közölték, hogy a honi hadsereg vezetési törzsének hivatalos adatai szerint 1943. április 15-én a német hadseregnek összesen több mint negyven friss hadosztálya volt tartalékban; felsoroltuk ezeknek az egységeknek a számát és állomáshelyét."[101]

És ezúttal rendben volt minden. Maria Kalussy nagyon jól emlékszik erre a megbízatásra:

– Angelika és én Werner Kemperrel együtt feszültségben éltünk 1943 áprilisának azokban a napjaiban. Nagyon megkönnyítette a dolgunkat néhány távirat, amely éppen ebben az időben ment át a kezünkön. Mivel nálunk, a titkos parancsnoki ügyek szobájában amúgy is nagyüzem volt, egyáltalán nem tűnt fel, hogy annyi felvilágosítást kértünk a kartotékügyeletestől. Ön is, Ruland úr, rengeteg felvilágosítást adott nekem teljesen gyanútlanul egy éjszakai szolgálatban. Ami végül még hiányzott, azt Werner szerezte be a barátaitól.

Werner Kemper és barátai...

Rendkívül fontos Maria nyilatkozatának utolsó mondata:

„Ami végül még hiányzott, azt Werner szerezte be a barátaitól..."

Kik voltak ezek az emberek? Miféle parancsnokságokon? Milyen szerepet töltöttek be ezek az informátorok Lucy hírhálózatában?

Roessler később, a két „ügynöknő" előtt, „nagyon hasznos hozzájárulásnak" minősítette azt, amit 1941. május elejétől 1943 októberéig – addig, amíg a svájci szövetségi rendőrség el nem hallgattatta a Moszkvának továbbító

Vörös Hármast – ezektől az egyéb német forrásoktól kapott. Amikor 1947-ben viszontláttuk egymást, Angelika von Parchim kezeskedett érte, hogy Roessler valóban így fogalmazott.

A két főszereplő nő mellett az öt alkalmi hírszállító a Bendlerstrasséról – Werner Kemper barátai – csupán statiszta lehetett a katonai és politikai hírszerzés színpadán, mert együttvéve is, mindössze legfeljebb húsz százalékát szállították annak az anyagnak, amelyet Roessler a két híradós kisegítőnőtől kapott. Az öt berlini kiegészítő „hírszerző":

először egy tiszt, az OKW Külföldi Elhárítási Hivatalában (Herbert Fuchs* őrnagy);

másodszor egy diplomata a Wilhelmstrassén, a Külügyminisztériumban (Klaus von Greynitz* követségi tanácsos);

harmadszor egy tiszt, a Birodalmi Légügyi Minisztériumból (Joachim Graser* alezredes);

negyedszer és ötödször két hivatalnok a Birodalmi Hadiipari és Lőszerügyi Minisztériumból (az első neve: Hans Ludwig Pfälzer* kormányfőtanácsos, a másik miniszteri tanácsos neve ismeretlen).

Roessler a kisegítő informátorok révén néhányszor duplán kapott meg fontos értesüléseket: egyet közvetlenül a Bendler-tömb híradóközpontjából Angelika von Parchim és Maria Kalussy útján, akik mindig Werner Kempernek (az AHA-ban) adták át anyagaikat; majd valamivel később az említett „alkalmi ügynökök" egyikétől, akiknek ugyancsak Kemper őrnagy volt a kapcsolatuk.[102]

Lássuk az elsőt, Fuchs Abwehr-őrnagyot.

1943. április 19-én a Direktor rádió útján hírt kapott Dórától, a forrás egyértelműen az OKW Külföldi Elhárítási Hivatala. Nem tudhatjuk természetesen, hogy Roessler a mi távíróközpontunkból vagy közvetlenül Fuchs őrnagytól, Canaris hivatalából kapta-e az adatokat, amelyekből összefoglalóját készítette. Radó Sándor Olgát jelöli meg

9 Július 20. aktív résztvevője: Erich Fellgiebel, a híradós csapatok tábornoka. 1944. szeptember 4-én Berlinben agyonlőtték.

10 A Bendlerstrasse főparancsnoka: Friedrich Fromm vezérezredes. 1945. március 12-én, a brandenburgi fegyházban lőtték agyon.

forrásként, ez azonban egyáltalán nem utal a valódi informátorra:

Japán megígérte a német főparancsnokságnak, hogy a haditengerészeti légierő és a tengeralattjárók segítségével fokozza a japán aktivitást az amerikaiak ausztráliai és a britek indiai hajózási útvonalai ellen.

Ebben az irányban a japán akcióknak akkor kell kulminálniuk, ha az angolszászok a Szicília elleni támadással megpróbálnák, hogy a szicíliai tengerszoroson keresztül szabad átjárást biztosítsanak a Földközi-tengeren. A németek nagyon határozottan felhívták a japánok figyelmét arra, hogy akcióiknak most kell elérniük a tetőfokot, amíg Bizerta és Tunisz a tengelyhatalmak kezén van, s nem ezek eleste után. A németek követelték továbbá Japántól

Észak-Ausztrália bombázását, hogy elvonják az angolszászok figyelmét az európai partraszállásról. Japán mindeddig elutasította ezeknek a követeléseknek a teljesítését azzal az ürüggyel, hogy nincs elegendő távolsági bombázógépe. (Radó 270. l.)

●

A második, von Greynitz előadó követségi tanácsos, Ribbentrop minisztériumából.

Az alább idézett, 1943. április 12-i, Direktornak – Werthertől jelzésű rádiótávirat jó példája lehet a közvetlenül a Külügyminisztériumból kapott jelentéseknek (amelynél Werther megint csak Radó önkényes forrásmegjelölése):

1. Borisz bolgár cár Hitlernél tett legutóbbi látogatásakor[103] kénytelen volt megígérni, hogy Bulgária belép Németország és Románia oldalán a háborúba, ha szóba kerül a Dardanellák és a Boszporusz orosz—angol csapatok által való megszállása, mert várható, hogy Törökország az angolszászok és a Szovjetunió politikai nyomására véglegesen az ő oldalukra áll.

2. A németek megígérték a bolgár cárnak, hogy előkészületként német hadsereget állítanak fel a Balkánon, amely szükség esetén 1943 nyarán a Dardanellák elfoglalásával megelőzheti az orosz-brit támadást. A német hadsereg felfejlődési körzete, akárcsak 1941 február-márciusában, a Tundzsa—Marica térsége és Drinápoly előtere lesz.

3. A németek azért csikarták ki ezt az ígéretet Borisztól, hogy Mussolini ezt követő látogatásakor politikai ütőkártyával hatást gyakoroljanak rá, bebizonyítva neki, hogy a közel-keleti brit övezetre mérendő német—bolgár csapás megkönnyíti Olaszország helyzetét. (Radó 268. l.)

A Direktor nyilván nagy örömmel fogadta az ilyen, politikai információkat tartalmazó rádiótáviratokat:

1943. IV. 29. Direktornak.

Longtól.[104]

Hitler és Mussolini legutóbbi találkozásakor[105] Olaszország kategorikusan megtagadta annak a kérésnek a teljesítését, hogy újabb csapatokat küldjön a keleti frontra. Olaszország azt is kijelentette, hogy nincs érdekelve a németek Törökország ellen tervezett támadásában, mert Olaszország erői kimerültek.

A Mussolinival lezajlott találkozó után Hitler sietve felvette a kapcsolatot a többi vazallussal, nehogy azok Olaszország példáját kövessék.[106] A bolgár, a magyar és a román államfő németországi látogatásukkor megígérték, hogy hűek maradnak a tengelyhez, de nem hajlandók továbbra is aktívan részt venni a háborúban.[107] (Radó 269. l.)

Dóra szerint Olga és Anna volt az informátora egy 1943. április 25-i, sürgős jelzésű rádiótáviratnak, de minden a mellett szól, hogy Roessler ezúttal is olyan dokumentumokból fogalmazott, amelyeket a Külügyminisztérium tisztviselője küldött Werner Kemper útján:

A németek feltételezése szerint a londoni lengyel kormány arra a következtetésre jut, hogy a jelenlegi hadihelyzetben Lengyelország számára sokkal kisebb veszélyt jelent a német megszállás, mint a szovjet megszállás.

Hitler, Göring és Ribbentrop abban bízik, hogy az általuk alkalmazott taktikával nemcsak azt éri el, hogy a Szovjetunió számára kedvezőtlenül állapítsák meg a határokat, hanem megmérgezik az angol—orosz viszonyt, ami hatással lehet a háború további alakulására. (Radó 267. l.)

A harmadik, Graser alezredes, Göring birodalmi tábornagy minisztériumából.

Minden kétséget kizáróan a Birodalmi Légügyi Minisztériumban van az informátora annak a jelentésnek, amelyet Dóra 1943. május végén küldött a Direktornak (Radó szerint Teddytől):

A német főparancsnokság a védelmi háborúra való áttérés kényszerének engedve 1942 decemberétől vadászgépek és közelharcra alkalmas repülőgépek termelését sietteti, figyelmét Messerschmitt—109, Focke—Wulf—190, Ju—87 és Ju—88 termelésére összpontosítja.

Márciusban a német harckocsiipar 320 T—3 típusú harckocsit, 400—410 T—4 típusú és 90 B—1 típusú (Tigris) harckocsit gyártott. (Radó 264—265. l.)

A Moszkvának küldött alábbi rádiótávirat információja is a Birodalmi Légügyi Minisztériumban dolgozó Roessler-munkatárstól származhat. Minthogy azonban az OKW/OKH távíróközpontján mentek át minden közreműködő helyről a fegyverkezéssel kapcsolatos jelentések is, elképzelhető, hogy Lucy a két híradós kisegítőnőtől kapta az információt, sőt esetleg mindkét forrástól egyszerre, ahogyan néha előfordult. Ma már sok jelentés pontos eredetét nem lehet egyértelműen megállapítani.

1943. VI. 9. Direktornak.

Longtól.

Az új Messerschmitt G—G típusú német vadászgép az ME—109—G javított típusa. Szárnyszélessége 16 m, maximális sebessége 670 km/ó, Daimler—Benz motorja 1700 lóerős. Két 15 mm-es ágyúja és két 7,1 mm-es géppuskája van.

Dóra (Radó 286. l.)

11 A puccs után a Bendlerstrasse udvarán agyonlőtt tisztek: Friedrich Olbricht gyalogsági tábornok, az általános hadsereghivatal főnöke.

12 Claus Schenk von Stauffenberg gróf vezérkari ezredes, Fromm törzsének főnöke.

A negyedik, illetve az ötödik: Pfälzer kormányfőtanácsos és a név szerint nem ismert miniszteri tanácsos Albert Speer minisztériumából.

Íme, egy 1943. május 13-án kelt, Moszkvának szóló rádiótávirat, amely egészen biztosan a Birodalmi Hadiipari és Lőszerügyi Minisztériumból származik, noha Dóra Werthert jelöli meg forrásul (Radó Sándor egyébként sohasem tudja pontosan, hogy Roessler melyik forrásból „merített" éppen, mert Lucy mindig csak általánosságban fogalmaz: „az OKW-tól", „a légierőtől", „a honi hadsereg parancsnokától" stb.):

Berlin, május 2. A gépesített és páncéloshadosztályok újjáalakítása késedelemmel megy végbe. A 60. gépesített és a 16. páncé-

loshadosztály felállítására és menetkészségének elérésére kitűzött időpontokat négy héttel elhalasztották, mert járművekkel és páncélosokkal való ellátásuk a késedelmes szállítások miatt elégtelen. (Radó — szerinte május 6. — 297. l.)

Két, 1942. decemberi információt – Billtől – Roessler vagy a Hadigazdálkodási és Felszerelési Hivatalból (Wehrwirtschafts- und Rüstungsamt – WiRü, főnöke: Thomas tábornok) kapta az OKW/OKH központja útján, vagy Speer minisztériumából (amelyhez később a WiRü tartozott):

A németek 1942 januárjára 3100 repülőgép építését tervezik, ebből Németországban és az általa megszállt országokban készül 2400, Olaszországban 300, Franciaország meg nem szállt részében 400. A vichyi kormány fennhatósága alatt álló terület repülőgépiparának kapacitása napi 15 gép.

. . . A harckocsigyártás fő központja az Auto—Union Chemnitzben és Zwickauban. Zwickauban jelenleg 2000—3000 harckocsi áll készen arra, hogy a keleti frontra szállítsák. (Radó 171—172. l.)

●

Az Abwehr-őrnagy még egy pótlólagos feladatot vállalt. Gyakori szolgálati útjain (természetesen civilben), amelyek rendszeresen Svájcba vezettek, mindig vitt magával fontos anyagokat Kemper megbízásából, amit aztán személyesen adott át Roesslernek, Luzernban.[108]

Az Abwehr-tiszt, a külügyminisztériumi előadó követségi tanácsos, a Göring minisztériumában szolgálatot teljesítő alezredes és a Speer minisztériumában működő kormányfőtanácsos nevét 1947-ben tudtam meg a két egykori híradós kisegítőnőtől. Roessler közölte velük. A nevek hitelesek. Sok évvel később, a négy név közül hármat

13 Albrecht Mertz von Quirnheim lovag vezérkari ezredes, az általános hadsereghivatal törzsének főnöke.

14 Werner von Haeften tartalékos főhadnagy, Stauffenberg segédtisztje és segítőtársa a merényletben.

megtaláltam az Abwehr, illetve a minisztériumok aktáiban. A hadiipari minisztérium másik tisztviselőjének nevét Roessler sem ismerte. (Vagy talán valamilyen különleges okból nem akarta ismerni?)

Roessler e négy, teljes bizonyossággal név szerint ismert pót-informátorára is áll, amit már az előszóban is megjegyeztem a két volt híradós kisegítőnő személyazonosságáról: az „árulók" valódi családi és utóneve – érthető okokból – csak haláluk után kerül nyilvánosságra. Egyikük ma Ausztriában él, a másik három a Német Szövetségi Köztársaságban lakik.

Csak feltételesen osztom Hans Rudolf Kurz jogász és ezredes nézetét „az árulók kereséséről" (amit tévesen „gyakorlatilag kilátástalannak" vél):

„Minden ok megvan rá – elsősorban az érintettek családjára való tekintettel –, hogy ezek az utolsó titkok feltáratlanok maradjanak."[109]

A családokra való tekintettel egyelőre én is önkényesen választott álnevek mögé rejtem a két híradós kisegítőnő és Roessler többi német informátorának valódi nevét.

De véleményem szerint az érdekelt közvélemény joggal követelheti, hogy az „egykori kísértetek" majdan feladják árnyéklétüket, és fény derül igazi kilétükre. És megfordítva: e nagy játszma nyolc legfontosabb részvevőjének – Kemper AHA-őrnagynak, a Wehrmacht és a minisztériumok különféle területein működő öt „kémnek", elsősorban pedig a két híradós kisegítőnőnek – is joga van hozzá (bármilyen szemszögből nézzük is), hogy később nevükön nevezzék őket a második világháború hírszerző szolgálatainak történetében.

Ez nemcsak joguk, hanem – és ez sem mellőzhető – kötelességük is. Angelika von Parchimot és Maria Kalussyt már 1947 júniusában sikerült meggyőznöm arról, hogy egy – még nem látható – napon nyilvánosságra kell hozni valódi nevüket. Különben hiányos maradna a Hitlerrel szemben tanúsított ellenállás, a második világháború hírszerző szolgálatainak és kémkedésének története.

●

Ma már nem tisztázható pontosan, hogyan akadt rá Werner Kemper és közvetve Rudolf Roessler az öt informátorra. Közülük csak háromról tudok valamit: az Abwehr-őrnagyot és a repülő alezredest Angelika édesapja (Bernhard von Parchim szolgálaton kívüli alezredes), a diplomatát pedig Werner édesapja (Herbert Kemper, nyugalmazott miniszteri tanácsos) nyerte meg az együttműködésre. Az olvasó emlékezni fog rá, hogy a két „öregúr",

15 Wilhelm Canaris tengernagy, az Abwehr főnöke. 1945. április 9-én felakasztották a flossenbürgi koncentrációs táborban.

16 Hans Oster tábornok, az Abwehr törzsének főnöke. Canarisszal együtt gyilkolták meg Flossenbürgben.

Parchim és Kemper szoros kapcsolatban volt ellenálló körökkel.

Biztonsági okokból Werner Kemper úgy intézte, hogy az Abwehr-tiszt, a repülő alezredes és a diplomata ne ismerje egymást. A Birodalmi Hadiipari és Lőszerügyi Minisztérium két tisztviselőjével sem volt kapcsolatuk. Hogy e két férfi Albert Speer minisztériumából hogyan lett Kemper munkatársa, éppúgy tisztázatlan, mint az is, hogy ők ketten vajon egymástól függetlenül vagy közösen segítettek-e Roesslernek.

A szerző – lévén optimista – reméli, hogy a Hadiipari Minisztérium eddig ismeretlen nevű tanácsosa még él, és hogy e könyv megjelenése után jelentkezik majd nála.

Ez a kérés – ha kívánják, természetesen a legszigorúbb

diszkréció ígéretével együtt – mindazoknak szól, akik segíthetnek a részletkérdések tisztázásában.

A szerző mindenekelőtt a berlini Külügyminisztérium rádiósára és ennek a berni német követségen szolgáló társára számít. Reménykedik a Wehrmacht két milánói telefonkezelőjének jelentkezésében. Életjelt vár néhány „futártól", akik a Szent Gotthard-vasút Milánó–Luzern szakaszával a német szállítóvonatok jóvoltából 1941 és 1944 között kiváltképp megismerkedhettek...

5

Öt rejtekút Svájcba

Hogyan jutottak Roesslerhez a titkos jelentések?

1939 nyara. A világ dermedten figyel Berlinre. Ausztria bekebelezése, a Szudéta-vidék megszállása és Csehszlovákia szétzúzása után mikor méri Hitler a legközelebbi csapást?

Rudolf Roesslernek sok barátja van Németországban. Mind elutasítóan vagy legalábbis nagyon kritikusan áll szemben a nemzetiszocializmussal. Néhányan közülük a véderőben vagy minisztériumokban dolgoznak olyan posztokon, amelyek bővelkednek érdekes információkban.

A határok nincsenek lezárva. Barátai felkereshetik Roesslert Svájcban, anyagokat adhatnak át neki, szóban tájékoztathatják. A háborút megelőző években a levelek is még cenzúrázatlanul jönnek-mennek. Gyakran vannak bennük olyan hírek, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy Roessler reális képet alkothasson a Hitlerrel szembeni német ellenállás „belső frontjáról". Roessler információival fontos anyagokhoz jut, amelyeket újságcikkekhez használhat fel a háború kitörése után.

A háború kezdetével sem ereszkedik vasfüggöny Németország és Svájc közé. Üzletemberek, akiknek vállalkozásai fontosak a hadigazdálkodás számára, zavartalanul utaznak ide-oda, és a szükséges devizát is megkapják. Betegek mehetnek svájci szanatóriumokba. A véderő – természetesen polgári ruhás – sebesült vagy beteg, szabadságos katonái előtt is nyitva áll Svájc. Davos részben német gyógyközponttá alakul át az évek folyamán.

A szabadságosok és a betegek között ott vannak Roess-

ler barátai is: tisztek és hivatalnokok, akik értékes információkat szolgáltatnak.

1940 márciusáig, noha nem rendszeresen, de bőségesen áradnak a hírek Németországból. 1940 áprilisában, Dánia és Norvégia német megszállása után, egy időre visszaesés mutatkozik az információk mennyiségében és minőségében.

Mielőtt követnénk az utat, amelyen Roessler hamarosan mind több és részletesebb hírt kap Németországból, nézzük meg, hogyan jutott információihoz Otto Pünter (Pakbo) az 1933 óta illegalitásban tevékenykedő német szociáldemokrata és szakszervezeti körökből. Pakbo így számol be erről:

„A legkevésbé gyanúsak a náci folyóiratok voltak, amelyek keresztkötésben, feladó megnevezése nélkül érkeztek Svájcba fedőcímekre. Az előre meghatározott oldalon tejjel vagy citrommal jelölték meg a titkos jelentés betűit. Tej mindig volt, de citrom az utolsó időkben már nem. Ezeket az oldalakat azután forró vasalóval simítottam át.

Kedvelt módszer volt a családi levelek sorai közé írt láthatatlan szöveg is. Mikrofotók készítéséhez azonban már szakemberekre volt szükség. Az ilyen fotókat nemzetközi vonatok vécéfülkéjének valamelyik meglazított deszkája alatt szállították.

Határ menti lakosok, postahivatalnokok, vasutasok segítettek nekünk. A déli határon is. Annak idején még játszott a Szocialista Internacionálé."[110]

Roesslernek valamivel könnyebben ment az információk továbbítása, mint Pakbónak.

Arról már volt szó, hogyan jutott hozzá híreihez Roessler 1940 márciusáig. Ez a módszer később azért nem működött már olyan jól, mint addig, mert sok régi barátját, ha még civilek voltak, egymás után hívták be a véderőhöz, vagy ha már tisztként szolgáltak a Wehrmachtban, berlini szolgálati helyükről frontcsapatokhoz helyezték át őket, mielőtt megkezdődött a franciaországi hadjárat. Következésképpen csökkent a régi barátok és az ő közvetítésükkel csatlakozott elvbarátok száma, akik információkhoz juttatták Roesslert.[111]

1944. július 21. A Bendlerstrasse új urai:

17 Heinrich Himmler, SS birodalmi vezetőt, számtalan hivatal főnökét, még a honi hadsereg parancsnokává is kinevezték.

18 Hans Jüttner SS-Obergruppenführer mint Himmler helytartója Fromm funkcióit vette át.

Egyikük csaknem négy és fél évig maradt a posztján: Werner Kemper százados, az általános hadsereghivatalban. Itt 1940. július végétől lehetősége volt, hogy a véderő vagy a Külügyminisztérium hivatalos futáraival rendszeresen eljuttasson Svájcba egy-egy vastag levelet, benne kötegnyi információval. Ezen az úton hetenként egy küldemény érkezett Roessler részére Svájcba.

Mielőtt Maria Kalussy és Angelika von Parchim megkezdte volna szolgálatát a távíróközpontban (1941. április-május), Kemper csakis a honi hadsereg főparancsnokának hatáskörébe utalt általános hadsereghivatalnál (AHA) működő forrásaiból, ezenkívül a véderő és a birodalmi minisz-

tériumok más szolgálati helyein már kialakulóban levő baráti körétől kapta az anyagot.

Szerencsés körülményeknek és mindenekelőtt jó összeköttetéseiknek tudható be – például a szárazföldi haderő személyzeti hivatalánál (HPA) –, hogy 1944 októberéig senkit sem helyeztek át közülük más szolgálati helyre. Így maradt együtt ez a kör, még jóval azután is, amikor Roessler bebörtönzése véget vetett az együttes munkájának.

Hogy tagjait sohasem gyanúsították, nem bizonyítottak rájuk semmit, és nem zárták börtönbe egyiküket sem, ez csupán körültekintésüket, fegyelmezettségüket és óvatosságukat tanúsítja, továbbá intelligenciájuk bizonysága is, ami csak még nemesebbé teszi bátorságukat.

Mindez azonban együttesen sem lett volna elegendő. A legfontosabb a szerencse volt, amely sohasem hagyta el sem őket, sem a két híradós kisegítőnőt.

Az anyag, amelyet Werner Kemper Berlinben összegyűjtött, 1941. május végéig kizárólag futárok közvetítésével jutott el Roesslerhez. A futárjárat később fokozatosan veszített jelentőségéből, és 1941 augusztusától a híreknek már csak tizenöt százaléka érkezett „küldöncök" útján Svájcba.

A hírek továbbítását, kéthetenként váltva egymást, az OKW Külföldi Elhárítási Hivatalának és a Külügyminisztérium futárosztályának egy-egy futára vállalta (az Abwehr futárosztálya a Tirpitzuferon, a Külügyminisztériumé a Wilhelmstrassén volt). Rudolf Roesslerhez ebben a váltásban hetenként egy információs küldemény érkezett.

Akkoriban az volt a szokás, hogy a futárok, akiknek poggyásza a nemzetközi szokásjog szerint minden ellenőrzés számára feltétlen tabu volt, szívességből mindkét irányba vittek magukkal kisebb magánküldeményeket.

Az Abwehr és a Külügyminisztérium futárai Bázelban vagy Bernben dobták postaládába a már Berlinben svájci bélyeggel ellátott vastag leveleket. Mindig más és más luzerni vagy Luzern környéki cím volt rajtuk, és a svájci (fiktív) feladók is minden alkalommal változtak. A szövetségi

hatóságok a háborús években sem cenzúrázták a belföldi levélforgalmat.

A különlegesen fontos információkat, a berlini leveleknek körülbelül egyharmadát, a futárok Bernben adták át Roessler egyik bizalmasának, aki a legközelebbi vonattal Luzernba vitte a küldeményeket. Ennek a kapcsolatnak a neve és foglalkozása nem ismeretes. Amikor Rudolf Roessler 1947 májusában találkozott két legfontosabb és legbuzgóbb informátorával, a két egykori híradós kisegítőnővel, csupán annyit mondott róla, hogy „régi jó barát volt Németországból, akinek sikerült még idejében Svájcba jönnie".

Ehelyütt ismét meg kell jegyezni: Werner Kemper és barátai pontosan tudták, hogy Rudolf Roessler minden tőlük érkező információt továbbad a svájci hírszerző szolgálatnak, majd később – 1942 őszétől – közvetlenül Radó csoportjának és ilyen módon Moszkvának is.

Angelika von Parchim és Maria Kalussy ezzel szemben azt hitték, hogy csak Svájcnak és a nyugati szövetségeseknek „dolgoznak". Csak a háború után tudták meg Rudolf Roesslertől, hogy az OKW/OKH berlini távíróközpontjából származó anyagaikat ez az ember a szovjet titkosszolgálatnak is eljuttatta.

A két híradós kisegítőnő nem tudta, milyen úton jutottak el jelentéseik Svájcba, míg Roesslerrel nem beszéltek. Ez annak idején, a háborúban nem is érdekelte őket.

Kemper átnézte az OKW/OKH távíróközpontjából kapott tekercseket, és kivonatot készített a titkos parancsnoki ügyek összeolvasó-szalagjaiból. Ezt a „zsákmányt" is hivatalos futárok vitték Svájcba. Kemper, az AHA tisztje, nagyon kevés teljes táviratot ragasztott fel a tekercsekből. A híradós kisegítőnők kapcsolattisztje témakörönként foglalta össze a szövegeket, és a kivonatot aztán írógéppel, közönséges géppapírra írta. Ilyen esetekben az egész elsőrendű titkosszolgálati dosszié lett Roessler számára.

Ugyanilyen szerkesztői munkát végzett néha Kemper eredeti táviratok vagy másolatok birtokában is, amelyeket a

két híradós kisegítőnő szállított neki. Mindannyiszor így járt el, amikor a jelentések fedték egymást, újabb táviratok miatt elavultak vagy témájuk – olykor ez is előfordult – „érdektelen" volt Roessler számára (például a német haditengerészet hadműveletei a Csendes-óceánon).

A futármódszer jól működött, és teljesen veszélytelen volt. A háború alatt a szerző maga is több ízben utazott Bukarestbe – mint annak idején glosszáiban nevezte – az OKW/OKH futárosztályának „különleges küldetésben járó kézbesítőjeként". A „szigorúan titkos" futárcsomag, néhány katonai okmányon kívül (a romániai titkos géptávírók új rejtjelkulcsa), magánküldeményekből állt (például civil ruha, amelyet terjedelme miatt nem lehetett és tilos is volt tábori postával küldeni).

19, 20 Ez a dokumentum, amelyet a könyvben többször említett Otto Köllner ezredes írt alá, valóságos varázsvesszőnek bizonyult a szerző kezében. Noha érvényét 1945 áprilisában kisebb területre korlátozták (ld. az igazolvány hátoldalát), Ruland akadálytalanul mozoghatott vele egész Németországban, mert – az elülső oldal szövege láttán – egyetlen járőrtisztnek sem jutott eszébe, hogy megfordítsa az igazolványt. A szerző akadálytalanul igénybe vehetett polgári gyorsvonatokat, amelyeken egyébként a véderő tagjai csak külön engedéllyel utazhattak. Ilyen módon családtagjait is meglátogathatta Nyugat- és Dél-Németországban. A háború utolsó napjaiban – amelyeket mint a legendás (a valóságban nem létező) „Alpesi erőd" híradástechnikai különítményének tagja a hegyek között élt át – még a mozgó rögtönítélő bíróságok is elfogadták ezt az igazolványt, pedig azok többnyire nem sokat teketóriáztak, és nagyon sok katonát, akinek a papírjait nem találták rendben, gyorsított eljárással halálra ítéltek és a helyszínen agyonlőttek vagy felakasztottak. A neki tulajdonított „fontosság" ma meglehetősen túlzottnak tetszik a szerző számára. De Köllner ezredes, aki különös jóindulattal viseltetett Bernd Ruland iránt, tudta, milyen sokat ér a nyomatékos fogalmazás. A szerző előtt teljesen ismeretlen Dannecker ezredes, aki a két kiegészítést aláírta, nyilván abban a hitben volt, hogy Ruland őrmesternek hadifontosságú feladatai vannak...
1945 áprilisában egy másik ezredes még törzsőrmesterré, majd egy tábornok – „különleges körültekintéséért" – hadnaggyá léptette elő a fent ne-

Oberkommando des Heeres (Chef H Rüst u. BdE)
Abt. Heeresnachrichtenverbindungen

B e s c h e i n i g u n g .

Es wird gebeten, den Wachtmeister Bernd R u l a n d unbehindert reisen zu lassen und dafür Sorge zu tragen, daß er seine Dienststelle unter allen Umständen wieder erreicht.

Wm. Bernd R u l a n d ist Spezialist der Nachrichtentruppe, mit Sonderaufgaben betraut und hier unentbehrlich.

Berlin, den 13. September 1944

Oberst u. Abt. Chef

O.U., den 4. 4. 1945

Umstehende Bescheinigung gilt auch für eine Reise von Bad Berka nach Berlin und vom dort aus in den neuen Einsatzraum. Wm. Ruland wird im neuen Einsatzraum unbedingt als Spezialist der Nachrichtentruppe gebraucht. H. darf lt Verfg. Chef/Abt/Ag. N vom 1.2.45 zu keinerlei Einsätzen außerhalb des OKH herangezogen werden.

Oberst

O.U., den 11. 4. 1945

Die Gültigkeit umstehender Bescheinigung wird erweitert für Reisen im Raum Wiesbaden und Oberbayern.

Oberst und Kdt. H.Qu.

vezettet (amit a kitüntetett, a hivatalos okmányok ellenére, sem vett természetesen komolyan). Egyébként a „különleges körültekintés" két hónappal azelőtt még szabotázsnak minősült volna – végzetes következményekkel.

Visszautazáskor kilencvenkilenc százalékban (!) magánpostát továbbítottunk. Kis csomagokban cigarettát, csokoládét, bonbont, lekvárt. Ilyen finomságokat nem engedtek kivinni Romániából. A katonáknak és tiszteknek, akik hazaküldték, jó összeköttetéseik voltak a Wehrmacht bukaresti futárrészlegénél. A futárzsákokba gyömöszölt kisebb-nagyobb csomagokat visszaúton Berlin felé, a bécsi Westbahnhof postahivatalában feladtuk a Nagynémet Birodalomban élő címzetteknek. A portót, megtoldva a „szállítási hozzájárulás" csekély összegével, a Bukarestből Bécsbe való biztonságos továbbításért, román valutában kaptuk meg (amiért nagyvonalúan vásárolhattunk magunknak). Bécsben birodalmi márkával fizettük a portót.

Így mindkét fél jól járt: a véderő Bukarestben szolgálatot teljesítő tagjai biztos kezekben tudták küldeményeiket, a futároknak pedig elegendő pénzük volt saját óhajaik kielégítésére.

A bukaresti futárok azonban – főként 1944 második felében, amikor már előrevetítette árnyékát a közelgő katasztrófa – készpénzt, ékszert és értékes műtárgyakat is vittek Romániában élő németektől Németországba – ellenőrzés nélkül.

Futárok, akár vonaton, akár gépkocsin utaztak, semmit sem kockáztattak. Így volt ez a hivatalos futárszolgálatban Németország és Svájc között is.

A Külügyminisztérium futárai eleve diplomáciai védettséget élveztek, amit kollégáik az Abwehrnél némi ügyeskedéssel ugyancsak kivívtak maguknak.

Az Abwehr svájci „háborús szervezetét" (Kriegsorganisation Schweiz – KO Schweiz)[112] – hasonlóan a többi semleges országban szolgálatot teljesítő háborús szervezethez – nem csatolták hivatalosan a berni német diplomáciai képviselethez, hanem álcázva építették be a német követségbe.

Egy-egy KO Abwehr-tisztjei hamis címek, fiktív szolgálati beosztások mögé rejtőztek. Egy Abwehr-őrnagy például követségi tanácsossá lépett elő, egy alacsonyabb rangban

levő pedig, teszem azt, segédhivatali igazgató lett. Ezzel a módszerrel – amiről egyébként a fogadó ország többnyire tudott, de hivatalosan nem vett tudomásul – a KO-ban levő uraknak, akárcsak a katonai attaséknak, természetesen diplomata-útlevelük volt, és élvezték a megfelelő kiváltságokat. Az Abwehr futárai és a katonai attasék civilben utaztak, és poggyászuk mindkét oldalon tabu volt a vámtisztviselők számára. A hivatalos futárút nyújtotta a legtökéletesebb biztonságot.

A diplomáciai védettség oltalmát élvező futárokon kívül olykor „közönséges" utasok is vittek híreket Svájcba: német üzletemberek és gyárosok, gyógykezelésre utazó betegek; szabadságos katonák, akik Davosba utazhattak; Berlinben dolgozó svájci újságírók.

A csomagellenőrzés a határon nem volt olyan alapos, hogy ne adódhattak volna biztos rejtekhelyek, és a szabályos útiokmányokkal utazókat igen ritkán motozták meg.

Az ilyen „alkalmi futárok" nem vittek természetesen terjedelmes csomagokat, hanem ártalmatlan és némi találékonysággal könnyűszerrel, biztonságosan elrejthető leveleket. Akinek olyan szerencséje volt, hogy azokban az években Svájcba utazhatott, boldogan tett szolgálatot azoknak, akik nem részesülhettek ebben a kiváltságban...

A német gazdasági élet néhány képviselőjének és a védelem egyes tisztjeinek kivételével a Svájcba utazók azt hitték, hogy magánlevelekről van szó. Valamennyien, beavatottak és mit sem sejtők, egyaránt postára adták a leveleket. A címek többnyire azonosak voltak a külügyi és az Abwehr-futárokra bízott küldeményeken szereplőkkel.

1940 közepétől 1943 végéig akadt még egy futár, aki információkat továbbított Svájcba: a Berlin és Bázel Badeni pályaudvara között 1944-ig rendszeresen közlekedő D—1—D—2 gyorsvonatpár[113] egyik hálókocsi-kalauza is Kemper segítőtársa volt. Ez a vasutas ugyancsak Svájcban dobta postaládába a rábízott leveleket.

A hálókocsi-kalauz – régi szociáldemokrata – beavatott

volt, és tudta, mit visz a birodalmi fővárosból Svájcba. Werner Kemper, aki „ügynöknőjének", Angelika von Parchimnak édesapja révén ismerkedett meg a vasutassal, körülbelül hatnaponként adott át neki egy levelet a berlini Anhalti pályaudvar előtt.

●

1941. április 26-tól (az első adás napjától) a rádió még egy további – korántsem a legfontosabb – út volt, amelyen a hírek Berlinből Luzernba, Roesslerhez jutottak. Ennek a hírközlési technikának lehetősége is sok találgatásra adott alkalmat.

Minden eddigi találgatás és hipotézis téves. A bonyolultnak látszó dolog megoldása ezúttal is egyszerű.

A minduntalan újra és újra felbukkanó feltevés, hogy Roesslernek volt egy rádióberendezése, amellyel a Berlinből (sőt egyenesen a vezéri főhadiszállásról) származó jelentéseket vette, illetve kérdéseket intézett informátoraihoz, már csak azért is tarthatatlan, mert Roessler semmit sem értett technikai dolgokhoz. Christian Schneider (Taylor), akiről azt állítják, hogy ő látta el adó-vevő készülékkel Lucyt, és ő tanította meg a rádiózás mesterségére, műszaki téren laikus volt.

Elméletben természetesen ez is járható út lehetett volna: közvetlen összeköttetés Rudolf Roessler és egy Berlin közelében működő katonai adó között. A rádiótáviratokat mindkét irányban Wehrmacht-kóddal lehetett volna rejtjelezni, és az üzem háborítatlanul működött volna. A Fritz Thiele tábornoknak alárendelt német rádiófelderítés (OKW-WNV/Fu III.) buzgón (és többnyire sikeresen) kutatott illegális adók után, de sohasem jutott volna eszébe hivatalos Wehrmacht-adókra gyanakodni, vagy netán még ellenőrizni is őket. A WNV rádióosztály (WNV/Fu), amelytől a

Wehrmacht-adók a frekvenciákat kapták, „felügyeletet" gyakorolt ugyan, de csak technikai értelemben.

„Roessler minden bizonnyal nem maga továbbította és vette a táviratokat – írja Radó Sándor. – Volt olyan feltevés, hogy valamilyen hivatalos szerv adó-vevő készülékét használta." (Radó 215. l.)

„Volt olyan feltevés?" Radó nyilván azt akarja mondani: „feltételeztük" – mármint ő és Dóra rádiósai. A berlini Bendlerstrasséról Roessler luzerni íróasztalára juttatott híranyag kis hányadára mindenesetre helytálló ez a feltevés.

1941. április végétől 1944. május végéig rádión továbbították Svájcba a különösen fontos – például a sürgős határidejű – információkat. Ilyen titkos értesüléseket csak valóban sürgős esetekben bíztak az éter hullámaira. Ez érvényes a Berlinből származó hírekre, majd később (1942. november végétől), még ritkábban, azokra a kérdésekre is, amelyek Radó és Roessler útján érkeztek Kemperhez a moszkvai Direktortól.

Három év alatt mindössze százhetvenegy jelentés ment rádión Berlinből Svájcba. Werner Kemper, az AHA őrnagya, és vele a két híradós kisegítőnő Berlinben körülbelül harminc kérdést kapott ez idő alatt rádiógram útján.

Elsősorban technikai kérdések akadályozták az élénkebb rádióforgalmat Berlin és Svájc között: a berlini adó, amelynek készüléke a Bendlerstrassén működött, az OKW/OKH berlini parancsnokságainak egyik híradástechnikai eszköze volt. Gyakran változó Wehrmacht-jelkulccsal működött. A Lucynak dolgozó állomás Svájcban viszont az AA-kódot, a Külügyminisztérium jelkulcsát használta. Ez a berni német követség adója volt.[114]

Klaus von Greynitz külügyminisztériumi előadó követségi tanácsos, Kemper őrnagy jó barátja jól ismert egy hivatalnokot, aki a Külügyminisztérium rádióállomásán dolgozott. A diplomata tőle kapta meg mindenkor a Wilhelmstrasse legújabb kódját,[115] Kempertől ez a kód Klaus

Arentz* tizedeshez került, aki a Bendlerstrasse rádióállomásán dolgozott.

Ezzel a fontos jelkulcs-bizonylattal Arentz – civilben mérnök – a Kemper-hálózat fontos segítője lett. A véderő egyik adóján, a Külügyminisztérium kódjával juttatta el a berni német követség rádiója útján a legtitkosabb információkat Roesslernek.

A különlegesen sürgős információkat a követség rádiósa „Klaus" jelszóval telefonon adta tovább Roesslernek. A szabályos jelentéseket Lucy postán kapta meg Bernből.

Amikor az OKW berlini rádióállomásán dolgozó szakaszvezetőt 1942 végén előléptették őrmesterré, majd néhány héttel később áthelyezték Franciaországba, a Külügyminisztérium rádiósa, aki addig csak a kódról gondoskodott, átvette a továbbítást is. Azontúl tehát közvetlenül mentek a hírek a berlini AA-adótól a berni AA-vevőállomásra és megfordítva. A korántsem kis mértékű illegális rádiózás Bernnel kockázatmentes volt.

Nem ismeretes, miképpen sikerült megnyerni Arentzet és a svájci német követség rádiósát a Kemper—Roessler csoport számára. Arra a kérdésre, hogyan lehetett beszervezni a berni német követség rádiósát – valószínűleg – dr. Hans Bernd Gisevius tudna elfogadható választ adni.

A volt kormánytanácsos 1940-től 1944-ig alkonzul és egyszersmind az OKW Külföldi Elhárítási Hivatalának összekötője volt a zürichi német konzulátuson. Fontos szerepet töltött be Svájcban mint a Hitlerrel szemben álló német ellenzék reprezentánsa is.

Allen Welsh Dullest, aki hivatalosan a „Roosevelt elnök különmegbízottja európai politikai kérdésekben" címet viselte, valójában azonban az amerikai titkosszolgálat, az OSS[116] svájci rezidentúra vezetője volt, Gisevius folyamatosan tájékoztatta a Hitler-ellenes ellenálló csoportokról. Dulles mint a titkosszolgálat embere „hadifontosságú munkát" végzett Bernben.[117]

Gisevius természetesen állandó kapcsolatban volt a berni német követséggel is, és Hans Oster Abwehr-tábornok elmozdításáig (1943 tavaszáig) gyakran tette meg az utat Zürich és Berlin között. Feltételezhető (magatartását ismerve természetes is), hogy mindkét irányba továbbított titkos információkat Ha Gisevius segített volna abban, hogy megbízható embert találjanak a német követség rádióállomásához, az csupán logikus következménye lenne Hitlerről és a Harmadik Birodalomról vallott nézeteinek...

A Szovjetunió kivételével (amellyel Bernnek nem voltak diplomáciai kapcsolatai), minden nagyobb állam svájci követségének saját rövidhullámú rádióadója volt, „ilyen adókkal – a PTT (a svájci posta) előírásait megszegve, de a diplomáciai védettség oltalma alatt – élénk adóforgalmat bonyolítottak le, és kétségtelenül katonai információkat is továbbítottak" – állítja Hans Rudolf Kurz ezredes.

Valóban: katonai információkat – Lucynak is.

„Öngyilkosság lett volna Berlinből táviratozni", erősíti meg von Schramm lovag, tekintettel a kitűnő teljesítményekre képes német rádiófelderítésre, amelynek főhadiszállása a birodalmi fővárosban volt.

Schramm – akárcsak más szerzők – illegális adókra gondol. Hogy összeesküvők és úgynevezett árulók viszonylag veszélytelenül hivatalos adókat használhattak, amelyekkel a rádiófelderítés lehallgató osztagai nem foglalkoztak – erre a lehetőségre jóformán senki sem gondolt. Hiszen a hivatalos berendezésekkel való visszaélés mindenféle előírással homlokegyenest ellenkezett... (Néhány olvasónak talán eszébe jut erről a vicc, hogy több német forradalom azért bukott meg, mert tilos volt a fűre lépni.)

Ha a német véderőnek valamilyen – elméletileg feltételezett – okból egy adója lett volna Svájcban (például von Ilsemann alezredesnek, a német követség katonai attaséjának saját rádióállomása), és ennek az adónak két vagy három rádiósa közül az egyik a hitleri rendszer követ-

kezetes ellensége: bizonyára sokkal több jelentés érkezik rádión Svájcba Roessler számára, mint a valóságban alkalmazott módszer segítségével.[118]

●

A berlini híranyag túlnyomó része a kombinált telefon- és futárúton jutott el Milánón keresztül Luzernba.

E tárgyban csupán kiegészíteni lehet egy már ismert tényt. Wilhelm von Schramm lovag és Radó Sándor is ismeri az utat, amelyről szó lesz, mégpedig dr. Xaver Schnieper révén, aki röviddel a háború előtt megnyerte a svájci hírszerző szolgálatnak legközelebbi barátját, Rudolf Roesslert. A svájci televízió 1966. május 15-én és 22-én úgynevezett „pódiumbeszélgetést" sugárzott Accoce és Quet *A háborút Svájcban nyerték meg* című könyvéről. Schnieper akkor így nyilatkozott:

„Az információkat telefonon, a véderő egyik szolgálati vonalán adták le Milánónak, és onnan futárok vitték Luzernba, a Gotthard-vasúton. Moszkva kérdései, amelyekre Berlinből vártak választ, ugyanezt az utat járták meg, csak ellenkező irányban."

Schnieper a tényeknek megfelelő kijelentését Schrammmal folytatott személyes beszélgetésében még egyszer megerősítette.[119]

Radó Sándor szerint valószínűleg arról a két futárról van szó, akikről Roessler beszélt letartóztatásakor 1944 májusában.[120] A feltevés, hogy a két futár valóban a gyanított két személy, minden bizonnyal helyes.

Radó pontosan leírja, hogyan utaztak a futárok Milánóból Luzernba:

„A negyedóránként Olaszországba robogó vagy onnan jövő német tehergyorsvonatok ehhez elég lehetőséget adtak."[121]

Első hallásra hihetetlen, amit Radó a járatok gyakorisá-

gáról ír. A svájci átmenőforgalomban azonban valójában még több német vonat haladt át a Gotthard-szakaszon.

A német ellátóvonatok 1941-ben olyan rekordot állítottak fel, amely csak 1970-ben dőlt meg.

Az európai észak—déli irányú forgalom klasszikus tranzitszakaszán már röviddel a háború kitörése után jelentősen emelkedett – nettó tonnákban és az áthaladó szerelvények számában kifejezve – a szállítások volumene.[122] Ez mindenekelőtt az Olaszország és Németország között 1940. február 24-én létrejött, és 1940. június 18-án már meghosszabbított és bővített gazdasági szerződés egyik következménye volt.[123]

Naponta legkevesebb negyven szerelvény, egyenként körülbelül 40–50 tehervagonnal, összesen 3000 tonna áruval haladt át a Gotthard-szakaszon, észak—déli irányban. Rekordnapokon (főként 1941-ben) az is előfordult, hogy százötven szerelvény haladt át Svájcon, 12 000 tonna áruval megrakva. A vonatok aztán majdnem üresen visszsa is mentek. A két irányban ez összesen napi háromszáz vonatnak felel meg.[124]

Noha a Brenner-szakasz volt a tulajdonképpeni „stratégiai" útvonal, 1941-től – a „gazdasági szerelvényeken" kívül – a német Afrika-hadtest és később az olaszországi német csapatok ellátóvonatai is igénybe vették a Gotthard-alagutat.[125]

„Sok svájci figyelte nyugtalanul ezt a tranzitforgalmat Németországgal – állapítja meg Jon Kimche.[126] – Az angolok kifejezetten boldogtalanok voltak. Guisan tábornok azonban felismerte a lehetőséget, ami a svájci közlekedési hálózattól való német–olasz függőségből adódott."[127]

A legtöbb tranzitszállítmány fő rakománya szén volt. Mivel a svájci hatóságok a német nyomás ellenére sem engedtek át korlátlan mennyiségben fegyvert és lőszert, az ilyen rakományt nagyon gyakran szénréteg alá rejtették, és így álcázva vitték át a Gotthard-alagúton. Senki

sem tudja, hogy az ilyen szállítmányok árubevallásai hány alkalommal nem feleltek meg a valóságnak...

És ezekkel a szerelvényekkel jutottak el Roesslerhez a Berlinből telefonon Milánóba továbbított jelentések, amelyeket Werner Kemper az általános hadsereghivatalban gyűjtött.

Kemper, aki mindvégig kitűnt szokatlan szorgalmával, példamutató energiájával, és tulajdonképpeni szolgálata mellett fáradhatatlanul gondoskodott az illegális hírközlésről is, a Bendlerstrassén, hivatali szobájában minden második este telefonba diktálta Milánónak a jelentéseket. Időnként segítségére volt egy tizedes, Kemper osztályának küldönce. Ismeretségük még abból a rövid időből származott, amikor Kemper jogot tanult.

A drót másik végén, Milánóban, egy őrvezető és egy őrmester ült. Mindketten a véderő egyik szállításvezetőségének törzséhez tartoztak.[128] Gyakran kellett telefonbeszélgetéseket folytatniuk, éjjel és nappal, a legkülönbözőbb parancsnokságokkal, úgyhogy hosszú beszélgetéseik Berlinnel semmiféle gyanút nem keltettek (már csak azért sem, mert a véderő milánói telefonközpontjában szolgálatot teljesítő katonák, majd később az őket felváltó híradós kisegítőnők egyáltalán nem törődtek azzal, hogy ki kivel és milyen hosszú ideig beszél).[129]

Ma már nem deríthető ki, miképpen nyerte meg magának Kemper két milánói segítőtársát. Valószínűleg őket is még a háborút megelőző időkből ismerte. Mindketten diplomás emberek és tökéletes gyorsírók voltak, feltehető, hogy a gyorsírás művészetét tanulmányaikhoz sajátították el, hogy szó szerint leírhassanak fontos előadásokat.

A gyorsírásban rögzített berlini telefonjelentéseket Kemper milánói segítőtársai azután géppel semleges levélpapírra írták át.

Az őrmesteren és az őrvezetőn kívül (akik Kemper telefonjelentéseit vették) Kemper hálózatának négy további tagja teljesített Olaszországban katonai szolgálatot.

A milánói szállításparancsnoksághoz tartozott ugyanis az az egység, amely a szállítmánykísérő különítményeket adta.[130] Ezek a katonák „őrizték" a német tranzitvonatokat a svájci útszakaszon.

Az őrök közül négy Kemper titkos segítőtársa volt. Rendszeres váltásban működtek Roessler futáraiként Milánó és Luzern között. A tehervonatokat kísérő német katonákat nem ellenőrizték, sem az olasz–svájci, sem a svájci–német határon.[131] A német Wehrmacht-szállítmányok „őrei" Svájcon átutazóban általában nem viseltek egyenruhát. A néhány (ismeretlen okból) előfordult kivétel csak erősíti a szabályt, amelyben Németország Svájccal megállapodott.

Hogy a négy Gotthard-futárt hogyan sikerült Milánóba csempészni, arra kézenfekvő magyarázatot ad Kemper beosztása Berlinben, a Bendlerstrassén, az általános hadsereghivatalban. Összeköttetései révén lehetősége volt, hogy feltűnés nélkül, kívánságai szerint szervezzen meg áthelyezéseket.

Az a kérdés ellenben, hogy miképp nyerték meg a négy futárt a Kemper-csoport számára, valószínűleg válasz nélkül marad, hacsak az egykori katonák valamelyike nem jelentkezik.

Minden elővigyázatosság, a legszigorúbb diszkréció és az új emberek megbízhatóságáért vállalt baráti kezességek ellenére, a Kempert és munkatársait segítők körének minden további bővítése újabb nagy veszélyeket rejtett magában, és növelte a kockázatot. Mindezt nem lehetett csupán idealizmussal, intelligenciával, ötletgazdagsággal, körültekintéssel és bizalommal megvalósítani.

Még egyszer hangsúlyozzuk: mindenekfölött nagy szerencse kellett a sikerhez. És a szerencse szinte érthetetlen bőkezűséggel szegődött mindazok mellé, akik mint Roessler hírszállítói – és ezzel Svájc és a Szovjetunió segítőtársai – a maguk módján, lehetőségeivel és eszközeivel harcoltak Hitler ellen.

Ehelyütt ismét emlékeztetni kell arra, milyen veszélyes volt minden, amit Németországból Roessler hírszolgálatának tettek. Hitler következetes ellenségei látszólagos higgadtságuk ellenére a leleplezéstől és a haláltól való állandó rettegésben éltek. A rokonokért és a barátokért érzett aggodalom is nyomasztotta őket. Olyanok voltak, mint az űzött vad. Sok előre kiszámíthatatlan körülmény szüntelen feszültséget teremtett: hiszen bármelyik pillanatban bekövetkezhetett a katasztrófa. Állandó stresszben éltek (ahogyan ma az akkori szüntelen megterhelést neveznénk).

Mindenekelőtt azt kell még egyszer hangsúlyozni, hogy Roessler németországi csoportja teljesen önzetlenül, csak idealista és hazafias indítékokból cselekedett. Nem kaptak anyagi ellenszolgáltatást, de végeredményben még eszmei jutalmat, köszönetet, elismerést sem, sőt bátorító visszhangot is alig. Az effajta visszhangot csak Dóra hallhatta Genfben, és ez olykor Lucyhoz is eljutott, Kemperhez és barátaihoz már csak egészen ritkán, a csoport két legfontosabb tagjához, a híradóközpont két kisegítőnőjéhez a Bendlerstrasséra pedig szinte sohasem.

21, 22 Távirat a vezéri főhadiszállásról (eredetije a szerző birtokában). Ezt a legmagasabb sürgősségi fokozatú, de titkosjelzés nélkül érkezett táviratot a vezéri főhadiszállásról (hivójel:WNOF) az OKW/OKH berlini távíróközpontja (HOKW) 20 óra 35 perckor vette és 23 óra 40 percig – tehát jelentős késedelemmel – továbbította valamennyi címzettnek („továbbítva HURX-nek" – lásd a következő oldalon, fenn).

Ennek az a magyarázata, hogy akkor este minden a feje tetejére állt a távíróközpontban: a tisztázatlan helyzetben – amikor az is kérdéses lehetett, hogy a távirat valódi, azaz hiteles-e – érthető idegesség uralkodott, és amúgy is rendkívül sok volt a munka.

A berlini távírásznők hivatalos feljegyzésein kívül, néhány vétel nyugtázását is felragasztották hozzá (noha erre tulajdonképpen nem volt szükség). Ilyen például a hátoldalon az utolsó: „++ +2305 Ein FFR WNOF 1336 Schaub HDVT ++". Jelentése: „Rendben vettem

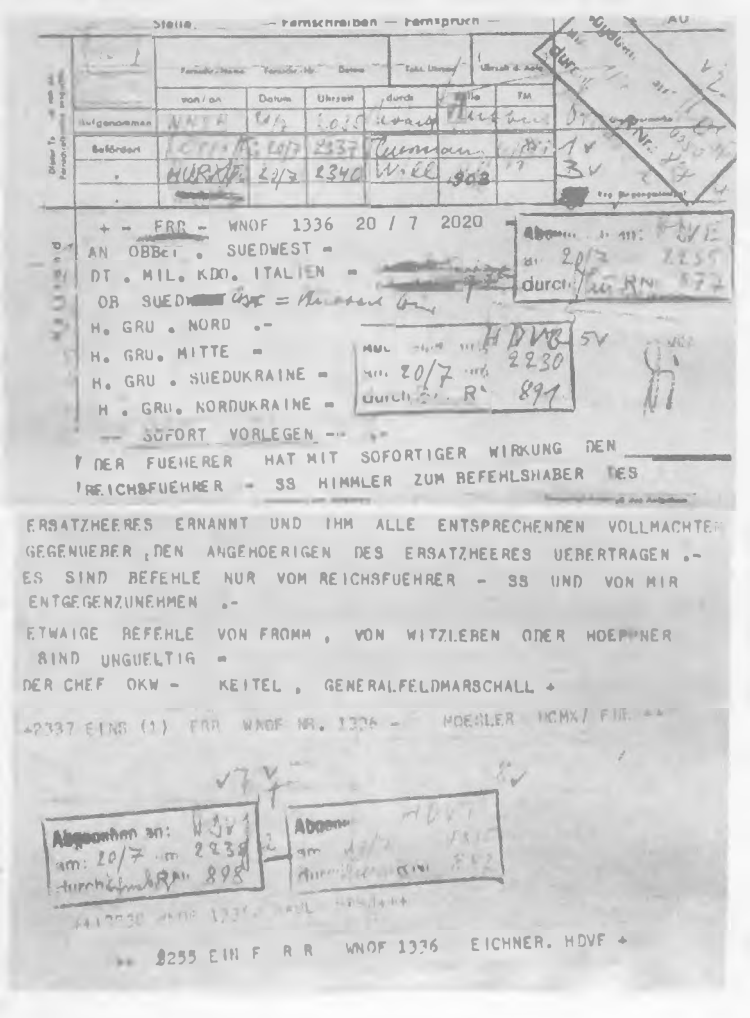

Stelle. — Fernschreiben — Fernspruch — AU

	von / an	Datum	Uhrzeit	durch	Stelle	FM
Aufgenommen	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Befördert	[illegible]	20/7	2337	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	20/7	2340	[illegible]	[illegible]	[illegible]

+ - FRR - WNOF 1336 20 / 7 2020 -

AN OBBEF . SUEDWEST -

DT . MIL. KDO. ITALIEN -

OB SUED[illegible] = [illegible]

H. GRU . NORD .-

H. GRU. MITTE -

H. GRU . SUEDUKRAINE -

H . GRU. NORDUKRAINE -

-- SOFORT VORLEGEN -- .-

DER FUEHERER HAT MIT SOFORTIGER WIRKUNG DEN REICHSFUEHRER - SS HIMMLER ZUM BEFEHLSHABER DES ERSATZHEERES ERNANNT UND IHM ALLE ENTSPRECHENDEN VOLLMACHTEN GEGENUEBER ,DEN ANGEHOERIGEN DES ERSATZHEERES UEBERTRAGEN .- ES SIND BEFEHLE NUR VOM REICHSFUEHRER - SS UND VON MIR ENTGEGENZUNEHMEN .-

ETWAIGE BEFEHLE VON FROMM , VON WITZLEBEN ODER HOEPPNER SIND UNGUELTIG -

DER CHEF OKW - KEITEL , GENERALFELDMARSCHALL +

+2337 EINS (1) FRR WNOF NR. 1336 - MOESLER HCMX/ FIR +

Abgesehen an: [illegible] am: 20/7 um 2238 durch [illegible] RN 898

Abgesehen [illegible] am [illegible] durch [illegible] RN [illegible]

[illegible] WNOF 1336 [illegible]

++ 2255 EIN F R R WNOF 1336 EICHNER. HDVF +

23 óra 05 perckor a WNOF 1336 számú FFR (sürgős) táviratát. Schaub, a HDVT géptávíró-állomásának távírásza." A nyugtázás szalagja fölött halványan látható „leadva HDVT-nek"-bélyegzőn „RNr."-jelzéssel annak a tekercsnek a száma (Rollennummer) látható, amely az OKW/OKH berlini távíróközpontjából a HDVT-nek továbbított távirat összeolvasó-szalagját tartalmazza.

A Gotthard-vasútvonalon utazgató négy futár rendes borítékban vitte magával az információkat Milánóból Luzernba. Ott a küldeményt postaládába dobták vagy átadták Roessler egy barátjának (sőt néhányszor Roesslernek magának).

Igen nagy a valószínűsége annak, hogy e katonákon kívül, más „különleges küldetésben járó futárok" is akadtak Milánó és Luzern között.[132]

Itt is nyitva marad néhány részletkérdés. A hiánytalan válaszoknak nincs ugyan jelentőségük, de teljesebbé tehetnék a képet. Dr. Xaver Schniepernek talán lesz még némi mondanivalója a Milánó és Luzern között működő futárszolgálatról.[133]

A szerző abban is reménykedik, hogy a hat „milánói" közül néhány még életben van, és e kiadvány nyomán jelentkezik majd.

Hogy a Kempernek szóló kérdéseket, amelyeknek ellenkező irányban kellett megtenniük az utat (Luzernból Milánón át Berlinbe), miképpen adták át a futároknak, az többé-kevésbé rekonstruálható: Roessler vagy megbízottja akkor adta át írásban a futároknak a Kempernek szánt kérdéseket, amikor Luzernban a Milánóból hozott leveleket átvette.

●

A Berlinből Luzernba való hírtovábbítás különféle módszereinek végső mérlege:

a hírek több mint hatvan százalékát telefonon adták le Milánóba, és onnan futárok vitték vonaton Luzernba;

az anyag tizenöt százaléka állandó futárok közvetítésével jutott el Rudolf Roesslerhez;

valamennyi információ négy százaléka rádión érte el Svájcot;

ugyancsak négy százalék talált utat alkalmi futárok segítségével Lucyhoz;

a jelentések három-négy százalékát – tehát a legkisebb részét – a Deutsche Reichsbahn, a Német Birodalmi Vasút alkalmazottai juttatták el Roesslerhez.

A hírközlés itt felsorolt öt eszközén és útján kívül más valóban nem állt a „Roessler-vonal" rendelkezésére Berlin és Luzern között.

Ha a százalékokat összeadjuk, marad még kereken tizenhárom százalék. Ez a „hiány" Roessler adataiban azzal magyarázható, hogy Lucy természetesen nem tudott a háború után matematikai pontosságú, statisztikai módszerekkel kiszámított százalékarányokat megadni a két volt híradós kisegítőnőnek, Angelika von Parchimnak és Maria Kalussynak.

Lehetséges természetesen még egy magyarázat: Werner Kemperen, baráti körén és a két híradós kisegítőnőn kívül volt Roesslernek Németországban még egy további, gyéren csordogáló hírforrása is: tisztek, minisztériumi tisztviselők vagy gazdasági szakemberek. Hasonlóan ahhoz, ahogyan Kemper megtalálta vagy megteremtette az útját, ők is átcsempészhették híreiket Roesslerhez Svájcba.

Elméletben lehetséges, hogy épp ez a hiányzó tizenhárom százalék a kimutatásban, amelyet Roessler két, vitán felül legfontosabb informátorával ismertetett. Az is elképzelhető, hogy a Német Birodalomból kapott hírek összegéből levonta a tizenhárom százalékot.

●

Rudolf Roessler számára minden hír Berlinből érkezett. Ez a város – valamennyi birodalmi minisztériumnak, hatóságok és katonai parancsnokságok százainak a székhelye – volt neki a központ. Ezt a híradástechnikai csomópontot, kilépvén a látszatra elvont-névtelen valóságból, Werner

Kemper, az általános hadsereghivatal őrnagya személyesítette meg.

Kemper inkább remélt, mintsem pontosan kielemzett számítása bevált: a Bendlerstrasse, az OKW/OKH távíróközpontja lett és maradt legfontosabb és legkiadósabb hírforrása.

És éppen itt – pontosan: a titkos szobában (G-Raum), ahol a titkos parancsnoki ügyek és a főnöki ügyek géptávírói kattogtak – dolgozott a híradós kisegítőnők tömegében a két lány, aki oly kiemelkedő szerepet töltött be a Kemper–Roessler hálózatban: Angelika von Parchim és Maria Kalussy.

Nagy körültekintéssel, intelligenciával, bátorsággal és szinte férfias hidegvérrel gyűjtötték több mint három éven át a titkos híreket, olyan mennyiségben, hogy – csak eszmei indítékokkal magyarázható – „áruló" tevékenységük minden túlzás nélkül minősíthető csúcsteljesítménynek a titkosszolgálati tevékenység történetében.

●

Híradós kisegítőnőink, bajtársnőikkel együtt, akik a védelmi más parancsnokságain dolgoztak a birodalom fővárosában, a Düppel-táborban laktak Berlin-Zehlendorfban. A közel kétezer ott élő lány, főként a háború utolsó két évében, igen nagy szabadságot élvezett. Gyorsvasúton közlekedtek oda-vissza szállásuk, a Düppel-tábor és „a város" között.

Sok kisegítőnőnknek később még könnyebb és kellemesebb lett a helyzete: a berliniek 1944 elejétől otthon lakhattak. Aki esetleg rokonoknál kapott szállást a birodalmi fővárosban, ugyancsak megszabadult a táborélettől.

Már a vasúton is szóba elegyedhettek bárkivel. Ha eltávozást kaptak a városba, ami gyakran kijárt nekik, szabadon mozoghattak Berlinben: kávéházba, színházba,

moziba mehettek. Gyakran kaptak eltávozást éjszakára – hiszen szerelem is volt a világon. Sok lány hordott a táskájában selyemharisnyát és civil fehérneműt, amivel meglehetősen sűrűn cserélték fel szürke pamut Wehrmacht-alsóneműjüket és kiábrándító harisnyájukat...

A véderő főparancsnokságának 1942. március 3-i utasításából:

Az ellenséges propaganda hitvány híresztelések és rágalmak terjesztésével máris megkísérelte aláásni a híradós kisegítőnők tekintélyét. Az ellenség suttogó propagandája holmi bakasáriknak vagy férfias amazonoknak próbálja ábrázolni ezeket a leányokat. Szükséges-e hangoztatni, hogy mi, katonák, kötelesek vagyunk ez ellen megvédeni ezeknek a német lányoknak a becsületét? Nem kifogásolható természetesen, ha a katonahumor „Blitzmädel" névvel illeti őket („villámlányok" — a híradósok villámjelvényéről).

De ha bárki megkockáztatná, hogy kétértelmű vicceket gyártson és becsmérlő megjegyzéseket tegyen a híradós kisegítőnőkről, remélhetőleg mindenütt akadnak erélyes bajtársak, akik keményen fellépnek az ilyenek ellen. (...)

Angelika és Maria gyakran változó helyeken találkozott kapcsolatával, Werner Kemperrel, akinek – minden szolgálat után – átadta anyagait: többnyire a magasvasút állatkerti megállójánál, néha a Bristol (Kurfüstendamm), vagy a Trumpf kávéházban (a Gedächtniskirche közelében), esetleg Aschingernél az Állatkert mellett, és nagy ritkán a Tirpitzufer egyik autóbuszmegállójában. Az is előfordult, hogy Kemper Neu Westend-i lakásán adták át az anyagaikat.

Egészen más volt a helyzet a vezéri főhadiszálláson (fedő-

neve: Wolfschanze) a kelet-poroszországi Rastenburg mellett. Azok a katonák, akik itt a hírforgalmat ellátták, szigorú elszigeteltségben éltek – akárcsak a tisztek, akik szinte remete módra látták el szolgálatukat, és éjjel-nappal ugrásra készen álltak. „A vezéri főhadiszállás egy kolostor és egy koncentrációs tábor keveréke volt" – így jellemezte Alfred Jodl vezérezredes, a véderő vezetési törzsének főnöke a nürnbergi nemzetközi katonai bíróság előtt.

A vezéri főhadiszállás (FHQu) az I. és a II. számú belső zárt övezetből állt, amelyet további zárt területek és aknamezők vettek körül. Wilhelm von Schramm lovag, aki a főhadiszállást saját tapasztalataiból ismeri, így ír az ott szolgálatot teljesítő tisztek helyzetéről:

„Mivel a legtöbben csak az I. és a II. számú zárt övezet között közlekedtek illetve közlekedhettek, minden lépésüket szemmel tarthatták és könnyen ellenőrizhették. Ha valaki mégis titkos információkat akart volna kijuttatni innen, segítőtársakra és technikai segédeszközökre lett volna szüksége. Ez tartósan semmiképp sem maradhatott volna titokban. Legalábbis, ha ma kérdezik őket, ezt vallják egyöntetűen mindazok, akik ebből a körből még életben vannak. Az FHQu rádióforgalmát is ellenőrizték[134] tudomásunk szerint[135]".

Már e szigorú elzártság is lehetetlenné tette, hogy tisztek és katonák anyagot csempésszenek ki a Wolfschanze területéről – hacsak nem sikerül megnyerni a rendszeresen érkező és induló futárok egyikét. Schramm szerint azonban ez is csak igen rövid ideig működhetett volna. Nehezítette a dolgot, hogy a futárokat gyakran cserélték.

Volt még valami, ami nagyon megnehezítette, ha ugyan gyakorlatilag lehetetlenné nem tette volna a hírek illegális továbbítását. Az oroszországi hadjárat kezdetétől az 1944. november 20-i kiürítésig Hitlernek és vezérkarának fő tartózkodási helye a Wolfschanze volt, Rastenburg közelében, a kelet-poroszországi Görlitzi-erdőben.

Hitler azonban gyakran elhagyta ezt a főhadiszállást.

1942. július 16-tól november 1-ig, és 1943. február 17-től március 13-ig a Werwolfban tartózkodott, az ukrajnai főhadiszálláson, Vinnyicától északkeletre, egy erdőben. Időnként a berchtesgadeni Berghof is a Führer főhadiszállásául szolgált (körülbelül 1942 novemberétől a Werwolfban való második tartózkodásig). Hitler egyetlen alkalommal a Wolfschlucht II.-be is ellátogatott Berghofból: 1944. június 17-én – tizenegy nappal a szövetségesek normandiai partraszállása után – csupán egyetlen napra átrepült erre a főhadiszállásra Margial közelébe (nem messze Soissons-tól).

Hitler néha a berlini Birodalmi Kancelláriából is „vezetett" (például 1942. szeptember 27-től október 5-ig). A birodalmi fővárosból később (1944. december 10-től 1945. január 15-ig) az Adlerhorstba, a Bad Nauheim közelében berendezett főhadiszállására költözött. Ez idő alatt fulladt kudarcba Hitler kétségbeesett kísérlete, hogy az ardennes-i offenzívával visszafordítsa nyugaton a végzetet.

A főhadiszállások váltogatásának a legutolsó időkben már nem volt jelentősége, még ha netán továbbítottak volna is valamikor információkat Svájcon át Moszkvába, mert Radó Vörös Hármasa 1943 októbere óta hallgatott. Legfeljebb még a svájci hírszerző szolgálat használhatta volna az információkat.

Ha Roessler informátorai valóban a vezéri főhadiszálláson lettek volna, és részt vesznek minden áttelepülésben, emiatt jóval meghosszabbodott volna a hírek továbbításának útja (például az ukrajnai Werwolfból), már csak azért is, mert külön e célra összeköttetést kellett volna teremteni a vezéri főhadiszállás és a Bendlerstrasse, vagyis Werner Kemper között (és megfordítva).

Márpedig ilyen kapcsolat Kemper és valamelyik főhadiszállás között sohasem volt a Roesslernek szóló hírek szerzésében. Minden információ, akár a Wolfschanzéből, akár a Führer más főhadiszállásáról csakis az OKW/OKH

távíróközpontján át, a Bendlerstrasse híradó-bunkeréből érkezett Luzernba, Rudolf Roesslerhez.

De tételezzük fel mégis elméletileg, hogy Roesslernek minden nehézség ellenére, voltak hírszállító barátai a vezéri főhadiszálláson... Tekintettel Hitler helyváltoztatásaira, többnyire új futárokat, új technikai segítőtársakat kellett volna bekapcsolni, mindig más és más biztonsági előíráso-

---

23 A Walküre-távirat. A szerző birtokában levő dokumentumok egyike: a Walküre-parancs. Mertz von Quirnheim ezredes saját kezű aláírásával. A táviraton eredetileg csak annyit jeleztek: „Titkos parancsnoki ügy", és az „FFR" (Führer sürgős távirata) után a legmagasabb sürgősségi fokozatot jelző KR. Ezt a bélyegzőt a feladó nyomta a telexre. Az ügyeletes távírásztiszt és Hans Tegeder őrmester kiegészítésével lett belőle: „Titkos, vétel után titkos parancsnoki ügy."

Ennek híradástechnikai oka volt: nem minden katonai kerületi parancsnok rendelkezett automatikus rejtjelző, illetve desifrírozó géptávíróval, amely a másodperc törtrésze alatt tette át a szövegeket. Az időrabló „kézi" rejtjelzés megtakarítása végett gyakran alkalmazták ezt a „trükköt". Titkos jelzésű táviratokat ugyanis gyakran közönséges géptávírókon továbbítottak. Ezt a Walküre-táviratot elsőként Bécs (HPWN, XVII. katonai kerületi parancsnokság) kapta meg 21 óra 25 perckor – meglehetősen későn. Ennek okairól szó esik a könyvben. A jobb felső sarokban látható kézjeggyel („Ru"=Ruland – a távirat HOKW-száma és a távírásztisztnek való leadás dátuma és időpontja alatt) a szerző július 21-én látta el a telexet, tanúsítva, hogy ez a távirat a „megsemmisítendők" listáján szerepel.

Rendes körülmények között a feladók visszakapták a kéziratokat (és csak az összeolvasó-szalag jutott el a zúzdába). Ezeket a július 20-i feladókat azonban időközben agyonlőtték vagy letartóztatták. És sem a a honi hadsereg új parancsnoka, Heinrich Himmler vezérkarának a tagjai, sem a Gestapo hivatalnokai nem törődtek ezekkel a dokumentumokkal...

A vezéri főhadiszállásról érkezett távirat elülső oldalának bal felső sarkába a bekarikázott IV. számot a szerző írta rá később. Annyit jelent, hogy sorrendben ez a negyedik az összeesküvőknek abból az összesen 21 táviratából (vagy kéziratából), amely a szerző tulajdonában van, és időrendi sorrendben dokumentálja 1944. július 20. eseményeit.

Abgegeben

HDVS	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]				
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

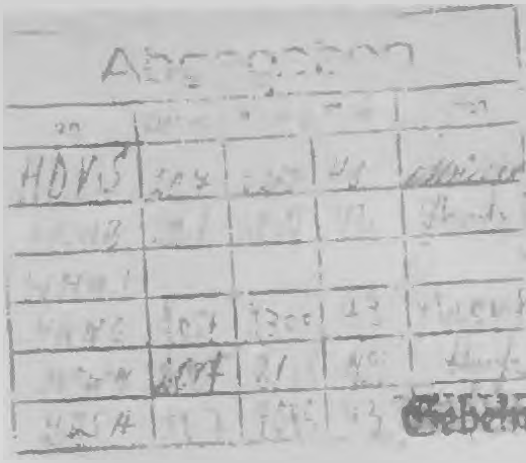

HOKW 02165
20. Juli 1944 1185

Geheim nach Eingang

Geheime Kommandosache

KR

Mit Inschriftenübermittlung
An
Stellv.Gen.Kdo.I - XIII
(II durch Kurier)
[illegible]
[illegible], Böhmen/Mähren

1552

1.) Walküre 2.Stufe für [illegible] Kdo.I - XIII, XVII, XVIII, XI, XII unter Rückgriff auf sämtliche Bestände des Feld- und Ersatzheeres notfalls einschl. der Bestände der Zeugämter und Parke.
X - Zeit 20.7. 18.00 Uhr

2.) Entnommene Waffen, Großgeräte und Kfz. der [illegible]-Bestände aus Zeugämtern und Parken sind sofort an AHA Stab Ib durch FS zu melden.

3.) Gliederung, Stärken und Aufkommensorte der aufgerufenen Einheiten sind bis 21.7. 12.00 Uhr durch KR-Fernsgarreiben an AHA Stab I zu melden.

4.) Die im [illegible] Böhmen/Mähren und [illegible] Gen.Gouv. getroffenen Maßnahmen sind entsprechend durchzuführen. Die aufgerufenen Einheiten sind gemäß Ziffer 3.) an AHA Stab I zum 21.7. 12.00 Uhr zu melden.

Nach Abgang:

AHA Stab I(1)	1. Ausf.	
I)	2. "	
Ib	3. "	
Jn 3	4. "	

OKH Chef H [illegible] und BdH
AHA Stab I Nr.4936 /4. g. Ges.v.20.7.
J. A.

kat kellett volna kijátszani, és új bizalmi embereket megnyerni. Ez végérvényesen megdönti a már különben is megcáfolt teóriát a vezéri főhadiszálláson működő adóról és luzerni ellenpárjáról.

És – mellékesen megjegyezve – miképpen lehetett volna megoldani, hogy a szigorúan ellenőrzött főhadiszállásokon mindenütt megbízható segítőtársak üljenek az adóbillentyűk, a géptávírók és a telefon-kapcsolótáblák mellett? A főhadiszállás egy-egy áttelepülésekor a híradástechnikai személyzet (távírászok, telefonosok, rádiósok, technikusok) többsége a helyén maradt, mert a Wehrmacht részeinek távíró- és telefonforgalma továbbra is a Wolfschanzén keresztül bonyolódott le, és valamennyi főhadiszállás – bárhol tartózkodott is Hitler törzskarával – mind személyi, mind műszaki szempontból mindenkor működőképes volt.

Mindezek a megállapítások nagyon valószínűtlenné teszik azt is, hogy a Viking-vonal valóban közvetlenül Hitler főhadiszállásán végződött. Hacsak nem akadt a Viking-vonalnak olyan embere, aki minden helyzetmegbeszélésen részt vett, a főhadiszállásról zavartalanul beszélhetett kapcsolatával, valakivel, aki Berlinben vagy másutt, a Wolfschanze központjából könnyen elérhető helyen ült, és onnan Svájcba továbbíthatta információit.

Ugyanezek voltak a technikai nehézségek, csupán jelentéktelen eltéréssel, a Zeppelinben, a szárazföldi haderő főparancsnokságának (OKH) főhadiszállásán, Zossen mellett, Berlintől délre; és az OKH kelet-poroszországi tábori főhadiszállásán (Fritzben, későbbi fedőnevén Mauerwaldban) Angerburg mellett (ahol a szárazföldi haderő vezérkara is dolgozott). Innen rendszeresen híreket továbbítani Svájcba rendkívül fáradságos és kényes feladat lett volna, ráadásul jelentős késedelemmel járó vállalkozás.

A helyzetből eredő nehézségek ellenére természetesen nem zárható ki, hogy voltak a Wolfschanzében megbízhatatlan helyek, amelyeken át olykor – hangsúlyozom: olykor – hírek szivároghattak ki, például a Rote Kapelle tag-

jaihoz Berlinbe; olyan emberekhez, akik jó összeköttetésekkel rendelkeztek Svájcban; vagy az öt informátor egyikéhez, aki Angelika von Parchim és Maria Kalussy mellett szórványosan kiegészítő információkat juttatott el Werner Kemper közvetítésével Svájcba.

A vezéri főhadiszállás elszigetelt világában még egy akadály tornyosult a legtöbb tiszt elé, a valóságos, szigorúan őrzött és ellenőrzött zárt övezeteknél is áthághatatlanabbul: a lelki sorompó.

Ez a láthatatlan fal a leleplezéstől való rettegésből épült; kötőanyaga (a diktatúrában meggyalázott, kiforgatott) porosz hagyományok néhány olyan megszentelt fogalma volt, mint az engedelmesség, a hazaszeretet, a kötelesség és a becsület; mindez együtt leküzdhetetlen akadály, mindennél súlyosabb ideológiai béklyó volt.

Ennek ellenére: egyik vezéri főhadiszállás sem lehetett soha és sehol tökéletesen izolált.

Von Schramm lovag is elismeri, hogy nemcsak hivatalosan, géptávírón, rádión és telefonon juthattak ki hírek a külvilágba Hitler zárt környezetéből...

„Hosszas kutatások után – írja – megállapítható: a vezéri főhadiszálláson *közvetlen* árulás nem történt, legalábbis ebben a formában nem bizonyítható. Annál súlyosabb volt azonban a közvetett: szakadatlanul szivárogtak ki titkosan kezelendő hírek, már csak azért is, mert a technika korszakában minden hadicselekmény hosszadalmas előkészítést és sok közreműködőt kíván. Nem tartható olyan módon titokban, mint egy taktikai rajtaütés. A szivárgásból mindenekelőtt Svájc húzott hasznot. Ez kiderül, ha titkosszolgálatának tevékenységét elemezzük."[136]

A véderő főparancsnokságának valamennyi Berlinben működő osztálya állandóan és akadálytalanul érintkezett a civil környezettel.

Itt csupán Canaris tengernagy sokat dicsért és sokat korholt Abwehrjét említeném, amely a Tirpitzufer egyik épületében, azaz Berlin kellős közepén kapott helyet. Tisztjei

– a birodalmi főváros összes OKW szolgálati helyének tisztjeihez hasonlóan – teljes szabadságban éltek, és bármikor, bárkivel, zavartalanul és észrevétlenül találkozhattak, ahol csak akartak, és akivel csak akartak.

Nem véletlen, hogy éppen a Tirpitzufer, Canaris hivatala volt az, ahonnan oly sok titkos információt adtak tovább. Példaképpen hadd emlékeztessek itt ismét Hans Oster ezredesre (a későbbi vezérőrnagyra). Ez az igaz hazafi, Hitler következetes ellensége, 1939-ben és 1940-ben különféle utakon tájékoztatta Belgiumot, Hollandiát és Franciaországot az ellenük tervezett háborús intézkedésekről és a támadások (többször elhalasztott) időpontjáról.

Már utaltam rá, hogy a Viking-vonal minden valószínűség szerint nem a vezéri főhadiszálláson, hanem az Abwehrnél, az OKW Külföldi Elhárítási Hivatalánál végződött. Mivel a Tirpitzufer hivatali helyiségeiben dolgozó Abwehrtisztek a véderő legtöbb hadműveleti intézkedéséről is tudtak, és információik közvetlenül a véderő vezetési törzséből származtak, véleményem szerint minden amellett szól, hogy Canaris hivatalának magas rangú tisztjei voltak a „vikingek" – élükön Oster tábornokkal.

A Tirpitzufer épülettömbjének (a többi között a régi Birodalmi Haditengerészeti Hivatalnak) és a Bendlerstrasse felől a Birodalmi Hadügyminisztériumnak (amelyből 1938-ban, mint legmagasabb katonai vezető testületet, létrehozták a véderő főparancsnokságát) valamennyi régi és új épülete egyetlen nagy egységgé nőtt össze. Ez volt a Rókalyuk (Fuchsbau).

A be nem avatottak számára áttekinthetetlen labirintus megszámlálhatatlan folyosója és lépcsője összeköttetést teremtett a Tirpitzufer és a Bendler-tömb minden egyes helyisége között. Sok tiszt ezt a lehetőséget használta ki az 1944. július 20-i felkelés kudarca után, hogy egy időre biztonságba kerüljön.

6

Idealisták fejét nem övezi babérkoszorúval az utókor

Hitler háborúját nem Svájcban vesztették el

Mi lett a sorsa a két híradós kisegítőnőnek, Rudolf Roessler két legfontosabb informátorának? Hol van Werner Kemper, hova lettek barátai és segítőtársai?

Angelika von Parchimot, a Hitler ellen összeesküvő egykori tiszt lányát „kitaszították" a Wehrmachtból 1944. október elején – akkor, amikor egész Németországban plakátok toborozták a nőket a véderő kisegítőnői testületébe:

NÉMET ASSZONYOK ÉS LÁNYOK!

A történelem tanúsága szerint népünk sorsdöntő óráiban az asszonyok és lányok mindig a harcoló front segítségére siettek. Mivel most népünk létéről vagy nemlétéről, és vele családjaink és gyerekeink jövőjéről van szó, felszólítunk benneteket, asszonyok és lányok, hogy szolgáljatok a Wehrmacht kisegítőnői testületében.

1. A honvédelmi segédszolgálat katonákat szabadít fel az arcvonal számára. Te is hozzájárulhatsz ahhoz, hogy új hadosztályok indulhassanak a frontra.

2. A honvédelmi segédszolgálat meggyorsítja a győzelmet. Csak a végső győzelem gyógyíthatja be ennek a háborúnak minden sebét. (...)

5. A honvédelmi segédszolgálat a totális háború népi törvénye. Te is elmondhatod majd egyszer, hogy közvetlenül hozzájárultál a végső győzelemhez.

6. A honvédelmi segédszolgálat az asszonyok és a lányok

dicső tisztsége népünk szabadságharcában. Gyermekek és unokák emlékeznek majd rád hálatelten. (...)

Német asszony! Német lány!

Azért, amit a nehéz idők megkövetelnek tőled, a viszonzás a német béke boldogsága lesz. Ismét igazolódik a bölcs mondás: a németeken csak németek segíthetnek.

Segíts te is: Adolf Hitlerrel győzünk! (...)

– Pontosan emlékszem erre a plakátra – mondta nekem sok évvel később Mrs. Angela Culver, egykori nevén Angelika von Parchim. – Minden olyan kísérteties volt annak idején, az aggodalom apámért, a birodalmi főváros romjai, az éjszakai sötétség, a bombázások, a Németország keleti részéből érkező első menekültszállítmányok vigasztalansága. A háború már visszavonhatatlanul elveszett Sztálingrád után, és azok a kétségbeejtő frázisok a plakáton!

Egyébként nagy szerencsének számíthatott, hogy Angelika von Parchim büntetése annak idején, 1944. október elején csak annyi volt, hogy „kitaszították" a hadseregből, és nem esett áldozatul az akkoriban szokásos családi felelősségre vonásnak, amelynek nevében elszakították egymástól és bebörtönözték a kivégzettek vagy letartóztatottak egész rokonságát.

Angelika von Parchim Frankfurt am Main közelében érte meg a háború végét. 1948 februárjában, Amerikában feleségül ment ahhoz az amerikai századoshoz, aki hozzásegítette őt és Maria Kalussyt a svájci utazáshoz. Culver 1969-ben meghalt. Élete utolsó éveiben a Pentagonban teljesített szolgálatot ezredesi rangban, és családjával együtt Washington közelében lakott, Virginia állam egy kis városában. Angelika 1970-ben New Yorkba költözött egyetlen leányához, Jane-hez, akinek a férje német származású ügyvéd, Richard Meyer.* Legnagyobb öröme két kis unokája, Mary és Robert.

Legutóbb 1973 márciusában, New Yorkban találkoztam Angelikával, és megmutattam neki e könyv kéziratának

minden őt érintő részét. Kívánságára töröltem néhány, véleménye szerint, megállapodásunkat sértő mondatot.

Egyébként alig említettük a múltat. Amerikai családjában senki sem tudja, mi volt Angelika „speciális tevékenysége" (ahogyan mi nevezzük) a háború idején. Csak elhunyt férje, az OSS amerikai titkosszolgálat hajdani századosa tudott mindenről 1947 eleje óta.

●

Maria Kalussy 1945. március 8-ig dolgozott az OKW/OKH távíróközpontjában, akkor szabadságolták. Véglegesen nem bocsáthatták el, mert 1945. március eleje óta érvényben volt az OKW rendelkezése „A véderő felszabaduló női munkaerőinek nyilvántartásba vételéről", amire az OKW 1945. április 6-i távmondata ismételten és nyomatékosan felhívta a a figyelmet. A rendelkezés 6. pontja szerint:

Azokat a Wehrmacht-kisegítőnőket (WH),[137] akik titkos ügyeket nem kezeltek (mint a magasabb törzskarok törzs- és híradós kisegítőnői), és otthonuk bizonyíthatóan az ellenség által még nem fenyegetett területen van, saját kívánságukra el lehet bocsátani (...)

Maria valójában elsőrendű fontosságú „titkos ügyeket" kezelt, és ráadásul még éppen meg nem szállt területen lakott. Elbocsátani tehát nem lehetett. Szabadságolásával megkerülték az előírást. Egyidejüleg új menetparancsot kapott 1945. április 15-re: azoknak a híradós kisegítőnőknek egyike volt, akik mint távírásznők dolgoztak volna „OKW Süd" fedőnévvel, ilyen módon elősegítve „a Führer végső győzelmét".

Az „OKW Süd" a legendás „Alpesi erőd" volt. Az amerikaiak már hónapok óta azt hitték, hogy valóban létezik, hadászatilag számoltak vele, a valóságban azonban Hitler csak 1945. április 15-én adott parancsot kiépítésére.

Jómagam 1945. április elején hagytam el Berlint, kerek

számban háromszáz híradós kisegítőnővel, néhány katonával és több magas rangú tiszttel. Mi alkottuk volna az Alpokban a híradócsapatok magját. De csak a Schlierseeig jutottunk, és ott a tóba süllyesztettük több millió birodalmi márkát érő teljes felszerelésünket. Útközben elengedtük azokat a híradós kisegítőnőket, akik menni akartak. Maria — a tervtől eltérően — nem tartott velünk.

1952 óta a Ruhr-vidéken él, egy jómódú kereskedő felesége. Házasságuk gyermektelen maradt. Segít férjének az üzletben, és néha bemutatja a titkárnőknek, milyen sebesen tud még kopogtatni a telexgép billentyűin. Nem csoda, hiszen több mint harminc évvel ezelőtt Maria volt a Bendlerstrasse egyik leggyorsabb távírásznője.

Mindez már a múlté, emlékei azóta megfakultak. Férje nem tudja, hogy felesége „kémnő" volt.

Egy kérdés felett azonban nem lehet elsiklani: hogyan lehetett Maria, a prominens kommunista lánya, híradós kisegítőnő 1941-ben?

Mielőtt bárkit felvettek a híradós kisegítőnők giesseni iskolájába, felülvizsgálták „politikai megbízhatóságát". Maria nem sikkaszthatta el kézen-közön az édesapját. Vagy nagyon hanyagul végezték el a felülvizsgálatot (mint a háború utolsó éveiben), vagy Maria esetében szemet hunytak e „szépséghiba" felett, mert a felülvizsgáló tiszt maga is a nemzetiszocializmus ellensége volt. Ez ma már természetesen nem állapítható meg.

Angelika von Parchim esete más volt. Édesapja „egészségi okokból" vált meg 1938-ban a véderőtől. Csak legközelebbi környezete tudta, hogy Hitler aktív ellensége.

Néhány ellenállót befolyásos barátai éppen nemzetiszocialista-ellenes magatartása *miatt* ültettek bizonyos katonai parancsnokságokra. Nemcsak az Abwehrhez, hanem a Bendlerstrasse osztályaira is.

Nem véletlen, hogy a Bendlerstrasse annyi magas rangú tisztje vett részt a július 20-i összeesküvésben. Az sem véletlen, hogy a híradócsapatok két tábornokát is kivégezték...

Angelika von Parchim és Maria Kalussy – ha valódi nevüket csak később ismerheti is meg a nyilvánosság – életútjának minden részlete pontosan nyomon követhető. Ha eközben az olvasó nem kap választ néhány valóban jelentéktelen részletkérdésre, ez mit sem változtat az összképen.

Kevés kivétellel a bizonytalanság homálya fedi azoknak a férfiaknak sorsát, akik Berlinben Rudolf Roessler (azaz Svájc és a Szovjetunió) titkos hírszolgálatának dolgoztak. A publicista csak reménykedhet a szerencsében, hogy könyvének megjelenése még ismeretlen forrásokat is megnyit előtte, vagy szólásra bír eddig néma tanúkat, végre eloszlik a köd, és világosan kirajzolódnak a körvonalak.

Werner Kempert 1944 novemberében a harcoló csapathoz helyezték. Zászlóaljparancsnokként esett el 1945 áprilisában az Odera-front utolsó harcaiban. Nem ismeretes annak a tizedesnek a sorsa, aki a Bendlerstrassén barátja és segítőtársa volt a Hitler-ellenes harcában.

Herbert Fuchs Abwehr-őrnagyról és Joachim Graserről, a Birodalmi Légügyi Minisztérium alezredeséről, Kemper alkalmi informátorairól semmit sem sikerült megtudni, csakúgy, mint a Birodalmi Hadiipari és Lőszerügyi Minisztériumban dolgozó két bizalmi ember további életútjáról. Csupán egyikük neve ismert, Hans Ludwig Pfälzer kormányfőtanácsosé. Kemper baráti körének ötödik tagja, Klaus von Greynitz külügyminisztériumi előadó követségi tanácsos a háború után kilépett a diplomáciai szolgálatból, később kivándorolt Kanadába. A hatvanas évek eleje óta egy USA-konszern képviselője Dél-Amerikában.

Arentz rádiós, a tizedes, aki annak idején sürgős esetekben a véderő egyik berlini adóján érintkezésbe lépett a svájci német követség rádióállomásával, egy magas szövetségi hatóság korán nyugdíjazott hivatalnoka, és Alsó-Szászországban élvezi a megérdemelt nyugalmat.

Valamennyien – akár nyomuk veszett a nagy névtelenségben, akár nagyjából ismert a sorsuk – elvárhatják, hogy amit a háborúban tettek, ne merüljön feledésbe, mert a ma-

guk módján, saját eszközeikkel és lehetőségeikkel, bátran és következetesen megpróbálták megakasztani a történelem egy végzetes szakaszának kerekét.

●

Vajon Roessler és berlini informátorai – közöttük is első helyen az OKW/OKH távíróközpontjának két híradós kisegítőnője a Bendlerstrassén – döntötték el egészben vagy legalább részben a második világháború sorsát? Vagy élesen fogalmazva: a háborút Svájcban nyerték meg?

Hans Rudolf Kurz svájci jogász és ezredes világos, egyértelmű és helyes választ ad erre a kérdésre:

„Merő képtelenség az az állítás, hogy a háborút a hírszerzés frontján, vagy pontosabban, Svájcban nyerték meg."[138]

Wilhelm von Schramm lovag, tartalékos német őrnagy és hadtörténész, ugyanilyen világosan válaszol:

„A második világháború nem árulás következtében veszett el. Semmi alapja sincs újabb tördöfés-legendának."[139]

Schramm háromszáz rádiótávirat elemzése után – ennyi maradt meg ugyanis Radó Moszkvába juttatott nagyszámú jelentéseiből – megállapítja:

„E rádiótáviratok felfedik ennek az áruló tevékenységnek a jelentőségét és egyszersmind korlátait is: kétségkívül az ellenség kezére jártak; titkos információkat juttattak el hozzá, amelyek megkönnyítették hadműveleti döntéseit, és kiegészítették vagy megerősítették a németek erős és gyenge oldalairól alkotott összképét. A háború kimenetelét azonban nem döntötték el ezek a titkosszolgálati hírek, csak hasznára váltak a moszkvai hadvezetésnek egy éven át. A végső döntésnél már nem sokat nyomtak a latban, hiszen 1943 végén elapadtak."[140]

A svájci szövetségi rendőrség 1943 októberében elhallgattatta Radó rádiócsoportját, a Vörös Hármast. Dóra nem

tudott több rádióüzenetet küldeni Moszkvába, nem láthatta el információkkal a Direktort.

A Vörös Hadsereg ebben az időben már rég kiépítette a német front mögötti nagyszerűen működő kémhálózatát. Megszámlálhatatlan kis partizáncsoport végzett – kiválóan képzett szakértőkkel – kitűnő felderítő munkát. Segítségükkel Moszkva 1944 elején szinte mindent tudott, amit a német hadvezetés tervezett.

A hírszolgálati helyzet ezzel teljesen megváltozott a szovjet számára. Könnyen kiheverhették Dóra és Lucy elvesztését. Sőt: Moszkva saját hálózatától, amely a szó legigazibb értelmében a német csapatok kellős közepén működött, már 1943 közepétől olyan gyors és pontos információkat kapott, hogy Lucy és valamennyi információs forrása hovatovább másodrangúvá vált.

Voltak időszakok, amikor 140 (azaz: százegyven) rádióadó állt a partizánfront felderítő egységeinek rendelkezésére. A németek majdhogynem tehetetlenek voltak a bátor szovjet hazafiak e láthatatlan, de ütőképes hadseregével szemben.

A német rádiófelderítésnek nem volt ereje a bemért adók akár csak töredékének az ártalmatlanná tételéhez sem. A vörös kísértethadsereg csaknem zavartalanul dolgozott tovább. Átfogó képet nyert a német véderőről, főként a szárazföldi haderőről és ennek az orosz térségben végrehajtott csapatmozdulatairól.

„1942—43-ban annyi rádióállomás volt a németek által megszállt területeken vagy az előnyomuló csapatok hátában, hogy a német lehallgató szolgálat alig tudta őket felderíteni, a biztonsági szervek pedig csupán kis részüket tudták ártalmatlanná tenni – írja Wilhelm von Schramm.[141] – Nemcsak az 1942-es nyári támadás idején dolgoztak a támadó német hadosztályok hátában, hanem 1943-ban is működtek a németek által újból megszállt területeken, elsősorban Harkov körül. A titkos rádióadók naponta vagy éjjelente továbbították felderítési eredményeiket Moszkvának."

1943 tavaszán Moszkvának saját felderítői már jelentették rádión a német csapatok felvonulását a Citadella-hadműveletnek (a támadás Kurszk–Orjol térségében), amikor Dóra Lucy jelentésével tájékoztatta róla a Direktort.

A német tördöfés fantasztái és az árulás-ideológia hirdetői épp ezt az esetet akarták felfújni Roessler végzetes „árulásának" példájává.

Lucy március végén jelentette először a németek Kurszknál tervezett offenzíváját. Ez néhány nappal az után a hír után érkezett, amit a moszkvai hadvezetés saját felderítőitől kapott.

A Vörös Hadsereg haladéktalanul újabb csapatokat vont össze a kurszki térségben, akkora tömegben, hogy Hitler páncélosai és hadosztályai, amelyek itt utolsó keleti támadásukra indultak, megsemmisítő, a háborút kétségkívül eldöntő vereséget szenvedtek.

Hitler már 1943. március 13-án kiadta a Citadella-hadműveletnek irányelvként az 5. számú hadműveleti parancsot, amely a szárazföldi haderő vezérkarának és a keleti front hadseregcsoportjainak szólt. Ezt követte április 15-én (mint: Titkos parancsnoki ügy. Főnöki ügy. Csak tiszt által!) a 6. számú hadműveleti parancs, amely részletesen tartalmazta az egész Citadella-tervet. A parancs a Führer bombasztikus szavaival kezdődik.

Elhatároztam, hogy amint az időjárás engedi, ez évi első támadó csapásként a Citadella-támadást vezetem.

E támadás ezért döntő fontosságú. Gyorsan és átütően kell sikerülnie. Kezünkbe *kell* adnia a kezdeményezést az idei tavaszra és nyárra. Ezért minden előkészület a legnagyobb körültekintést és tetterőt követeli. A legjobb kötelékeket, a legjobb fegyvereket, a legjobb parancsnokokat, nagy mennyiségű lőszert kell a súlypontokon bevetni. Minden parancsnokot, minden katonát hasson át a támadás döntő fontosságának tudata. A kurszki győzelemnek jeladásként kell hatnia a világra.

Ezért megparancsolom: (...)[142]

Roessler első jelentése (1943. március 26.) után olyan ellentmondó információk érkeznek Berlinből a tervezett támadásról, hogy Moszkva ingerült lesz.

Április 8-án Roessler azt jelentette, hogy a támadást május elejére halasztották. Hitler valójában csak április 15-én határozta meg a támadás időpontját: május 3-ra.

Április 20-án Roessler tévesen a támadás ismételt elhalasztását jelenti. Kilenc nappal később Lucy ismét újabb időpontot tud a támadás megindításának napjaként: 1943. június 12. Június 23-án Dóra végül egyebek között jelentette a Direktornak, Werthertől forrásadattal:

(...) A Kurszk elleni támadás, amelyet a német hadvezetés május végéig latolgatott, most kockázatosabbnak látszik, minthogy az oroszok június 1-től olyan nagy erőket vontak össze Kurszk térségében, hogy a németek többé nem beszélhetnek fölényükről. (Radó 302.1.)

Ebben a rádiótáviratban Dóra ismét Werthernek tette meg Lucyt.

Július 5-én aztán megkezdődik a Citadella-hadművelet. Dórától nem érkezett több jelentés a Kurszk térségében végrehajtandó támadási tervekről. A Vörös Hadsereg mégis mindenről tudott a német hadsereg hátában működő felderítőitől.

Tíz nappal később, 1943. július 15-én félbe kell szakítani a Citadella-hadműveletet. Hitler terve meghiúsult. A győzelem, amelyről a Führer álmodott, az egész földkerekségnek szánt „jeladás" intő jellé változott (noha Hitler természetesen nem akart róla tudomást venni).

Az ok, amiért Roessler jelentései tévesek voltak azokban a kurszki támadást megelőző hetekben, igen egyszerű.

Angelika von Parchim áprilisban háromheti szabadságát töltötte a híradós kisegítőnők zakopanei üdülőjében (a Magas-Tátra északi peremén). Júniusban Maria Kalussy utazott három hétre a Harz-hegységbe. A fáradhatatlan Werner Kemper őrnagy, aki – mint már szó volt róla – még szabadságáról is lemondott, akaratán kívül tíz napra ugyancsak munkaképtelenné vált épp akkor. A manduláit kellett kivetetnie.

A Citadella-hadművelet akkor sem lehetett volna eredménytelenebb, ha Moszkva a támadás pontos dátumán kívül időben megkapja a 6. számú hadműveleti utasítás szó szerinti szövegét is. Ez egyetlen nappal sem tartott volna tovább.

David J. Dallin amerikai publicista és a Szovjetunió kiváló ismerője téved, amikor azt állítja a szovjet titkosszolgálat Svájcban folytatott akkori tevékenységéről, hogy „nem lebecsülhető a Szovjetunió győzelméhez való hozzájárulásának jelentősége".[143]

Meg kell állapítani, mondja Hans Rudolf Kurz, „hogy a Svájcon át vezető hírkapcsolatok fontosak voltak ugyan, de nem jutottak döntő szerephez a háború kimenetelében".[144]

Edgar Bonjour professzor még világosabban fogalmaz jelentésében:

„Nem szabad lebecsülni a hadviselő felek területéről a semleges Svájcon át továbbított titkos hírek értékét. Bizonyos azonban, hogy nem döntötték el a háború sorsát, amiképpen – egyesek állításával ellentétben – nem szabad kijelenteni olyasmit sem, hogy a németek kémek árulása miatt vesztették el a háborút. Ez a felszínes és vakmerő tézis nem állja ki a tárgyilagos vizsgálatot és a kritikus elemzést. E könnyelmű állítás mögött, ügyetlenül álcázva, egy új tőrdöfés-legenda bújik meg."[145]

Ma már nem vitás: Hitler háborúját nem Svájcban veszítették el.

Hogyan lehetett összeegyeztetni a Svájcban folytatott hírszerző tevékenységet a semlegesség elvével? Több mint huszonöt éve teszik fel újra és újra ezt a kérdést, és meggyőző válaszok is születtek. Történészeknek és politikusoknak már régóta megoldódott ez a probléma. A Német Szövetségi Köztársaságban és Svájcban elnémultak a téma körül zajló heves viták.

Azoknak a német olvasóknak, akik először most találkoznak ezzel a kérdéssel, lehet érveket találni, amelyek a legtömörebben indokolják és igazolják Svájc magatartását a második világháborúban.

A Svájci Államszövetség, politikai és katonai helyzetére való tekintettel semmiképpen sem cselekedhetett és reagálhatott volna másként, mint ahogyan tette.

Ennek a kérdésnek, amely hosszú ideig kényesnek számított, voltaképpen semmi köze ahhoz, hogy svájci állampolgárok híreket szereztek be hazájuk javára; mert ez a hírszolgálati tevékenység egyszerű önvédelem volt, ezt pedig a korlátlan semlegesség törvényei is megengedik.

„A semlegesség megsértésének vádja elsősorban annak a ténynek szól, hogy a svájci hírszerző szolgálat tagjai kapcsolatban álltak más államokat kiszolgáló magán-hírszerzőközpontokkal", állapítja meg Edgar Bonjour.[146]

Ha egy állam politikai léte forog kockán, ha a halálos bekerítésben a túlélés egy nemzet számára a legfontosabb törvénnyé válik, nincs és nem lehet többé szó klasszikus értelemben semlegességről.

Wilhelm von Schramm lovag találóan jellemzi Svájc helyzetét, amikor így vonja meg a mérleget:

„Ha a szovjetnek sikerül I. Napóleon sorsára juttatni Hitlert az orosz messzeségekben, újra biztosítva volt a Svájci Államszövetség szabadsága és polgárainak biztonsága is. Ebből a szemszögből kell megítélni számos svájci és emigráns magatartását ezekben az években. Számukra életről vagy halálról volt szó. Ezért voltak néhányan készek arra is, hogy szovjet érdekeket támogassanak."[147]

Jon Kimche, publicista és – svájci állampolgár létére – számos angol újság kitűnő haditudósítója, előítéletek nélkül és reálisan látja hazájának helyzetét a háborúban:

„Németország katonai veresége volt és maradt az egyetlen lehetőség, amely megakadályozhatta, hogy a nemzetiszocializmus győzedelmeskedjen egész Európában, és e tekintetben nem voltak túl rózsás kilátások a hadszíntereken 1941-ben. Ha az oroszok összeomlanak, nincs több remény. Miképpen járulhatott hozzá Svájc ahhoz, hogy ez ne történjék meg?"[148]

Svájc a legtöbbet tökéletesen működő hírszerző szolgálatával tehette – és hogy együttműködött mindazokkal, akik értékes információkat szállíthattak.

Ha Rudolf Roesslernek ebben különleges szerep jutott, ez jelentései mennyiségének és minőségének tudható be, mert a svájci hírszerző szolgálat mindezeket ugyanúgy értékelte, mint Moszkva.

Wilhelm F. Flicke, aki már az első világháborúban is a lehallgató szolgálatnál tevékenykedett, a másodikban előbb az OKW rejtjelosztályán (OKW/Chi), 1943-tól pedig az OKW rádiófelderítésénél (OKW/WNV/Fu III.) teljesített szolgálatot, így ír:

„Gyakran bukkan fel a kérdés, hogyan jutottak nem kommunisták arra a gondolatra, hogy együttműködjenek Radó Sándorral, az orosz hírszolgálat vezetőjével. Aki objektív és szubjektív megítélés szerint egyaránt helyes választ akar adni erre a kérdésre, semmiképpen se jelenlegi nézőpontból tegye, mert kísértésbe eshet, hogy titkos kommunistáknak tekintsen olyan embereket, akik sohasem voltak kommunisták. Ez a megállapítás érvényes a Pakbo-csoport tagjaira... és munkatársaikra is, akik között soha egyetlen kommunista sem volt."[149]

Otto Pünter (Pakbo) így látja Roessler és a szovjet titkosszolgálat együttműködésének jogosultságát, értelmét és célját:

„Amikor Roessler 1941-ben, a Szovjetunió megtámadása

előtt megkezdte az együttműködést az orosz kémkedés genfi központjával, tevékenysége természetesen nem kerülte el a Ha Iroda figyelmét. Tudtak róla és eltűrték. Nagyon egyszerű meggondolásból: 1941 júniusától 1944. június elejéig, tehát három évig, a kontinensen – a szövetséges légierőt leszámítva – egyedül az orosz hadsereg állt szemben a német katonai hatalommal. Így Svájcnak is érdeke volt, hogy Oroszországot a lehető legjobban tájékoztassák a német tervekről és hadműveletekről. Minél több katonai terhet rótt ugyanis Németországra az oroszországi hadjárat, annál inkább csökkent a Svájcra nehezedő német nyomás."[150]

Ezzel összefüggésben még egyszer idézni kell Edgar Bonjour professzort, aki a higgadtan mérlegelő történész szavahihetőségével ír:

„A 2-B hadosztálybíróság 1945. október 23-án egy kémperben hozott ítéletében megállapította, hogy Svájc a hírszerző szolgálat terén ténylegesen hadiállapotban volt. Háborús időkben a svájci külpolitika legnemesebb célja mindenkor az ország szabadságának és függetlenségének megőrzése. Ehhez tágan értelmezett semlegességi politikát kell folytatnia. A semlegességi politika mozgásszabadság. Ennek határait Svájc, saját elhatározásából és ideiglenesen, olykor másképp vonja meg, mint a nemzetközi jog megköveteli, mely a semlegességi politika határait nagyvonalúan húzza meg."[151]

Hans Rudolf Kurz ezredes és jogász sajátosan új szemszögből közelíti meg e problémát:

„A semlegesség csak az államot kötelezi, állampolgárait nem; Svájc mindig is határozottan elutasította azt az elképzelést, hogy a polgárok maguk is semlegesen gondolkozzanak."[152]

Szeretném hozzáfűzni ehhez a bonyolult kérdéshez: nem a titkosszolgálatok óvták meg a második világháborúban Svájc semlegességét és szabadságát.

A hírszolgálatok közreműködésével azonban a szabad-

ságot könnyebben és a semlegességet hatékonyabban védelmezhették. Ha Svájc nem lett volna mindig olyan jól tájékozott, kormánya és hadserege nem tudott volna mindenkor kellő időben és a realitások iránti kellő szemmértékkel dönteni.

●

Rudolf Roessler és két legfontosabb informátora, Angelika von Parchim és Maria Kalussy híradós kisegítőnő igen sokat tett azért, hogy Svájc mindig pontosan ismerje Hitler terveit és szándékait.

A svájciak elismerték Roessler munkáját, és vele a két berlini távírásznő érdemeit is, akik egy nap majd kiléphetnek a névtelenségből.

Emlékművet senki sem állít nekik. Nevüket azonban tisztelettel kell említeni.

Más megítélés alá esnek természetesen azok az opportunisták Németországban, akik a háború utolsó hónapjaiban fedezték fel demokratikus érzelmeiket, és úgy próbáltak még időben menekülni a Harmadik Birodalom süllyedő hajójáról – és érdemeket szerezni a háború utánra –, hogy mindenkinek szállítottak titkos információkat, aki csak igényt tartott rá.

Hans Hausamann őrnagy a következőket jegyzi meg sok németnek erről az inkább szánalmas, mintsem felháborító kísérletéről, amellyel az utolsó pillanatban áruláshoz folyamodva próbálták lerázni a Harmadik Birodalom kölönceit:

„A svájci hírszerző szolgálat tudta legjobban, hogy Berlinben nem akadt már hivatal, ahonnan ne patakzott volna az információk áradata a szövetségesekhez; tudomása volt sok magas rangú funkcionáriusról – szép számmal voltak közöttük SS-ek is –, akik így akarták megvásárolni maguknak a szövetségesek enyhébb ítéletét az összeomlás után."[153]

A Bendlerstrasse, amelyet ma Stauffenbergstrassénak hívnak, 11–13. épületének udvarán emlékmű emlékeztet július 20. első áldozataira: Friedrich Olbricht tábornokra, gróf Claus Schenk von Stauffenberg ezredesre, lovag Albrecht Mertz von Quirnheim ezredesre és Werner von Haeften főhadnagyra, akiket statáriális ítélettel itt lőttek agyon a meghiúsult fölkelés után.

A nyugat-berlini plötzenseei börtönben létesített emlékhely pedig a jognak és a szabadságnak arra az ezernyolcszáznál több harcosára emlékeztet, akit itt végeztek ki a könyörtelen diktatúra hóhérai. Az áldozatok között volt a július 20-i összeesküvés több részvevője is: Erwin von Witzleben tábornagy, Erich Hoepner vezérezredes, Paul von Hase és Helmuth Stieff tábornok; néhány hagyományokban gazdag név viselője: Peter Yorck von Wartenburg gróf és Helmuth James von Moltke gróf; számos tudományág művelői és a nép legkülönfélébb rétegeiből származó férfiak.

Ők, akik valamennyien egy jobb Németországért áldozták életüket, nem voltak árulók. A július 20-i eseményekről megjelent számos publikáció többé-kevésbé mind arra a végkövetkeztetésre jut, hogy valójában csupán egyetlen áruló volt: Adolf Hitler.

Hölper főállamügyész így nyilatkozott a „hazaárulás" körül folytatott egyik vitában:

„Uraim, dr. Helmut Krausnick[154] úr vitánk során az imént a nemzetiszocializmusnak arról a primitív képletéről szólt, amely szerint: Hitler annyi, mint Németország, és Németország annyi, mint Hitler. Ha ebből indulok ki és hozzáteszem a másik jelmondatot is: a Führer egymaga viseli a felelősséget mindenért, akkor ebből következik, hogy ellene és az ő Németországa ellen sem felség-, sem hazaárulást nem lehetett elkövetni. Az árulót ugyanis nem lehet elárulni.

Hitler pedig népének árulója volt, talán a legnagyobb, akit a német történelem ismer. A közeledő vég láttán,

hátborzongató önleleplezéssel, maga mondta ki ezt az ítéletet. Önök, uraim, valamennyien ismerik az összeomlást közvetlenül megelőző napokban kiadott parancsát a létfontosságú üzemek megsemmisítésére, és kijelentéseit Speer előtt:

»A német nép megérett a pusztulásra. Nem állta ki a történelmi próbát. A legjobbak úgyis elestek már.«"[155]

...vagy Hitler parancsára megölték őket.

Minden államjogász egyetért ma már abban, hogy a bűnös államvezetéssel szemben megengedett, sőt szükséges az árulás.

Kurt Sendtner, 1938-tól 1945-ig hivatásos tiszt, utoljára alezredes, erről így vélekedik:

„Az ellenállás kötelezettsége ott kezdődik, amikor, először: felismerjük a bűnt és a katasztrofális utat, és másodszor: megvan a lehetősége annak, hogy tegyünk valamit ellene."[156]

Angelika von Parchim és Maria Kalussy a maguk módján munkálkodtak Hitler ellen. Ha ma a Német Demokratikus Köztársaságban élnének, és mindjárt a háború után fény derült volna arra, amit a háborúban tettek, bizonyos hogy ma a Szovjetunió és az NDK számos kitüntetését viselnék, és hősökként ünnepelnék őket...

Függelék

Megjegyzések, kiegészítések és magyarázatok

Szerkesztői jegyzetek a magyar kiadáshoz

Rövidítések

Tárgyi magyarázatok

Névmutató

Radó fedőnevei Lucy német információterületeire

A német főhadiszállások, technikai hírközpontok és vezetékhálózatok rejtőmegjelölései

Megjegyzések, kiegészítések és magyarázatok

[1] 1943. október 13-ról 14-re virradóra a svájci szövetségi rendőrség Genfben ártalmatlanná tett a szovjet titkosszolgálat három rádiója közül kettőt (az „LA"-t és az „LB"-t).

[2] Otto Pünter: *Der Anschluss fand nicht statt – Geheimagent Pakbo erzählt*, Bern, 1967. 103. l.

[3] *Der Spiegel* 1967. 4. sz. 31. l.

[4] *Der Spiegel* 1967. 4. sz. 31. l. Allen Dulles: *The Craft of Intelligence: (Im Geheimdienst.* Düsseldorf, 1963.)

[5] Ez az írásmód a helyes. Sok szerző Lucie-t emleget. Sőt Allen Dulles már Luzira változtatja.

[6] Már a *Kürschners Deutscher Literaturkalender* 1928 is a Reichsverband der deutschen Presse (Német Birodalmi Sajtószövetség) tagjai között említi Roesslert; műfajai: a tárca, a művészetek, az építőművészet és a filozófia, majd így folytatja: „Irodalmi és művészeti folyóiratok, továbbá napilapok munkatársa. Címe: Augsburg, Beethovenstrasse 8., született: Kaufbeuren, 1897. november 22. A Deutsche Romantik kiadója (1923)."

[7] Wilhelm Ritter von Schramm: *Verrat im Zweiten Weltkrieg – Kampf und Doppelspiel europäischer Geheimdienste.* Düsseldorf – Wien, 1967.

[8] Margret Boveri: *Der Verrat im XX. Jahrhundert*, 2. Bd. *Für und gegen die Nation – Das unsichtbare Geschehen.* Hamburg, 1956. Az árulásról írt négykötetes munkájának ebben a kötetében beszámol Roesslerről is, de ezt a megfogalmazást nem ismétli meg. Roessler nála már nem „áruló", hanem „árulások átvevője" (2. köt. 115. l.). De – ahogy még látni fogjuk – a hírek szállítói sem voltak a szó köznapi értelmében árulók vagy kémek.

[9] Edgar Bonjour: *Geschichte der schweizerischen Neutralität.* Basel – Stuttgart, 1969. A svájci külpolitika négy évszázada történetével foglalkozó egyébként „Bonjour-jelentés" néven híressé vált mű utolsó három kötete Svájc semlegességével foglalkozik a II. világháború idején.

[10] Dulles 151. l.

[11] Alexander Foote: *Handbuch für Spione.* Darmstadt, 1954. 93. l.

[12] Foote 93. l.

[13] Schramm 22. l.

[14] Foote 94. l.

[15] Pünter 103. l.

[16] Foote 94. l. – Más csatornákon is érkeztek információk Svájcba és onnan Angliába a megtorló fegyverekről. A Bonjour-jelentésben például ez olvasható (idézet a *Neue Zürcher Zeitung* 1970. február 5-i reggeli kiadásából): „Bravúros teljesítmény volt, ahogy (Otto Pünter) eljuttatta az angolokhoz a Peenemünden készülő V–1 és a V–2 megtorló fegyverek hírét. Jelentései alapján a Royal Air Force eredményesen bombázta ezeket a berendezéseket."

Dr. J. C. Meyer közgazdasági újságíró, aki őrmesteri rangban és kitűnő kapcsolatokkal egész Németországban, „Q. N." fedőnévvel „hírszerző szolgálatunk egyik legkitűnőbb informátora volt". Hans Rudolf Kurz megállapítása (ld. 23. jegyz. és 33. l.) ugyancsak részletes jelentéseket adott a V–1-ről és a V–2-ről.

Az 1943. augusztus 18-án éjjel Peenemünde ellen intézett brit légitámadásokat azonban nem a Svájcból jött riasztó hírekre rendelték el, ha nem a több hetes légi felderítés és a brit titkosszolgálat értesülései folytán. Lengyel ügynökök, akik mint „külföldi munkások" beférkőztek Peenemündébe, kalandos (Lengyelországon át vezető) utakon rendszeresen tájékoztatták Londont. (Részletek erről a rakéták történetéről írott könyvemben: *Wernher von Braun – Ein Leben für die Raumfahrt.* Offenburg, 1969. 143–186. l.)

[17] Foote 94. l.

[18] *Der Spiegel* 1967. 4. sz. 32. l.

[19] Pünter 103. l.

[20] Még kisebb, sőt egészen jelentéktelen német újságok és folyóiratok is tartalmaztak értékes utalásokat. E megállapítással összefüggésben emlékeztetni kell arra, hogy különösen napjainkban milyen fontosak az újságok a titkosszolgálatok számára. Allen Dulles, a CIA egykori főnöke mondta egyszer (és szavait azóta gyakran idézik a kémkedés más profijai), hogy a szovjet KGB sok millió rubelt takaríthatna meg évente, ha előfizet a *New York Times*-ra, és napról napra lelkiismeretesen tanulmányozza.

[21] *Der Spiegel* 1967. 4. sz. 33. l.

[22] Lásd 41. l. és 37. sz. jegyzet.

[23] Hans Rudolf Kurz: *Nachrichtenzentrum Schweiz – Die Schweiz im Nachrichtendienst des Zweiten Weltkrieges.* Frauenfeld – Stuttgart, 1972. 69. l.

[24] Kurz 68. l.

[25] A Roessler-üggyel részletesen vagy csupán körvonalaiban foglalkozó könyvek gazdag választékából – ábécé rendben – itt csak azokat említ-

hetem, amelyek nézetem szerint a legfontosabbak. Az idézett művek címe mellett zárójelben szerepel az utalás arra a jegyzetre, amely a könyvek közelebbi adatait tartalmazza. Az alábbi felsorolásban a Roesslerrel foglalkozó legfontosabb helyeket jelölöm meg (oldalszámokkal).

Accoce és Quet (32. jegyz.), 63. skk. l., 77. skk. l., 98. skk. l., 108. skk. l., 126. skk. l., 253. skk. l.

Boveri (8. jegyz.), 114. skk. l., 119. skk. l.

Bringolf, Walter: *Mein Leben. Weg und Umweg.* München, 1965. 357. skk. l.

Buchheit, Gert: *Der Deutsche Geheimdienst. Geschichte der militärischen Abwehr.* München, 1966. 338. skk. l.

Dallin, David: *Die Sowjetspionage.* Düsseldorf, 1956. 220. skk. l., 330. skk. l.

Dulles (4. jegyz.) 151. l.

Flicke, Wilhelm: *Agenten funken nach Moskau.* 3. kiad. München–Wels, 1957. 142. skk. l., 158. skk. l., 310. skk. l.

Foote (11. jegyz.) 93. skk. l.

Kimche (138. jegyz.) 138. skk. l.

Kurz (22. jegyz.) 22. skk. l., 81. skk. l. 87. l., 98. skk. l., 111. skk. l.; 177. l.

Perrault (35. jegyz.) 468. skk. l.

Pünter (2. jegyz.) 102. skk. l., 123. skk. l.

Radó (28. jegyz.) 230. skk. l. (magyar kiadás 206. l.)

Reile, Oscar: *Macht und Ohnmacht der Geheimdienste.* München–Wels, 1968. 277. skk. l.

Schramm (7. jegyz.) 15. skk. l., 59. skk. l., 83. skk. l., 160. skk. l.

[26] Bureau International du Travail (BIT).

[27] Így helyes a név, és nem úgy, ahogyan gyakran írják: Radovitch, Rodovic vagy Radolfi. Magyar keresztnevének (Sándor) német megfelelője valóban Alexander. Ő is így nevezte magát Svájcban.

[28] Alexander Rado: *Deckname Dora.* Stuttgart, 1972. 231. l. – Radó Sándor: *Dóra jelenti...* Bp. 1971. 206. l.

[29] Edgar Bonjour tudósításában így ír erről:

„Mivel a Szovjetuniónak nem volt diplomáciai kapcsolata Svájccal, nem állt módjában – mint a legtöbb más államnak –, hogy saját követségén rövidhullámú adót szereljen fel, és a diplomáciai védettség örve alatt titkos katonai információkat továbbítson. Ezért volt számára különösen fontos a közvetlen rádiókapcsolat hálózatának megszervezése." (Idézet a *Neue Zürcher Zeitung* 1970. február 5-i számából.) – A Svájcban működő valamennyi követség rádióadója – a Szövetségi Tanács jóváhagyásával – rejtjelzett anyagokat is vett, illetve sugárzott. A Szovjetunió kénytelen volt valamiképpen segíteni magán.

[30] Bonjour professzor így ír erről (idézet a *Neue Zürcher Zeitung* 1970. feb-

ruár 5-i számából): „Pünter hírszerző hálózata (...) eleinte azt a hazafias célt követte, hogy megakadályozza Svájcban a nemzetiszocializmus ötödik hadoszlopának káros tevékenységét. Pünter azután ideológiai okokból 1939-től az orosz katonai hírszerző szolgálatnak is dolgozott. Kitűnő informátorai voltak Németországban, Olaszországban, Franciaországban, Angliában és Svájcban."

[31] Kurz 101–102. l.

[32] Német kiadása: *Moskau wusste alles.* Zürich, 1966. – Francia kiadás: Paris, 1966.

[33] Az átdolgozott és javított német kiadásból kihagyták a nevekkel és kezdőbetűkkel való találgatást.

[34] *Der Spiegel* 1967. 4. sz. 44. l.

[35] Gilles Perrault: *Auf den Spuren der Roten Kapelle.* Hamburg, 1969.

[36] Perrault 516. l., 132. jegyz.

[37] Reinhard Gehlen: *Der Dienst. Erinnerungen 1942–1971.* Mainz–Wiesbaden, 1971.

[38] Ilyen rádió nem volt.

[39] Gehlen 48–49. l.

[40] *Der Spiegel* 1971. 47. sz., Panorama.

[41] *Die Weltwoche* 1971. 37. sz.

[42] *Die Weltwoche* 1971. 37. sz.

[43] A berlini Bendlerstrasse (a Tirpitzufer és a Tiergartenstrasse között) a Weimari Köztársaság idején a Reichswehr, később a Wehrmacht főparancsnokságának, végül a háború után a Hitlerrel szembeforduló ellenállási mozgalomnak a szinonimája lett, mert a mozgalom vezető tisztjeinek (a többi között gróf Stauffenberg ezredesnek és Olbricht tábornoknak) itt voltak a szolgálati helyiségei.

A jelenleg Stauffenberg nevét viselő utcát Johann Christian Bendlerről (1789–1873), Berlin város tanácsának kőművesmesteréről nevezték el. Ő tervezte a Tiergarten-negyedben, 1837-ben elkészült utcát, amely a rendőrfőkapitányság 1837. november 7-én kibocsátott rendelete szerint az ő nevét viseli. A múlt század első évtizedeiben szokásban volt, hogy a berlini utcákat építőjükről nevezték el, akkor is, ha az illető urak egyébként nem alkottak semmi különösebbet. A berlini tanács kőművesmestere nyilván álmodni sem merte volna, hogy neve valamikor ilyen híres lesz.

[44] Foote 94. l.

[45] Foote 95. l.

[46] Három titkossági fokozat volt: „titkos", „titkos parancsnoki ügy" (Geheime Kommandosache – rövidítése GKdos, vagy g. Kdos) és „főnöki ügy – csak tiszt által". A titkos táviratokat a szabványos géptávírókon, a titkos parancsnoki ügyeket és a főnöki ügyeket g-távírókon (Geheim-

Fernschreiber) továbbítottuk, melyek külön helyiségben voltak, a G-szobában).

[47] A Wehrmachtnál csak szalagos géptávírókat használtak, lapírókat nem. A hátoldalukon enyvezett papírszalagokat ragasztószalagoknak is nevezték.

[48] A születési helyet nem nevezhetem meg, mert félreérthetetlenül utalna Angelika von Parchim valódi nevére.

[49] Werner von Fritsch báró vezérezredest, a szárazföldi erők főparancsnokát, aki nem értett egyet Hitler expanziós politikájával, Himmler és Göring rágalmai és hamisított bizonyítékai alapján homoszexualitással vádolták, és 1938. február 4-én felmentették megbízatása alól. Egy tiszti becsületbíróság teljesen rehabilitálta. Mint a 12. tüzérezred főnöke kereste meg 1939. szeptember 22-én Varsó előtt a halált.

[50] Leánya, Maria kérésére nem adhatok közelebbi felvilágosítást a Weimari Köztársaság idején kifejtett politikai tevékenységéről, mert ez megkönnyítené nevének, és ezzel lánya nevének a kiderítését is.

[51] Werner von Blomberg tábornok, 1935-től birodalmi hadügyminiszter, az új Wehrmacht főparancsnoka és 1936-ban első tábornagya, 1938. január 12-én feleségül vette Eva Gruhn gyors- és gépírónőt, aki Göring esküvőjén (1935) Hitler jobb oldali asztalszomszédja volt. Az így keletkezett ismeretség alapján, Hitler és Göring voltak a tanúk a Blomberg–Gruhn esküvőn. Röviddel ezután a birodalmi bűnügyi rendőrség erkölcsrendészeti nyilvántartójában egy aktát találtak pornóképekkel és a tábornagy feleségének rendőrségi azonosító fényképével. Amikor Hitler értesült erről, először megdöbbent, de hamarosan rájött, hogy e botrány kihasználásával könnyebben megfoszthatja hatalmától a Wehrmacht kritikus, számára kellemetlen vezetőrétegét. Blomberget és Fritschet (lásd 49. jegyz.) 1938. február 4-én nyugdíjazták. További tizennégy tábornokot és sok tisztet is kényszernyugdíjaztak.

[52] A híradós kisegítőnők, ha édesapjuk vagy barátjuk tiszti rangban a véderő valamelyik berlini parancsnokságán teljesített szolgálatot, tehát voltak „kapcsolataik", viszonylag könnyen helyeztethették magukat a Bendlerstrasséra.

[53] Az útleveleket (akkori pontos megnevezéssel: „Útlevelet helyettesítő ideiglenes kiutazási engedély német állampolgárok számára") a százados segítségével „a bonyodalmak elkerülése végett" fiktív nevekre állították ki.

[54] Az okmányban természetesen a valódi nevek szerepelnek. Hitelességüket egy-egy 1946-ban kiállított négy nyelvű (német, angol, francia és orosz) „német személyazonossági igazolvány" tanúsítja, az útlevélképen kívül, a bal és a jobb mutatóujj lenyomatával.

[55] Célzás dr. Wilhelm Scheidt kapitányra a véderő főparancsnokságának

hadtörténeti osztályáról. Scheidt ugyanis Goethe „Az ifjú Werther keservei" című művéről írta doktori disszertációját.

[56] Radó 237. l. (magyar kiadás 211–212. l.).

[57] Radó Sándornak azonban mégis feltűnik, milyen sok anyagot kap Lucytól a BdE (a honi hadsereg parancsnoka) területéről. A BdE egyszersmind az OKW/OKH távíróközpontjának főnöke is volt.

[58] Az ötletek ritka találkozása úgy hozta, hogy a Wehrmacht három olyan fedőnevet is használt, amelyet a véletlen szeszélyéből Radó is kiválasztott: az „Anna"-hivatal (Radónál a külügyminisztérium) a Wehrmacht hírközlő hálózatának egyik fontos központja volt (vö. 96. l.). „Dóra" (Radó fedőneve) két helyen is felbukkan mint német kódszó: Rommel Afrika-hadtesténél mint „Sonderkommando Dora" (Dora-különítmény) és az „Amt Mil"-nél (Militärischer Auslands-Geheimdienst der SS – az SS külföldi katonai titkosszolgálatánál) ugyancsak Sonderkommando „Dora" (az egyetlen különbség, hogy az utóbbinál csak a „Dora" szerepelt idézőjelben). Az OKW 1945-re tervezett főhadiszállása Ohrdruf mellett Thüringiában az „Olga" fedőnevet kapta volna (Radónál Olga a légierő főparancsnokságaként szerepelt).

[59] Radó 237. l. (magyar kiadás 212. l.).

[60] A fennmaradt rádiótáviratok (amelyekből ebben a könyvben a szerző itt és más helyütt csak keveset idéz) tárgyi helyességének pontos elemzéséről a szerző lemond, mivel ez csak a hadtörténészeket érdekelné, és túlmenne e könyv keretein. Hogy miképpen csúszhattak be hibák a Moszkvának továbbított hírekbe és rádiótáviratokba, arra a 120—123. lapon található magyarázat.

[61] Az 1939. augusztus 29-re virradó éjszaka hívtak be táviratilag a BdE híradószázadához. Beöltöztem, és augusztus 29-én délután már a Bendlerstrassén teljesítettem szolgálatot az OKW géptávíró-központjának egyik gépe mellett. 1939 tavaszán rövid katonai kiképzést kaptam, és akkor egyebek között megtanultam a géptávírók kezelését is.

[62] Július 20-án este 20 óra 33-kor egy FFR jelzésű (a legfelső fokozatú sürgősség jele) telexet vettünk a vezéri főhadiszállásról, és továbbítottuk a legmagasabb parancsnokságoknak. Az irat (WNOF 1336 Juli 20. 2020), amelynek eredetije birtokomban van, szó szerinti szövege: „Azonnal előterjeszteni! A Führer azonnali hatállyal Himmler SS birodalmi vezetőt kinevezte a honi hadsereg parancsnokává, és ennek megfelelő teljhatalommal ruházta fel a honi hadsereg tagjai felett. Parancsok csak az SS birodalmi vezetőjétől és tőlem fogadhatók el.

Fromm, von Witzleben vagy Hoepner (az eredetiben hibásan: Hoeppner) esetleges parancsai érvénytelenek.

Keitel tábornagy,
a véderő főparancsnokságának főnöke."

Ezt a táviratot, amely a Hitler-ellenes összeesküvés és felkelés végérvényes kudarcának dokumentuma, a délnyugati és a nyugati főparancsnoknak, valamennyi hadseregcsoportnak és az olaszországi német katonai parancsnokságnak továbbítottuk (21–22. sz. fotokópia).

[63] Ezt számos publikáció is megerősíti. Az NDK-ban megjelenő *Mitteilungsblatt der Arbeitsgemeinschaft ehemaliger Offiziere* 1968. 11. és 12., továbbá 1969. 1. és 2. számában közzétett négyrészes dokumentációjában dr. Julius Mader történész így ír az általam végrehajtott „konfiskálás"-ról: „Hogy ez mennyire kockázatos volt, már azon is lemérhető, hogy Himmler parancsa értelmében a véderő minden tagját, aki csak sajnálkozását fejezte is ki a merénylet meghiúsulása miatt, késedelem nélkül agyon kellett lőni." Ez valóban így volt, de e könyv ez után következő lapjairól az olvasó azt is megtudhatja, hogy tekintettel a rendkívüli lazaságra, ahogyan szolgálati helyünkön a munka folyt, valójában igen keveset kockáztattam. Táviratok eltüntetése éppenséggel nem tartozott a „hőstettek" közé.

[64] A titkos parancsnoki ügyek megsemmisítéséhez (többnyire pontatlan) lista állt rendelkezésre, amelyen a GKdos-táviratok voltak feltüntetve továbbítási számaikkal. Elméletileg a táviratokat egyenként kellett volna kipipálni a listán, és a zúzdába rakni. Ez többnyire nem történt meg, már csak az időmegtakarítás végett sem.

[65] 2. kiad. München, 1970.

[66] Katonai szakírók – nem filológusok – még ma is vitatkoznak azon, hogy a Führer Rastenburg mellett berendezett főhadiszállásának fedőnevét helyesen Wolfsschanzénak vagy Wolfschanzénak kell-e írni. (A hivatalos Wehrmacht-jelentésben helyesen eleve eltekintettek a hamis „s"-től. Mégis többnyire Wehrmachtsberichtről beszéltek és gyakran írtak – Svájcban is. Hasonló, hibás írásmód más szavakban is előfordul.) A Wehrmacht hivatalos levél- és táviratforgalmában annak idején mindkét írásmódot (Wolfsschanze és Wolfschanze) használták. – A hatalomátvétel megelőző harcok időszakában barátai (legelsőként korai pártfogója, Helene Bechstein, a gazdag zongoragyáros felesége) Wolf-nak nevezték Hitlert, innen a Wolfschanze és a Wolfschlucht I. és II. elnevezés.

[67] Annak a parancsnokságnak a pontos megjelölését, amelyiktől minden felvilágosítást megkaptunk a tábori postaszámokról, már nem lehetett kideríteni.

[68] Kifejezetten magántermészetű üzeneteket is továbbítottunk távírón. Például: egy SSD sürgősségi fokozatú telexben (vö. 83. jegyz.) értesítettem édesanyámat unokája születéséről (egy kislány született, a fivérem, aki az Északi-tengeren egy aknakereső hajó parancsnoka volt). Édesanyám a Rajna-vidéki Jülichben lakott. A táviratot annak a hivatalnak címeztem, amelyiknek a vezetője rokonom volt.

A szöveg így hangzott:
„Körzeti Egészségügyi Hivatal, Jülich. A Lübeckben várt Ruland-műszer kifogástalan állapotban megérkezett. Jelszó október 7-én 12 órától: Gabriele Maria. = L. d. N. OKW/OKH Berlin, Kölmel főhadgy." A nem nagy furfanggal álcázott táviratban minden benne volt, ami kellett: a születés napja, órája és a keresztnév. Hogy ez a „fontos" hír a nyilvánvalóan titokzatos műszerről gyorsan és biztosan továbbjusson, kétféleképpen indítottam útnak: „titkos" iratként a VI. katonai kerület géptávíróállomásának (Münster, táviratneve: HFMR), amely „azonnali továbbítást" kérve telefonon adta le a jülichi állomásparancsnokságnak, és a másikat „titkos"-jelzés nélkül) a berlini főtávírdának (HTA), hogy sürgős táviratként továbbítsa.

[69] Az AHA felügyelőségei voltak többi között: In 2 (gyalogság); In 3 (ló- és szállításügy); In 4 (tüzérség); In 5 (utászok); In 6 (páncélos csapatok). In 8 (ellátó csapatok); In 10 (vasúti csapatok); In 13 (a szárazföldi haderő légelhárító tüzérsége); In Fest (erődítések); V In (állategészségügy).

[70] A Bendlerstrasse, az OKW/OKH távíróközpont hívójele (betűjele) 1942 decemberéig: HBZ (Herrsbetriebszentrale), a titkos parancsnoki ügyek helyiségéé (G-Raum) GHBZ, majd később HOKW (a titkosságot jelző „G" nélkül).

[71] Néhány esetben nem emlékszem már a pontos adatokra, mert a háború alatt nem készítettem feljegyzéseket. Néhány nagy híradóhálózat fedőnevét sem tudom megfejteni ma már (mint például Florian vagy Sagefisch). Egyébként sincs semmi szerepük ebben a beszámolóban. A *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht* négy kötetéből (kiadta Percy Ernst Schramm; Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen), sőt a második világháború egész katonai szakirodalmából is hiányzik a híradás-technikai kulcsszavak jegyzéke.

[72] Ez természetesen tilos volt. Aligha akadt azonban a híradócsapatoknak olyan katonája, aki alkalomadtán bele ne fülelt volna egy-egy beszélgetésbe, amelyet ő kapcsolt, sem olyan híradós kisegítőnő, aki sohase kíváncsiskodott volna.

[73] A vezéri főhadiszállás és Hitler birodalmi tábornagya között természetesen közvetlen vonalat létesítettek. Ha ebben vagy más, legmagasabb szolgálati helyeket összekötő közvetlen vonalban valamilyen oknál fogva zavar támadt, mindig nagyon gyorsan kisegíthettük őket, akár távbeszélő-, akár távíróvonal romlott el.

[74] WFst: Wehrmacht-Führungsstab (véderő vezetési törzs). WNV: Wehrmacht-Nachrichtenverbindungen (katonai hírösszeköttetés).

[75] F. H. Qu. (vagy FHQu): Führerhauptquartier (vezéri főhadiszállás).

[76] Hangátalakító készülék (vibrator, megszakító érintkező), amely arra való, hogy megakadályozza telefonbeszélgetések lehallgatását, s ezzel védje a telefontitkot is.

[77] Vö: 148. l. és 134. jegyz.

[78] Utolsó rendfokozata. Én Köllnert már felettesemnek ismertem meg, amikor ő még őrnagy volt, én pedig őrvezető.

[79] A híradó forgalmi osztály 2. százada (2. Kompanie Nachrichten-Betriebs-Abteilung – 2, Nachr. Betr. Abt. Chef H Rüst u Bde). Ennek az osztálynak egy másik századában csak műszakiak voltak: mindenfajta híreszköz kitűnően képzett szakemberei. Ismét másik század viselt gondot a rádiósokra, rejtjelezőkre és más szakemberekre (elsősorban a kódmegfejtőkre).

[80] Egy különösen nagyvonalú és megértő osztályparancsnok jóvoltából (dr. Kaz, tartalékos őrnagy) még a zsoldot, a szabadságos és a menetleveleket is helyünkbe hozták a Bendlerstrasséra. Mi, távírásztisztek érdekes hírekkel és pontos légi helyzetjelentésekkel viszonoztuk a szívességüket Berlin bombázása idején.

[81] A kínaiul hangzó Wehrmacht-rövidítések — szám szerint 650 — használata kötelező volt, és mindenekelőtt a papírháborúban, a távíró- és rádióforgalomban váltak be.

[82] Egy példa a mi távíróközpontunkból: 1944. július 20-án reggel 9-től másnap reggel 9-ig Wolfram Röhrig hadnagy volt szolgálatban mint híradásvezető (Leiter des Nachrichtenbetriebes — LdN). Az összeesküvők alapos késéssel feladott táviratait (az elsőt 16 óra 30-tól, a fontos Walküre-parancsokat 18 óra 30-tól adták) a szokott módon kezelték és továbbították. Némelyik távirat olyan hosszú volt és annyi címzettnek szólt, hogy továbbításuk igen sokáig tartott, és teljesen lefoglalta a gépeket. Röhrig, aki már csak baráti körét ismerve is, minden egyéb lehetett, csak a nemzetiszocializmus híve nem, másnap igazolni tudta — ami egyébként nem felelt meg a valóságnak —, hogy Otto Köllner ezredestől visszakérdezve, szándékosan késleltette az összeesküvők táviratainak továbbítását. Az érvelés annyira meggyőző (és amúgy is megcáfolhatatlan) volt, hogy Röhriget soron kívül előléptették századossá, és Köllnernek sem esett bántódása. Az ezredesre különben sem lehetett rábizonyítani, hogy tudott az összeesküvésről.

Jómagam július 20-án reggel 8 órakor fejeztem be éjszakai szolgálatomat, és csak másnap reggel kellett megkezdenem a nappali szolgálatot (8-tól 19 óráig), Angelika von Parchim ugyancsak éjjel dolgozott, Maria Kalussy a korai ügyeletben volt 8-tól 14 óráig. Nagy szerencsém, hogy nem voltam szolgálatban a drámai órákban, mert bizonyára képtelen lettem volna eltitkolni rokonszenvemet az összeesküvők iránt, sem fékezni Hitler halálhíre okozta örömömet. Július 20-án késő délután egy barátom felhívott otthon és elmondta, hogy Hitler állítólag meghalt, és „mintha valami készülne a »cégnél«". Este 7 körül a Bendlerstrasséra siettem. A Tirpitzufer felőli bejáraton léptem be az épülettömbbe, és az Abwehr helyiségeinél kezdődő folyosó- és lépcső-labirintuson át jutot-

tam el a traktusnak ahhoz a főlépcsőházához, amelyik a második emeleten a mi bombabiztos hírközpontunk távíróhelyiségeit is összekötötte a híradásvezetőnek és munkatársainak (a távírász- és telefonostisztnek) a szobáival. Az odavezető utat szándékosan hosszabbítottam meg kerülő utakkal, mert a folyosókon mindenütt — számomra eleinte lelkesítő, azután nyugtalanító — nyüzsgés és szinte villamossággal telített légkör fogadott. Közben elhaladtam a BdE és az AHA szolgálati helyiségei előtt is.

Senki sem tartóztatott fel, senki sem kérdezett semmit. Találkoztam egy barátommal, aki ugyanúgy viszonyult a nemzetiszocializmushoz, mint jómagam. Nagyot káromkodva jelentette, hogy Hitler nem halt meg; senki sem tudja pontosan, mi történt valójában, de úgy látszik, elszalasztották a nagy lehetőséget. „Lépj le sürgősen, itt csak fejre állhatsz!" Azt hiszem, ennél hasznosabb tanácsot az egész háború alatt nem kaptam.

Másnap reggel amikor szolgálatba léptem, azonnal biztonságba helyeztem az összeesküvők dokumentumait.

[83] Ha egy iratnak több címzettje volt — mondjuk mind a tizenhét katonai kerület parancsnoksága —, minden egyes leadás külön táviratnak számított.

[84] A rendes úton — azaz a beérkezés vagy a feladás sorrendjében minden előny nélkül — továbbított táviratokon kívül, három sürgősségi fokozat létezett: SSD (rendkívül sürgős), KR (hadifontosságú) és FFR (Führerkörkapcsolás; legalábbis így értelmezték a legfelső sürgősségi fokozatnak ezt a rövidítését).

[85] Schramm 16. l.

[86] Az OKW/OKH távíróközpontjának napi teljesítménye (83. jegyz.) az 1943-as rekordévben is hasonlóan értendő: egy irat több címzettnek a statisztikában külön-külön táviratnak számított.

[87] Ld. 70. jegyz.

[88] Vö. 114. l.

[89] Schramm 159. l.

[90] Schramm 170. l.

[91] Schramm 30. l.

[92] Schramm 333. l.

[93] Schramm 31—32. l. („Játékanyag": az ellenség megtévesztésére készített, hamis jelentések.)

[94] Georges Blun francia újságíró fedőneve, ő is Otto Pünter (Pakbo) egyik fontos ügynöke volt.

[95] Maria: Helena Jansen, Radó felesége. Német születésű régi kommunista, segített férjének a gyakran időrabló rejtjelezésben és megfejtésben.

[96] Sissy: a lengyel származású Rachel Dübendorfer. Első férjétől, aki német volt, elvált, és Heinrich Dübendorferrel kötött házassága révén

svájci állampolgár lett, ebben az időszakban Paul Böttcher német kommunistával élt együtt. Sissy még azokból az időkből ismerte Christian Schneidert, amikor mindketten a genfi Nemzetközi Munkaügyi Hivatalban dolgoztak. Az ő közvetítésükkel jutottak el 1942 tavaszától Lucy anyagai Radó Sándorhoz.

[97] Ezt a fedőnevet Otto Pünter már 1936-ban felvette, abban az időben, amikor ő és a barátai elhatározták, hogy „segítik a Spanyol Köztársaságot" (Pünter 73. l.).

[98] Maud: Olga Hamel. Férjével, Edmond Hamellal együtt, Radó fontos segítőtársa volt: Edmond mint a rádióhálózat technikusa, Olga főként mint futár, a rádiós Foote (vö. 30. l.) és Radó, azaz Lausanne és Genf között.

[99] Eduard: Edmond Hamel fedőneve (98. jegyz.).

[100] Rosa: Margrit Bolli. Nemcsak rádiós volt. Mint futár (Radó és Foote vagy Pünter között) és ügyes rejtjelező is értékes munkát végzett a moszkvai Direktor számára. A szovjet Központnak valóban minden oka megvolt arra, hogy köszönetét fejezze ki valamennyiüknek 1943. április 5-i rádiótáviratában.

[101] Radó 322. l., magyar kiadás 287. l.

[102] „Első hallásra bámulatba ejt, hogy a svájci hírszerző szolgálathoz információs anyag jutott el a német hadsereg legmagasabb köreiből" — írja Edgar Bonjour jelentésében. — „Íme, a magyarázat: németek, akik ideológiai indítóokokból élesen elítélték az uralkodó rendszert, minden lehetőséget megragadtak, hogy a gyűlölt önkényuralmat megbuktassák. Ennek egyik eszközét abban látták, hogy fontos katonai és politikai titkokat továbbítsanak külföldre. Hallgatólagosan remélték, hogy Svájcnak juttatott információik eljutnak az elnyomójuk ellenségeihez, ilyen módon ártanak neki, és végül is előidézik katonai vereségét." (Idézet a *Neue Zürcher Zeitung* 1970. február 5-i reggeli kiadásából.)

[103] A DNB (Deutsches Nachrichtenbüro) 1943. április 3-át jelöli meg dátumnak. A vezéri napló szerint (amelybe Martin Bormann jegyezte be Hitler tárgyalásait és tartózkodási helyeit) a beszélgetésre március 31-én került sor.

[104] Véleményem szerint ez a jelentés nem egyedül Longtól (vö. 94. jegyz.) származik, hanem — Werner Kemper és Lucy útján — közvetlenül a berlini Külügyminisztériumból is. Dóra, alias Radó Sándor néha felcserélte informátorai fedőneveit, szándékosan megváltoztatta hírforrásait a Moszkvának küldött rádiótáviratokban, vagy összefoglalta több forrás jelentését.

[105] 1943. április 7. és 10. között Salzburg mellett, Klessheim-kastélyban.

[106] Háborús fáradtság és békeszándék; a keleti fronton alig vannak már olasz csapatok; Líbia elvesztése; semmi remény arra, hogy Erwin Rommel tábornagy Afrikában változtathat a végzeten; bomlási tünetek a

hadseregben; csüggedtség a lakosság körében; Galeazzo Ciano gróf külügyminiszter menesztése.

[107] III. Borisz bolgár cár és a „Duce", Benito Mussolini látogatása után, Hitler 1943. április 12-én és 13-án Klessheim-kastélyban hosszasan tárgyalt a román „Conducatorral", Ion Antonescu tábornaggyal, majd április 16-án és 17-én, ugyancsak Klessheimben, Horthy Miklós altengernaggyal, Magyarország kormányzójával folytatott megbeszélést.

[108] Lehetséges, hogy az őrnagy egyszersmind Hans Oster Abwehr-vezérőrnagy futára is volt, habár épp az Abwehr éppen elég saját futárral rendelkezett.

[109] Kurz 29. l.

[110] Idézet a *Die Weltwoche* 1971. 37. számából. — A Szocialista Internacionálé még „játszott". Otto Pünter szándékosan vagy véletlenül használja itt ezt a kifejezést az Abwehr hírszerzőinek ízetlen profi-szótárából. Canaris tisztjeinek nyelvén az ellenséges hírszerző csoportok rövidhullámú adói „zongorák", a rádiósok „zongoristák", főnökeik „karmesterek" voltak. Így lett a csoport maga „zenekar" (Kapelle). A zenekar, de a rádió nélkül dolgozó hírszerző hálózat is „játszik". A zenekarokat megbízóikról (a legismertebb példa: Rote Kapelle) vagy működési területükről nevezték el (a nyugati szövetségeseknél például: Ardennes-i Zenekar és Tengeri Zenekar).

[111] Rudolf Roessler a svájci hírszerző szolgálattól, az NS 1-től és a Ha Irodától is kapott híreket. Ezeket értékelte, elemezte és néha beépítette Berlinből kapott értesüléseibe. Radó pontos részletezése szerint a svájci forrásokból származó anyaghoz tartoztak „... a szökevények, a csempészek, a Németországból és a megszállt országokból menekültek vallomásai, a svájci kórházakba szállított német katonákkal és tisztekkel folytatott beszélgetésekből leszűrt adatok, a svájci katonai attasék és konzuli hivatalok jelentései, amit egyébként a svájci kormány németbarát tagja, Pilet-Golaz, a svájci hírszerzőknek szemére is vetett." (Radó 234. l., magyar kiadás 209. l.) Jon Kimche is alátámaszja (135. l.), hogy Marcel Pilet-Golaz — 1940-ben szövetségi elnök, 1940-től 1944-ig külügyminiszter — valóban megrótta a hírszerzőket.

[112] Háborús szervezetnek (KO) nevezték a német Abwehr semleges országokban működő elhárító szolgálati helyeit. A KO Schweizet (vezetője 1942 márciusától Hans Meisner fregattkapitány) Franciaország megszállása után jelentősen megerősítették. Az Abwehrnek nemcsak Bernben, hanem Zürichben, Lausanne-ban, Genfben, Bázelben és St. Gallenban is voltak emberei.

„A KO helyzete igen nehéz volt Svájcban" — panaszolja dr. Gert Buchheit kémkedéstörténész (285. l.) — „Az ellenséges hírszerző ügynökségek és kémközpontok sokasága miatt, amelyek itt, semleges földön terjeszkedtek, csak rendkívül ügyes és precíz aprómunkával... lehe-

tett felderíteni az ellenfél hírszerző szolgálatait... hírforrásait és összekötő vonalait. (...) A KO rendkívül veszélyes ellenfélre akadt a svájci kémelhárításban, amely több ízben is felbomlasztotta a nagy fáradtsággal felépített német hálózatokat." Egyébként: a KO Schweiz jóformán semmit sem tudott Rudolf Roesslerről.

[113] Az annak idején jól ismert D—1—D—2 gyorsvonatpár, amely Bázel és Berlin között, Frankfurt am Main és Erfurt-Halle érintésével (hálókocsikkal) közlekedett, a Deutsche Reichsbahn utolsó menetrendje szerint (Menetrend 1944—45 — érvényes 1944. július 3-tól további intézkedésig) az alábbi időpontokban indult illetve érkezett: D—1 indulás Bázel-DRB (Deutsche Reichsbahn-Badischer Bahnhof) 15 óra 40 perckor: Berlin-Anhalter Bahnhofra érkezik 8 óra 03 perckor. D—2 indulás Berlin-Anhalter Bahnhof 20 óra 30 perckor; érkezés Bázel-DRB-re 11 óra 16 perc. (A légitámadások és légiriadók miatt rendszeresek voltak a késések.)

[114] Radó Sándor átveszi Accoce és Quet francia szerzők téves verzióját (ld. 32. jegyz.), miszerint Roessler az OKW Maybach fedőnevű főhadiszállásának rádióközpontjából (Berlin közelében, Zossenből) kapta rejtjelzett információit (ez a központ csak 1945 elejétől működött).

[115] Ahogyan a Bendlerstrasse a Reichswehrrel, később pedig a Wehrmacht főparancsnokságával volt egyértelmű (vö. 43. jegyz.), a Wilhelmstrasse a berlini kormánynegyedben a Külügyminisztérium jelképe volt.

[116] Az amerikai COI (Coordinator of Information — Híregyeztető Csoport) titkosszolgálat 1942 júniusától új nevet kapott: OSS (Office of Strategic Services — Hadászati Hírszerző Szolgálat). Az OSS titkos információkat gyűjtött és elemzett, azonkívül „különleges megbízatásokat" készített elő és hajtott végre (a többi között például földalatti nemzetiszocialista-ellenes csoportokat támogatott). Az OSS működési területe 1943-ban az egész világra kiterjedt, egyedül Latin-Amerikára nem, ahol az FBI (Federal Bureau of Investigation — Szövetségi Nyomozó Iroda) vette át a titkosszolgálat funkcióit.

[117] Allen W. Dulles saját bevallása szerint Bernben minden hozzáférhető információt összegyűjtött Svájcból és a szomszédos országokból, és rádión (a svájci posta adóin) rejtjelezve vagy futárok útján továbbította őket Washingtonba az USA-titkosszolgálat központjának, Londonba, az angol titkosszolgálatnak, és Olaszországba, a nyugati szövetséges csapatok olaszországi főparancsnoksága hírszerző szerveinek. Dulles hosszú beszélgetéseket is folytatott svájci politikusokkal és a svájci hírszerző szolgálat tisztjeivel. Dulles szerint ezekre a beszélgetésekre azért volt szükség, hogy ellensúlyozza a svájci hírszerző szolgálat főnöke, Roger Masson ezredes kapcsolatát a tengelyhatalmak képviselőivel (a többi között például Walter Schellenberggel, aki az Amt VI., az SS külföldi titkosszolgálatának főnöke volt).

Ilyen módon, legalábbis Kurz ezredes szerint (59. l.) „sikerült megőrizni valamelyes egyensúlyt a hadviselő felek között".

Allen W. Dulles véleménye szerint: „Velem szemben a svájciak szigorúan tiszteletben tartották a semlegesség szabályait. Ez azonban jóindulatú semlegesség volt. (...) Nem kerülte el természetesen figyelmünket, hogy a svájci titkosszolgálat rutinmunkája során mind a szövetségesekkel, mind a német titkosszolgálati szervekkel kapcsolatot tartott fenn. Mivel Svájc semleges volt, mindkét hadviselő féllel érintkezett. Saját védelmük érdekében ez feltétlenül jogos volt a svájciak részéről." (Allen Dulles—Gero v. S. Gaevernitz: *Unternehmen SUNRISE.* Düsseldorf — Wien, 1967. 40—41. l.)

[118] A washingtoni német nagykövetség katonai attaséinak saját adójuk volt. Nagy létszámú szolgálati helyük (von Boetticher vezérőrnagy főnöksége alatt) hatásköre Mexikóra is kiterjedt. Míg Németország hadat nem üzent az USA-nak, a Bendlerstrasse rádióközpontja vette az OKH attaséosztályának címzett ilyen rádiótáviratok többségét, és mi továbbítottuk futárral vagy távírón. A sanghâji „KO Ferner Osten" (az Abwehr távol-keleti háborús szervezete) is saját adóval rendelkezett, és rádiótáviratait közvetlenül az Abwehr-központnak adta le Berlinbe, a Tirpitzuferre.

[119] 1966. május 15-én Accoce és Quet francia szerzők *A háborút Svájcban nyerték meg* című könyvéről a svájci televízióban rendezett első vita után.

[120] Radó 245. l., magyar kiadás 218. l.

[121] Radó 245. l., magyar kiadás 219. l.

[122] A Gotthard-szakaszon áthaladó tranzitforgalom pontos adatai (megjegyzendő, hogy a háború alatt gyakorlatilag csak német szállítmányokról lehetett szó):

Nettó tonna, milliókban

1938	1,7	1944	2,8
1939	2,0	1945	0,4
1940	4,0	1950	1,4
1941	5,5	1960	4,3
1942	5,0	1970	6,5
1943	3,4		

[123] A németek havonta 1 millió tonna szenet, 35 000 tonna acélt, 5000 tonna vasöntecset, 5000 tonna különféle nyersanyagot és több mint 1000 tonna vegyipari terméket szállítottak Olaszországnak, a Berlin—Róma tengely másik tagállamának. Ehhez járult még a fegyveres segítség: Hitler felszerelési tárgyakat, fegyvereket és lőszert küldött Mussolininak.

Mindezt a Gotthard-szakaszon szállították éjjel-nappal szakadatlanul, szinte egymást érték a szerelvények.

[124] Összehasonlító adat: 1970-ben, csúcsforgalmú napokon, 24 óra alatt 350-nél több vonat haladt át a Gotthard-szakaszon.

[125] A németek még egy, Svájcon átvezető útvonalat használhattak: a Simplon-vasutat Torinóból (vagy Milánóból) Domodossolán és Lausanne-on át Dijonba, és onnan tovább a Ruhr-vidékre. Ez az útvonal azonban, mivel kerülővel járt, ha jelentéktelennek nem tekinthető is, mindenképp csak másodlagos szerepet játszott.

[126] Kimche 82. l.

[127] A nem svájci olvasók tájékoztatására: Henri Guisan tábornokot (1874—1960) a svájci szövetségi gyűlés 1939. augusztus 30-án választotta meg a svájci hadsereg főparancsnokává. Erről a parancsnokságról 1945. augusztus 20-án mondott le.

[128] Ma már kideríthetetlen, mi volt ennek a milánói parancsnokságnak a pontos neve. Ebben az esetben nem tudott segíteni a Bundesarchív freiburgi katonai levéltára sem, amely pedig a Wehrmachtnak szinte minden egységéről rendelkezik adatokkal, és többnyire pontos felvilágosítással szolgál. A Wehrmacht már 1940 végén több szolgálati helyet tartott fenn Milánóban. Távbeszélő-központ és géptávíró-állomás is működött (hívójele: HMLN). Az ezt követő években — az olaszországi katonai és politikai helyzet alakulásának megfelelően — mindkettő tovább növekedett.

Az után, hogy a Badoglio-kormány (1943. szeptember 12-én) hadat üzent a Német Birodalomnak, Milánó — ekkor már Mussolini ellenkormányának is a székhelye — mindinkább átalakult a véderő olaszországi főhadiszállásává, számos törzzsel, hivatallal és osztállyal. Az SS is erősen képviselve volt itt. A Birodalmi Hadiipari és Lőszerügyi Minisztériumnak is nagy apparátusa dolgozott Milánóban 1944-ben. Végül Milánóban indította meg az olasz Luigi Parrilli báró és Guido Zimmer SS-Obersturmführer a Sunrise-akciót, amely bonyolult tárgyalások után — egy héttel megelőzve a háború befejezését a nyugati fronton — 1945. április 29-én, csaknem egymillió katona kapitulációjával, véget vetett az ellenségeskedéseknek Olaszországban.

[129] A Bendlerstrasse hatalmas telefonközpontjában — számtalan munkahelyen, az egész világra kiterjedő kapcsolási lehetőségei között — senki sem törődött olyasmivel, hogy ki kivel folytat hosszú beszélgetéseket. Legfeljebb ha egyszer, rutinszerűen belekérdeztek: „Beszélnek még?"

[130] A Svájcon áthaladó német tranzitvonatokat csekély létszámú svájci őrség is kísérte. Egy svájci barátom, akinek ugyancsak volt része „néhány háborús utazásban a Gotthard-szakaszon", a legjobb egyetértésre emlékszik a német „kollégákkal".

[131] Időnként más módszerrel is éltek, hasonlóval ahhoz, ahogyan a futárküldeményeket Bázelon át Svájcba juttatták (vö. 147.l.): a mit sem sejtő vonatkísérők svájci bélyeggel ellátott és a luzerni fedőcímekre szóló borítékokban vitték magukkal az információkat. A leveleket útközben, valamelyik állomáson, ahol a vonat megállt (például Chiassóban vagy Bellinzonában) bedobták a postaládába. Rudolf Roessler 1947-ben elmondta a két volt híradós kisegítőnőnek, hogy egyik-másik levél egész Svájcon átutazott, mielőtt Bázelban postára adták volna. Valószínűleg azért, mert a tranzitvonatok néha nem haladtak végig egyenesen a Gotthard-szakaszon, hanem Arth-Goldauban átirányították őket más vonalakra, és úgy jutottak el Bázelba.

[132] A háború alatt — ugyanúgy, ahogyan Berlin és Bázel, vagy Köln és Bázel között — természetesen Milánó és Svájc között is közlekedtek civil személyvonatok. Szinte bizonyosra vehető — vagy legalábbis természetes —, hogy ezen az útvonalon is kihasználták a futárok diplomáciai mentességét és a kereskedelmi utazók viszonylagos mozgási szabadságát.

[133] Dr. Xaver Schnieper, aki valamikor a luzerni kanton könyvtárában dolgozott, 1933 óta ismerte Roesslert. Ő volt az, aki német barátját, a későbbi „Lucy"-t már a háború előtt megnyerte a hírszerző szolgálat számára. Schniepernél lakott Luzernban az osztrák dr. Franz Wallner: ez az ember a háború alatt a Ha Iroda szolgálatában állt, és ő töltötte be az összekötő szerepét Hausamann és Roessler között (akik személyesen nem ismerték egymást). Sem dr. Schnieperhez, sem az akkori idők más, ma is élő szereplőjéhez nem fordultam kérdésekkel, nehogy meg kelljen indokolnom kutatásaim célját, mert akkor kénytelen lettem volna elárulni egyet és mást készülő könyvemről is.

Noha Roessler híranyagát a Ha Iroda is megkapta, Alphons Matt, a *Die Weltwoche* szerkesztője *Zwischen den Fronten — Der Zweite Weltkrieg aus der Sicht des Büros Ha* (3. kiad. Frauenfeld—Stuttgart, 1969. 191. l.) című, kitűnően dokumentált könyvében csupán egy helyütt, egyetlen rövid bekezdésben említi Lucyt: „Lucie... ez a nemzetiszocializmus meggyőződéses ellensége, a Luzernban élő Rudolf Roessler fedőneve, akinek... nyilvánvalóan közvetlen kapcsolatai vannak jól tájékozott németországi körökkel. Közvetítő útján a Ha Irodának is rendszeresen szállít — általában kitűnő információkat."

[134] Schrammnak ez az állítása nem felel meg a tényeknek. A kitűnő német rádiófelderítés (OKW/WNV/Fu III.) — 1942-ben két szárazföldi rádiófelderítő századdal és két állandó földi rádiófelderítő-állomással (a keletporoszországi Cranzban és a dániai Kögében), a légierő egy rádiófelderítő századával és több Fieseler-Storch repülőgéppel, fedélzeti bemérőkészülékekkel — kereste az illegális adókat. A véderő és más szolgálati helyek hivatalos adói, amelyek „betörésbiztos" kóddal dolgoztak,

minden gyanún felül álltak. (Ez akkor sem változott, amikor később — — minthogy mind több illegális adót mértek be — a Fu III.-at (főnöke Hans Kopp alezredes) jelentősen megerősítették.

[135] Schramm 183. l.

[136] Schramm 194. l.

[137] A „Wehrmachthelferin" szokásos rövidítése. Hasonlóképpen: NH= Nachrichtenhelferin (híradós kisegítőnő).

[138] Kurz 105. l.

[139] Schramm 339. l.

[140] Schramm 335. l

[141] Schramm 167. l.

[142] Itt a támadás céljainak részletes magyarázata következik. Csupán annyit idézünk a hosszú parancsból, amennyi témánkhoz különösen érdekes:

„2. Fontos, hogy a meglepetési momentumot messzemenően biztosítsuk, és az ellenséget mindenekelőtt a támadás időpontja felől bizonytalanságban hagyjuk. (...)

7. A titoktartás érdekében csak a feltétlenül szükséges személyek avatandók be a tervbe. A tájékoztatás fokozatos legyen és lehető legkésőbb menjen végbe. Ezúttal minden körülmények között biztosítani kell a titoktartást, nehogy elővigyázatlanságból vagy hanyagságból ismét kitudódjék valami a tervekből. Az elhárító szervek megerősítésével szakadatlanul harcolni kell az ellenséges kémtevékenység ellen is.

[143] Dallin (25. jegyz.), 217. l.

[144] Kurz 106—107. l.

[145] Idézet a *Neue Zürcher Zeitung* 1970. február 5-i, reggeli kiadásából.

[146] Uo.

[147] Schramm 89—90. l.

[148] Jon Kimche: *General Guisans Zweifrontenkrieg — Die Schweiz zwischen 1939 und 1945.* Berlin — Frankfurt a. M. — Wien, 1962. 38. l.

[149] Wilhelm F. Flicke: *Agentenfunken nach Moskau — Funkspionagegruppe „Rote Drei".* München — Wels, 1954.

[150] Pünter 104. l.

[151] *Neue Zürcher Zeitung* 1970. február 5-i, reggeli kiadás.

[152] Kurz 100. l.

[153] Pünter 237. l.

[154] Krausnick a müncheni Institut für Zeitgeschichte (Legújabbkori Történettudományi Intézet) főtitkára és számos, 1944. július 20-ról szóló publikáció szerzője.

[155] Idézet a *Vollmacht des Gewissens — Probleme des militärischen Widerstandes gegen Hitler* című munkából (Bd 1. Frankfurt a. M. — Berlin, 1960. 32. l.

[156] Uo. 33. l.

Szerkesztői jegyzetek a magyar kiadáshoz

28. old. *Radó Sándornak* – a Radó Sándor könyvéből vett idézeteket nem szó szerint vesszük át a magyar kiadásból, hanem, elsősorban a szövegösszefüggés miatt, a német kiadás szövegét fordítottuk vissza magyarra.

48. old. *Soha, egyetlen ellenséges hírszerző szolgálat sem tudta megoldani a rejtjel-rendszert* – Könyve írásakor Ruland még nem ismerhette F. M. Winterbotham: *The Ultra Secret* c., Londonban a közelmúltban megjelent könyvét, melyből kiderül, hogy az angoloknak sikerült megszerkeszteniük ezt a – Ruland által itt említett – rejtjelezőgépet. Ilyen módon meg tudták fejteni a lehallgatott vagy egyéb módon birtokukba került rejtjelezett német táviratokat.

74. old. *az 1943. április 17-i távirat* – Ebben az időben német páncéloshadosztálynak már csak *egy* páncélosezrede volt; ezt a szervezést 1941 tavaszán, még a Szovjetunió megtámadása előtt bevezették. A 14. páncéloshadosztályt Franciaországban szervezték újjá! A „gránátoshadosztály" megnevezést csak 1944-ben vezették be; 1943-ban tehát még nem használhatták. A Waffen-SS-nek soha nem volt „Deutschland" elnevezésű hadosztálya. A 41. gyaloghadosztályt – mely a táviratban ugyancsak hibásan szerepel „gránátoshadosztály"-ként, csak

1943. december 11-én állították fel, 1943 májusában tehát még nem szerepelhetett.

78. old. *az 1943. június 28-i távirat* – a Párduc elnevezésű harckocsi sorozatgyártása 1942 novemberében kezdődött, így téves a távirat állítása, miszerint ezen a németek „dolgoznak". A Párduc nem a Tigris módosított változata volt, és ebben az időben, tehát 1943. június végén már több száz állt készenlétben a keleti arcvonalon, bevetésre készen. A nemsokára megkezdődött kurszki csatában be is mutatkoztak, nem nagy sikerrel.

Rövidítések

AA	Ausvärtiges Amt: külügyi hivatal (külügyminisztérium)
AHA	Allgemeines Heeresamt: általános hadseregügyi hivatal
FFR	(máskor FRR) Führer-Rundruf: a Hitler által vagy nevében kiadott táviratok sürgősségi jele (legmagasabb fokozat)
FS	Fernschreiben: távirat
FHQu	Führerhauptquartier: Hitler főhadiszállása
g vagy G	Geheim: titkos
GKdos vagy g.Kdos.	geheime Kommandosache: titkos parancsnoki ügy
G-Raum	Geheim-Raum: titkos távírókészülék helyisége
G-Schreiber	Geheim-Schreiber: titkos távírókészülék (mely továbbítás előtt rejtjelezi a táviratot)
Gen. St. d.H.	Generalstab des Heeres: a szárazföldi haderő vezérkari főnöksége
HNW	Heeres-Nachrichtenwesen: a szárazföldi haderő híradásügye
HPA	Heeres-Personalamt: a szárazföldi haderő személyügyi hivatala
HWA	Heereswaffenamt: a szárazföldi haderő fegyverzeti hivatala
Chef H Rüst u BdE	Chef des Heeresrüstung und Befehlshaber des Ersatzheeres: a hadfelszerelés főnöke és a honi hadsereg parancsnoka
KO	Kriegsorganisation: a hitleri kémszervezet semleges országban működő fiókjának jelölése
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei: Nemzetiszocialista Német Munkáspárt
OKH	Oberkommando des Heeres: a szárazföldi haderő főparancsnoksága

OKL	Oberkommando der Luftwaffe: a légierő főparancsnoksága
OKW	Oberkommando der Wehrmacht: a véderő főparancsnoksága
S-Bahn	Schnellbahn: gyorsvasút (Berlinben)
SD	Sicherheitsdienst: a náci párt biztonsági szolgálata
SS	Schutzstaffel: védosztag (a náci párt fegyveres szervezete)
WFSt	Wehrmacht-Führungsstab: véderő vezetési törzs
WiRüAmt	Wehrwirtschafts- und Rüstungsamt: hadigazdálkodási és felszerelési hivatal (a véderő főparancsnokságán)
WNV	Wehrmacht-Nachrichtenverbindungen: véderő hírösszeköttetések
WNV/Chi	Chiffrierwesen: rejtjelezésügy
WNV/Fu	Funkwesen: rádióügy
WNV/FüNReg	Führungs-Nachrichtenregiment: vezetési híradóezred
WNV/KF	Kriegs-Fernmeldeabteilung: hadi távíróhivatal (valamennyi a WNV keretében működött!)
z. b. V.	zur besonderen Verwendung: különleges alkalmazású

Tárgyi magyarázatok

Abwehr – elhárítás; a hitleri kémszolgálat

Ersatzheer – a haderőnek a harctérre ki nem vonuló része, melynek a kiegészítés, a kiképzés, a pótlás és a hátországi őrszolgálat volt a feladata

Heer – a Wehrmacht egyik haderőneme (véderőrésze), a szárazföldi haderő

Waffen-SS – fegyveres SS; az SS hadra kelt része, melyet a Wehrmacht negyedik haderőnemének is neveztek

Wehrmacht – véderő; a szárazföldi haderő, a légierő és a haditengerészet, tehát a három haderőnem gyűjtőneve

SS-Obergruppenführer – az SS tábornoka (az altábornagy és a vezérezredes közötti ún. „fegyvernemi tábornoki" rendfokozat)

Névmutató

A kurzív számok a könyv kép- es dokumentumanyagára vonatkoznak. Azt is kurzív szám jelöli, ha valaki nincs rajta a képen, de a képszövegben említés esik róla. A jegyzetanyagot tartalmazó oldalszámokra való hivatkozás esetén zárójelben megadjuk a jegyzet számát is.

Accoce, Pierre 38, 39, 152, 190 (25), 202 (119)
Antonescu, Ion 200 (107)
Arentz*, Klaus 150, 175

Badoglio, Pietro 203 (128)
Bechstein, Helene 195 (66)
Bendler, Johann Christian 192 (43)
Blomberg, Werner von 63, 193 (51)
Blun, Georges 125, 129, 130, 198 (94), 199 (104)
Bock, Fedor von 76
Boetticher, Friedrich von 202 (118)
Bolli, Margrit 30, 33—35, 125, 199 (100)
Bonjour, Edgar 21, 22, 180, 181, 183, 189 (9), 190 (16), 191 (29, 30), 199 (102)
Borisz bolgár cár 128, 200 (107)
Bormann, Martin 26, 31, 41—44, 199 (103)
Boveri, Margret 21, 189 (8), 190 (25)
Böttcher, Paul 28, 29, 32, 34, 35, 198 (96)
Braun, Wernher von 190 (16)
Bringolf, Walter 190 (25)
Buchheit, Gert 190 (25), 200 (112)

Canaris, Wilhelm 95, 124, 126, 167, 168, 200 (110), *6, 15, 16*
Ciano, Galeazzo, Conte di Cortellazzo 200 (106)
Culver*, Angelika (Angelika von Parchim) 172

Culver*, Thomas 66, 172
Dallin, David J. 180, 190 (25), 205 (143)
Dannecker, Kurt *19, 20*
Direktor 13, 23, 24, 28—30, 32, 36, 70, 74, 76—78, 115, 116, 118—120, 122, 124—126, 128—130, 149, 177—179, 199 (100)
Dóra ld. Radó Sándor
Dulles, Allen Welsh 20, 23, 150, 189 (4, 5, 10), 190 (20, 25), 201 (117)
Dübendorfer, Heinrich 198 (96)
Dübendorfer, Rachel 28, 29, 32, 34, 35, 72, 125, 198 (96)

Eduard ld. Hamel, Edmond-Charles

Falkenhayn, Benita von 53
Fellgiebel, Erich 105—107, *9*
Flicke, Wilhelm F. 182, 190 (25), 205 (149)
Foertsch, Friedrich 39
Foote, Alexander Allan 23, 24, 30, 34, 44, 189 (11), 190 (12, 14, 16, 17, 25, 192 (44, 45), 199 (98, 100)
Fritsch, Werner Freiherr von 56, 63, 193 (49, 51)
Fromm, Friedrich 48, 49, 84, 85, 95, 106, 194 (62), *10, 12, 18*
Fuchs*, Herbert 126, 175

Gehlen, Reinhard 26, 31, 41—43, 192 (37, 39)
Gercke, Rudolf 38
Gisevius, Hans-Bernd 39, 150, 151
Glasenapp, Horst von 42
Goethe, Johann Wolfgang von 72, 193 (55)
Göring, Hermann 41, 97, 98, 114, 129, 130, 132, 193 (49, 51)
Görlitz, Walter 38
Graser*, Joachim 126, 130, 175
Greynitz*, Klaus von 126, 128, 149, 175
Gruhn, Eva 193 (51)
Guisan, Henri 153, 203 (127)

Haase, Kurt 123
Haase, Konrad 123
Haeften, Werner von 107, 185, *5, 14*
Hahn, Kurt 105—107
Halder, Franz 20, 38
Hamel, Edmond-Charles 30, 33, 35, 125, 199 (98, 99)
Hamel, Olga 30, 33, 35, 125, 199 (98)
Hase, Paul von 185

Hasse, Wilhelm 123
Hassel, Kurt 105—107
Hausamann, Hans 25, 184, 204 (133)
Henseler, Hermann 34
Herbrisch*, Klaus 54, 55
Himmler, Heinrich 84, 95, 97, 114, 193 (49), 194 (62), 195 (63), *17, 18, 23*
Hitler, Adolf 9, 13, 14, 19, 20, 23, 24, 26, 29—31, 33, 40—43, 45, 47, 54—56, 59, 60, 63—65, 79, 81, 85, 86, 93, 94, 97, 98, 107, 108, 114, 116, 124, 128, 129, 134, 139, 150, 151, 155, 156, 162—164, 166—169, 171—175, 178—181, 184—186, 192 (43), 193 (49, 51), 194 (62), 196 (73), 197 (82), 199 (103), 200 (107), 202 (123), 205 (155)
Hoepner, Erich 185, 194 (62)
Horrmann, Peter 86
Horthy Miklós 200 (107)
Hölper főállamügyész 185

Ilsemann, von, alezredes 151

Jacob, Alfred 76
Jansen, Helena 33, 125, 198 (95)
Jim ld. Foote, Alexander Allan
Jodl, Alfred 162
Jüttner, Hans 84, 95, *18*

Kaltenbrunner, Ernst 107
Kalussy*, Maria 15, 37, 58—60, 62, 64—66, 68, 69, 71, 89, 95, 100, 106, 108, 113—115, 118, 120—123, 125, 126, 134, 141, 143, 159—161, 167, 172—175, 179, 184, 186, 197 (*82*), *1, 4*
Kaz, Gerhard 197 (80)
Keitel, Wilhelm 97, 101, 194 (62)
Kemper*, Herbert 63, 134, 135
Kemper*, Werner 63—66, 69—71, 74, 100, 114, 118, 123—126, 129, 132, 134, 135, 141—143, 147—150, 154—156, 158—161, 163, 167, 171, 175, 180, 199 (104)
Kimche, Jon 153, 182, 190 (25), 200 (111), 203 (126), 205 (148)
Kopp, Hans 204 (134)
Köllner, Otto 103, 105—108, 197 (78, 82), *19, 20*
Kölmel főhadnagy 195 (68)
Krausnick, Helmut 185
Kun Béla 30
Kurz, Hans Rudolf 26, 32, 33, 133, 151, 176, 180, 183, 190 (16, 23—25), 192 (31), 200 (109), 201 (117), 205 (138, 144, 152)

Küchler, Georg von 76
Kürschner, Joseph 189 (6)

Long ld. Blun, Georges
Lucy ld. Roessler, Rudolf

Mader, Julius 195 (63)
Mann, Thomas 20
Manz*, Klaus 60
Maria ld. Jansen, Helena
Masson, Roger 25, 201 (117)
Matt, Alphons 204 (133)
Maud ld. Hamel, Olga
Mayr von Baldegg, Bernhard 26
Meisner, Hans 200 (112)
Mertz von Quirnheim, Albrecht Ritter 107, 185, *5, 13, 23*
Meyer, J C 190 (16)
Meyer*, Jane (Jane Culver) 172
Meyer*, Mary 172
Meyer*, Richard 172
Meyer*, Robert 172
Moltke, Helmuth James Graf von 185
Mussolini, Benito 128, 129, 200 (107), 202 (123), 203 (128)

Napóleon 181
Natzmer, Renate von 53

Olbricht, Friedrich 95, 106, 107, 185, 192 (43), *5, 11*
Oster, Hans 27, 95, 151, 168, 200 (108), *16*

Pakbo ld Punter, Otto
Parchim*, Angelika von 12, 15, 37, 48—50, 52—60, 62—66, 68, 69, 71, 89, 95, 100, 102, 106, 108, 113—115, 118, 120, 121, 123, 125, 126, 134, 141, 143, 148, 159—161, 167, 171—175, 179, 184, 186, 193 (48), 197 (82), *4*
Parchim*, Bernhard von 63, 134, 135
Parrilli, Luigi barone 203 (128)
Pereszipkin, Ivan Tyerentyevics 30
Perrault, Gilles 41, 190 (25), 192 (35, 36)
Peters, Hans 33, 34
Pfalzer*, Hans Ludwig 126, 131, 175

Pilet-Golaz, Marcel 200 (111)
Praun, Albert 107
Pünter, Otto 19, 24, 25, 31, 43, 125, 140, 182, 189 (2), 190 (15), 16, 19, 25), 191 (30), 199 (97, 100), 200 (110), 205 (150, 153)

Quet, Pierre 38, 39, 152, 190 (25), 202 (119)

Radó Sándor 21, 28—34, 44, 71, 72, 74, 75, 77, 78, 113, 116, 123—126, 128—132, 143, 149, 152, 156, 163, 176—179, 182, 187, 190 (25), 191 (27, 28) 194 (56—59), 198 (95, 96), 199 (98, 100, 101, 104), 200 (111), 201 (114), 202 (120, 121), 219, *8*
Radolfi ld. Radó Sándor
Radovitch ld. Radó Sándor
Reber*, Albert 108
Reile, Oscar 190 (25)
Rhenanus ld. Henseler, Hermann
Ribbentrop, Joachim von 76, 114, 128, 129
Rodovic ld. Radó Sándor
Roessler, Rudolf 11—14, 19—29, 31—44, 59, 60, 62—64, 66, 68—72, 74, 75, 77, 83, 85, 89, 95, 101, 108, 109, 113, 115, 116, 118, 121—126, 129—135, 137, 139, 140—144, 148—152, 154—156, 158—160, 163, 164, 171, 175—179, 182, 184, 187, 189 (6, 8), 190 (25), 194 (57), 198 (96) 199 (104), 200 (111, 112), 201 (114), 204 (131, 133), 219, *1, 7*
Romeo ld. Peters, Hans
Rommel, Erwin 194 (58), 199 (106)
Roosevelt, Franklin Delano 150
Rosa ld. Bolli, Margrit
Röhrig, Wolfram 197 (82)
Ruland, Bernd 125, *19, 20, 23*
Ruland, Gabriele Maria 195 (68)
Ruland, Michael 69

Schaub távírász *21, 22*
Scheidt, Wilhelm 39, 40, 193 (55)
Schellenberg, Walter 201 (117)
Schneider, Christian 27—29, 31, 35, 41, 72, 122, 148, 198 (96)
Schnieper, Xaver 37, 152, 158, 204 (133), *7*
Schnieper, ifj. 37
Schramm, Percy E. 40, 196 (71)
Schramm, Wilhelm Ritter von 21, 24, 39, 113, 115, 116, 121, 122, 151, 152, 162, 167, 176, 177, 181, 189 (7), 190 (13, 25), 198 (85, 89—93), 204 (134), 205 (135, 136, 139—141, 147)

Schulze-Boysen, Harro 40, 41
Schulze Gaevernitz, Gero von 201 (117)
Sendtner, Kurt 186
Seyss-Inquart, Arthur 42
Sissy ld. Dübendorfer, Rachel
Sorge, Richard 20
Sosnowski, Jurik von 53
Speer, Albert 131, 132, 135, 186
Stauffenberg, Claus Graf Schenk von 85, 95, 107, 185, 192 (43), *5, 12, 14*
Stieff, Helmuth 38, 39, 185
Streicher, Julius 42
Sztálin, Joszif Visszarionovics 23

Talleyrand, Charles Maurice de 79
Taylor ld. Schneider, Christian
Tegeder, Hans *23*
Thiele, Fritz 38, 39, 95, 105–107, 148
Thomas, Georg 38, 39, 76, 132

Waibel, Max 23, 26
Wallner, Franz 204 (33)
Weichs, Maximilian Freiherr von 76
Witzleben, Erwin von 185, 194 (62)

Yorck von Wartenburg, Peter Graf 185

Zeigner, Erich 28
Zimmer, Guido 203 (128)

Radó fedőnevei Lucy német információterületeire

Anna 71, 72, 124, 129, 194 (58)
Bill 71, 78, 132
Fanny 72
Ferdinand 71, 72, 77
Fernand 77, 78
Olga 71, 72, 74, 124, 126, 129, 194 (58)
Stefan 71, 72, 74
Teddy 71, 72, 74, 77, 124, 130
Werther 71, 72, 74, 76, 115, 116, 128, 131, 179

A német főhadiszállások, technikai hírközpontok és vezetékhálózatok rejtőmegjelölései

Adlerhorst 163
Amt Anna 96
Emma 96
Florian 96, 196 (71)
Flunder 96
Fritz 166
Fuchsbau 96, 168
Koralle 96
Kurfürst 96
Ludwig 96
Lukas 96
Mauerwald 96, 105, 166
Maybach 96, 201 (114)
Melanie 96
Nora 96
Sägefisch 196 (71)
Waldemar 96

Werwolf 163
Wolfschanze 86, 96, 106, 107, 162, 163, 166, 195 (66)
Wolfschlucht I. 195 (66)
Wolfschlucht II. 163, 195 (66)
Zeppelin 86, 96, 166

Tartalom

Bevezető (Dr. Radó Sándor) **5**

Ez a könyv provokációval kezdődik **7**
Előszó Miért kellett ilyen sokáig hallgatnom? **9**

1. **Svájc „titkos fegyverei": információk Németországból** A hírgyűjtők nem kémek **17**
2. **Két lány Hitler ellen** Táviratok a főhadiszállásról **45**
3. **Ha a Führer tudná...** Hogyan szegték meg a Bendlerstrassén Hitler „alapvető utasítását"? **81**
4. **Lucy berlini forrásai** Az őrnagy és barátai **109**
5. **Öt rejtekút Svájcba** Hogyan jutottak Roesslerhez a titkos jelentések? **137**
6. **Idealisták fejét nem övezi babérkoszorúval az utókor** Hitler háborúját nem Svájcban vesztették el **169**

Függelék **187**
Megjegyzések, kiegészítések és magyarázatok **189**
Szerkesztői jegyzetek a magyar kiadáshoz **207**
Rövidítések **209**
Tárgyi magyarázatok **211**
Névmutató **213**
Radó fedőnevei Lucy német információterületeire **219**
A német főhadiszállások, technikai hírközpontok és vezetékhálózatok rejtőmegjelölései **219**

A kiadásért felel az Európa Könyvkiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Katona Tamás

A fedelet Liener Katalin tervezte

Műszaki szerkesztő: Mihalicza Tamás

Műszaki vezető: Andrási Győzőné

Készült: 120 000 példányban, 12,88 (A/5) ív terjedelemben

EU—d—7677

ISBN 963 07 0686 5

76.2893.66-14-2 Alföldi Nyomda, Debrecen

Nem akármilyen helyszínre kalauzol el bennünket Bernd Ruland: a német véderő hírközpontjába a második világháború éveiben. Itt teljesített szolgálatot ő is és az a két híradó kisegítőnő, aki politikai, Hitler-ellenes meggyőződéséért életét kockára téve eljuttatta Svájcba a német hadvezetés legféltettebb titkait. Innen azután Radó Sándor közvetítésével a hírek Moszkvába is eljutottak, és ha a háború sorsát maguk nem döntötték is el, komoly segítséget nyújtottak a Vörös Hadsereg vezetőinek.

Szenzációsan érdekes és aprólékosan hiteles könyv kerül tehát az olvasó kezébe, olyan mű, amely megint csak igazolja, hogy a világon a legérdekesebbek a tények — hiszen Ruland és a két kisegítőnő története annyira lebilincselő, hogy izgalmasabb a legleleményesebb kémregénynél is. A kötetet gazdag fényképanyag egészíti ki.

26,50 Ft